

**ÁGOSTON PÉTER dr.
VÉDELME**

ÚJLAKI GÉZA dr.

MAGY. KIR. MINISZTERELNÖKSÉG ENGEDÉLYÉVEL
(2132. M. E. IV.)

BUDAPEST, 1921.

Nyom. Buzárovits Gusztávnál Esztergom.

B E V E Z E T Ő .

Ágoston Péter dr. a proletárdiktatúra idejében, mint külügyi népbiztoshelyettes a kormányzótanács tagja, majd az ideiglenes átmeneti Peidl kormányban külügyminiszter és ideiglenes igazságügyminiszter volt.

A Peidl kormánynak 1919. augusztus 6.-án való lemondatása alkalmával az alakuló új, Friedrich-kormány nevében, ennek hadügyminisztere, *Schnetger* Ferencz altábornagy írásban minden üldöztetéstől való mentességet biztosított a Peidl kormány tagjainak, akik között Ágostonon kívül még két volt népbiztos szerepelt, *Haubrich* József és *Dovcsák* Antal. A Peidl kormány tagjai ellen semmi kifogásolni való cselekedet fel nem hozható, sőt elismerés illeti őket, mert az antanttal karöltve, a proletárdiktatúrából való vértelen átmenetet biztosították. Ezen Ígéret nem irányulhatott másra, mint a népbiztosi működésre.

Friedrich miniszterelnök és az akkori kormányzó, *József* kir. herceg ő fensége is kijelentették *Reginald Gorton* angol tábornoknak, mint a budapesti szövetségközi missiók vezérének, hogy Ágoston Péter dr.-nak semminemű üldöztetésben / nem lesz része. Ezt G-orton tábornok levélben közölte Ágoston nejével. Ezen levelet a védő a főtárgyaláson bemutatta. Kérte Gorton tábornoknak és a volt magyar kormányzat ígéretet tevő tagjainak tanúkénti kihallgatását. Ezt a bíróság nem rendelte el.

Az ígéret kötelezi a Friedrich-kormányt, amely azonban 1919. november 15.-én Ágostont letartóztatta. Kötelezi ezen kormányt követő többi kormányokat annál inkább, minthogy a Friedrich-kormány rendeletei érvényeseknek ismertettek el. Kötelezi a jelenlegi kormányt, amelyet a törvény szerint a vádhatósággal szemben utasítási jog illet meg.

A kir. ügyészség vádindítványa folytán 6274/920. sz. a. indult meg a gyorsított eljárás a budapesti kir. büntető törvényszók előtt Ágoston Péter dr. és kilenc népbiztos vádlott társa ellen. Összesen mintegy 90 tárgyalási napon át 1920. júl. 5.-től, nov. 22.-ig tartott a főtárgyalás. Az ítélet

kihirdetésére későbbi határnapot tűzött ki a bíróság. A vádlott népbiztosok ezek: Vantus Károly, Haubrich József, Bokányi Dezső, Bajáki Ferencz, Dovcsák Antal, Nyisztor György, Ágoston Péter dr., Kalmár Henrik, Kelen József, Szabados Sándor dr.

Az eljárás a 4039/919. M. E. sz. gyorsított szabályok szerint tartatott. Ezen rendelet az 1912: 63. t.-c. 31. §, 1915: 19. t.-c. 16. § és 1920: VI. t.-cikk meg hatalmazása korlátait túllépte. Ugyanis a törvényhozás csak arra hatalmazta fel a kormányt, hogy a gyorsított eljárást felségsértés, lázadás stb. eseteiben a katonai bünvádi perrendtartás elveinek megfelelően szabályozza. E korlátozásoknak a forradalmak előtti gyorsított eljárás megfelelt, a forradalom utáni ezen gyorsított eljárás azonban nem felelt meg több fontos pontban, így a katonai bünvádi perrend ellenére az előbbi gyorsított eljárásokban ismeretes egyfokú fellebbvitel kizárattott, a letartóztatás már egyszerű gyanú alapján kötelezővé tétetett, az ügyész a nyomozás, a bíróság a főtárgyalás és Ítélethozatal folyamán mindenhatóvá lett.

Ekkép a védelem bizonyítása a nyomozás és főtárgyalás folyamán alig érvényesülhetett. Ennek jellemzésére szolgál az, hogy a kir. ügyészség a főtárgyaláson tárgyalt 4 vádpontra nézve 274 tanúnak megidézését indítványozta. A bíróság a főtárgyaláson 214 tanút hallgatott ki. Ezek között a védelem által hivatkozott tanúk alig voltak.

A bizonyítás kiegészítése iránti indítványt a védők 1920. október 24. és 25.-én tették meg. Összesen körülbelül 200 védelmi tanúra hivatkoztak. Ezek közül a bíróság 23 tanú kihallgatását rendelte el és akadályok folytán 19 tanú kihallgatását foganatosította.

*

Dr. Lakatos Géza, Bokányi Dezső kirendelt védője a bíróság hatásköre ellen kifogást tett azon az alapon, hogy tényleges kormány tagjainak kormányzati cselekedetéért való felelősségrevonás lóvén a bünper tárgya, az 1848: 3. t.-c.-ben meghatározott, vagy ahhoz hasonló politikai bíróságnak kellene eljárni.

Aczél Imre dr. főügyész-helyettes, közzádló utalt arra, hogy „a 40 éves magyar törvénykönyv ósdi szövegezése nem úgy illik a modern fegyverekkel felszerelt bünözésre, amely magát bolsevizmusnak nevezi, mintha rászabták volna. A bíróság azonban túl fogja magát tenni ezen és a törvény szövegének hiányait pótolni fogja a törvény szellemével, az anyagi igazsággal.”

A védők egyet értettek a közváddal abban, hogy a büntetőtörvény nem illik „a vádlott népbiztosok elleni perre. De nem azért, mert a törvény elavult, hanem azért, mert a népbiztosok kormánya tagjainak kormányzati cselekvéseire a kormányzótanácsban való részvétel folytán a közvádló által fölállított .egyetemleges büntetőjogi felelősségre a büntetőtörvény nem alkalmazható az egyéni bűncselekmény elkövetésének bizonyítása nélkül. A vád nem állja ki a büntetőtörvény azon §-ainak alkalmazását, amelyek az egyéni szándékosság, az akaratelhatározás szabadsága, a causalis nexus, a felbujtás törvényes kellékei, a jogellenesség tudata fenforgását, szóval az egyén büntetőjogi felelősségének szorgos vizsgálatát rendelik.

A politikai tudomány szerint, miként a budapesti kir. tudományegyetemen tanított politikai tankönyvek is tanítják, az állami főhatalom leglényegesebb ismérve a hatalom tényleges birtoklása. Tagadhatatlan, hogy a kormányzótanács a tanácsköztársaság területön«a tényleges főhatalom gyakorlásában volt. A büntetőtörvényeknek a felségsértésről és lázadásról szóló §-ai alkalmazásának feltétele, hogy azon főhatóság, amelynek sérelmére ezen cselekmények elkövetettek, a tényleges főhatalom birtokában, uralmában legyen, mert különben az új főhatóság az állami főhatalom gyakorlója. Ennek a főhatalom gyakorlására kifejtett cselekedetei már nem képezhetnek sem felségsértést, sem lázadást, vagy egyéb bűncselekményt. Ezen meggondolás emeli ki ezen port a bűnpör, illetve a büntetőtörvény szoros §-ai keretéből és teszi olyan pörre, amelyben a vádlottak felelősségének politikai, szociológiai és történelmi szempontokból való elbírálása szükséges.

*

Ágoston Péter dr. immár két évtized óta kifejtett irodalmi és előadói tudományos működése folytán ország-szerre ismeretes a magyar közönség előtt. Jogi, politikai, szociológiai, történelmi írásai azt mutatják, hogy nem kevésbé erős nemzeti, mint szocialista érzése. Rajongó nemzeti érzése vitte a harctérre. Nem vette igénybe egy ízben sem a katonai felmentést, amelyben része volt, mint jogtanárnak és mint 1874-es korosztályúnak. Önként sietett a tűzvonalba, hogyha kell, életét áldozza veszendőnek vélt hazájáért és honfitársaiért. Úgy tartotta, hogy mindnyájunknak el kell menni. Mint súlyosan sérült hadirokkant tért haza.

Aki életét kész volt feláldozni hazájáért, nevét is áldozatul hozta. Mint meggyőződéses szocialista kötelességének tartotta a proletárdiktatúra kitérősekor, hogy amikor meghivatott a külügyi népbiztosi állásba, ne vonuljon óvatosan félre. Tisztában volt vele, hogy a proletárdiktatúra veszélyes, kockázatos lépés. Tudatosan ártott önmagának, hogy polgártársainak és lehetőleg a szocializmusnak szolgálatot tegyen. Mindkét irányban áldásos és sikeres működést fejtett ki. Elvét, hogy minden hozzáfordulót kiszabadítson Kun, Szamuely és Cserny hóhérainak karmai közül, következetesen keresztül vitte saját élete kockáztatásával. Senkit sem utasított el. A megszabadított ellenforradalmárok, túsok, fiatal kadettkok anyái, nővérei, feleségei vájjon szintén szemére hányják-e, hogy miért volt a kormányzótanács tagja? A szocializmusnak is vélt használni, amikor, miként csak tehetette, mérsékelte, csillapított és fékezett volt.

Legnagyobb érdemét megértjük, ha 1919. júl. 31. és aug. 4. közötti napokra gondolunk. Ekkor a fegyverek, géppuskák és ágyúk még a terrorcsapatok és a visszaözönlő vörös katonaság kezében voltak és még nem vonultak be a román csapatok.

Emlékezzünk vissza Kun Bélának fenyegető szavaira, amelyeket május 2.-án mondott a központi munkás és katonatanács ülésén. Arról szólott, hogy a proletárdiktatúrának az országban bent van a halálos ellensége, ez a burzsoázia és nemcsak az országon kívül van ellensége. „Kérdés, — úgymond — hogy kell-e nekünk most a túsokat, politikai foglyainkat legyilkolnunk? Én erre nemmel felelek. Azért nem, mert aki most egy tömeggyilkolást akar itt benn, ahelyett, hogy azt a fronton akarná megcsinálni, ez azt árulja el, hogy ő lemondott. Hát én nem akarok lemondani. Csak akkor lehet így beszólni, ahogy Surek elvtárs beszólt, ha azt mondanánk, hogy utánunk az özönvíz. Most azonban ez tökéletes kétségbeesésnek volna a jele.” Eszerint Kun is gondolt a túsok legyilkolására, ha a vég bekövetkezése előtt áll.

Emlékezzünk vissza, hogyan reszketett meg Budapest polgársága Szamuely Tibor fenyegetéseire, aki azt ígérte, hogy a proletárok a burzsoázia holttesteiből barrikádokat emelnek és harcolva fognak védekezni a benyomuló ellenség ellen.

Voltak-e férfiak, akik arra gondoltak, hogy megkíméljenek bennünket oly rettenetességektől, aminők a müncheni tanácsköztársaság bukása küszöbén az ottani tömeges tús-

gyilkolás volt, vagy a berlini és finnországi polgárháborúk véres harcai voltak. Az itteni terroristáktól, a frontról a fővárosba özönlő vörös katonáktól, a sok desperádótól s a véres fölfordulásból hasznot hajtani akaró forradalmi bestiáktól szintén hasonlót lehetett várni. Ha voltak ily gondviselő férfiak, úgy ezeknek elismerés és hála jár.

Ezen férfiak között vezető szerepet vitt Ágoston Péter dr.

Livio Borghese herceg, a volt budapesti olasz politikai meghatalmazott, diplomáciai úton a ^bíróságnak megküldött nyilatkozatában bizonyította, hogy Ágostonnal a proletárdiktatúra idejének legelső napjától kezdve együtt tárgyalták a proletárdiktatúra megszüntetésének eszközeit. A herceg bírta rá Ágostont, amikor ez a kormányzótanácsból több ízben kilépését határozta el, hogy maradjon, mert ekkép jobban járulhat a szélsők mérsékléséhez és a rend helyreállításához.

A londoni kormány felhatalmazása folytán, a bécsi britt képviselőt átíratot küldött a budapesti kir. büntető törvényszékhez és abban így nyilatkozott: „Haubrich és Ágoston urak kormányt alakítottak a szövetséges és amerikai képviselők által megjelölt irányelvek szerint abban a pillanatban, amikor Kun Béla népbiztosai elmenekültek helyükről. Ennek a kormánynak a megalakítása a szövetséges és amerikai képviselők véleménye szerint elejét vette, sok zavargásnak és vérontásnak, amelyek sok emberélet és vagyon pusztulásához vezettek volna.”

Még csak *Praznovszky Iván*, párisi követünk és meghatalmazott miniszterünknek a nyilatkozata álljon itt: „Abban az időben, amikor Ágoston Péter külügyi népbiztos volt, a kommunisták által üldözött sok ember baján segített és arra törekedett, hogy a tisztviselői kar az *ország érdekében* a helyén maradjon.”

A nemzet nem tudja mindezt, csak azt tudja, hogy Ágoston Péter dr., ez a tudós ember odaadta magát a proletárdiktatúrának. Innen a gyűlölet.

Mint védő, most is úgy találtam, mint egyéb esetekben is, hogy egészen más képe van a vádnak távolról mint annak közlelől való vizsgálata után. Miközben az : ügy részleteibe behatoltam és Ágostonnal, kit előbb nem ismertem, érintkeztem — azt tapasztaltam, hogy ember-szeretettel telt rajongó hazafi és szocialista, melegszívű evangéliumi ember. Rendíthetlen híve meggyőzésének, megmondja azt jobbra és balra. Megmondta az arisztokráciának „A nagybirtok története” c. művében, a főpapság-

nak „A szekularizáció” című művében, a nagytökének „A munka rabsága” című művében, a zsidóságnak „A zsidók útja” című művében. Hű maradt a természetes fejlődés alapján álló mérsékelt szocialista elveihez, amikor élete veszélyeztetésével szembe szállt a proletárdiktatúrával s Kun Bélával, hogy mérsékeljen, fékezzen, segítsen és mentsen.

* Mert igazmondó ember, sokan haragusznak reá. És én éppen ezért szerettem őt meg. A tisztviselők a proletárdiktatúra idejéből szintén mind meleg szeretettel beszélnek róla, „*a feltétlen tisztességes, becsületes emberről*”.

Jellemző Jancsik Ferencnek, a budapesti vörösörség parancsnokának tanúvallomása, amely szerint Ágoston a terroristák fekete listáján szerepelt. Mint burzsujpártolót el akarták láb alól tenni.

*

Clemenceau — az antant-hatalmak legfőbb haditanácsa nevében — 1918. aug. 3-án a román kormányhoz és a Peidl-kormányhoz intézett jegyzéke szerint megtiltotta a románoknak, hogy túlhaladják azt a pontot, amelyen akkor a román sereg magyar területen állott, megtiltotta a magyar főváros felé való további közeledést. Ekkor a románok a Czegléd—abonyi vonalon állottak. Az olasz repülőgépekről ledobott cédulákon ismertették meg ezt a jegyzéket a főváros közönségével. A román hadsereg főparancsnokának, Madarescu tábornoknak súlyos fegyverszüneti feltételeit a Peidl-kormány külügyminisztere, Ágoston Péter dr. nem fogadta el. Reginald Gorton tábornokhoz, az antant-hatalmak budapesti missziói vezetőjéhez intézett aug. 5-iki jegyzékében kijelentette, hogy ezen feltételek sértik az antant és Magyarország között létesült 1918. nov. 13-iki fegyverszünet feltételeit és ezen okból a döntést az antant-hatalmak kezébe teszi le.

Gorton tábornok kijelentései szerint, amelyeket Ágoston előtt tett, a Peidl-kormányon teljesen kívül álló 9 tagú „magyar bizottság ment Budapestről Madarescu tábornokhoz, megegyezés létesítése végett.

Tény, hogy ezután a románok nem állottak meg Czeglédnél, hanem aug. 4-én délután bevonultak Budapestre. Tény, hogy két román ezred vette körül aug. 6-án este a miniszterelnökségi palotát, amikor a Peidl-kormányt lemondásra kényszerítették. Tény, hogy ugyanekkor Friedrich István és társai kormányt alakítottak. Tény, hogy a románok részben még az általuk ajánlott fegyverszüneti

feltételeknél is terheesebb módon jártak el a megszállás alatt és mindent megkaptak, amit akartak.

Vájjon, ha Ágoston külügyminiszter egyezik meg a románokkal és elfogadja rettenetes feltételeiket, nem-e maradt volna továbbra is kormányon, nem-e mentette volna meg magát a bukástól, a letartóztatástól, a bűnvádi eljárástól és halálos ítélettől?

Ám a „hazaárulónak” tartott Ágoston hazafias érzése többre becsülte az ország mindenekfelett álló érdekét, mint hogy azt egyéni, vagy akármilyen más érdeknek feláldozza.

Inkább elbukott.

*

Dr. Aczél Imre kir. főügyészhelyettes 1920. november 3.-án tartott vádbeszédében négyféle vádat emelt a tiznépbiztos vádlott ellen:

1. *Felségsértés* büntetével vádolja őket a Btk. 127. §. 2. pontja alapján. A vádlottak ezt a magyar állam alkotmánya erőszakos megváltoztatására irányuló közvetlen cselekmény által követték el.

2. *Lázadás* büntetével vádolja őket a Btk. 153. §., illetve a 154. és 155. §-ai minősített eseteinek anyagi halmazata alapján. A lázadást a vádlottak azáltal követték el, hogy mint a kormányzótanács tagjai, a vörös hadsereg segítségével a közhivatalokat és középületeket fegyveresen megszállták és a törvények uralmának visszaállítására irányuló ellenforradalmi mozgalmakban résztvevő polgárokat fegyveresen megtámadták.

3. *Gyilkosságra (167 esetben)* való felbujtás büntette miatt, a Btk. 278. §-a alapján vádolja a vádlottakat, mint a kormányzótanács tagjait. A gyilkosságra való felbujtás a következőkön alapul:

A forradalmi törvényszék szervezetére és eljárására vonatkozó rendeleteket a kormányzótanács elfogadta, illetve végrehajtotta.

Április 21.-én a Tiszántúlra, majd június 4.-én a Dunántúlra kiküldött Szamuely Tibor gyilkosságaiért felbujtóként teszi felelőssé a közvád a vádlottakat, mint a kormányzótanács tagjait, minthogy az első esetben a kiküldetésről a hírlapokból értesülve, azt meg nem akadályozták, a második esetben pedig jelen voltak a kiküldetést elhatározó kormányzótanácsi ülésen ennek jegyzőkönyve szerint.

1919. április 22.-én Várkonyi, Stenczel és Nikolényi halálraítélt ellenforradalmárok kegyelmi kérvényei elutasí-

tását elhatározó kormányzótanácsi ülésen a jegyzőkönyv szerint jelen voltak.

Haubrich József külön megvádoltatik felbujtással gyilkosság büntetnének kísérleténél, minthogy a június 24.-iki ellenforradalmat kétszínűségével elárulta és részes a telefonközpontban körülzárt tiszték lövetésében.

4. *Pénzhamisítás* büntetnének vádja a Btk. 203. §. J. pontján alapszik és azt a vádlottak az által követték el, hogy mint a kormányzótanács tagjai, állítólag utasítást adtak Lengyel Gyulának, az Osztrák-Magyar Bank kormányzójának, majd pénzügyi népbiztosnak arra, hogy ez összesen három és fél milliárd névértékű 200, 25, · 2 és 1 koronás bankjegyeket az Osztrák-Magyar Bank bankjegyeinek utánzásával kibocsásson.

*

Stocker Antal dr. kúriai bíró, főtárgyalási elnök 1920. október hó 8.-án rendelt ki engem Ágoston Péter dr. védőjévé — együttesen a többi kilenc vádlott védőjével. Ekkor védökké kirendeltettek *Wenczel Árpád* dr. (Vántus), *Micheller István* dr. (Haubrich), *Lakatos Géza* dr. (Bokányi), *Drozdik Jenő* dr. (Bajád), *Hagymássy Dénes* dr. (Dovcsák), *Szende Dezső* dr. (Nyisztor), *Újlaki Géza* dr. (Ágoston), *Petrik Aladár* dr. (Kalmár), *Babocsay Sándor* dr. (Kelen), *Bartók Ferenc* dr. (Szabados) ügyvédek. Az előbbi védőket a bíróság a bűnvádi perrend 299. §-ára való hivatkozással az eljárásból kizárta volt. A védői és védekezési törvényes jogok bátor harcosai voltak ők. A régi védők voltak: *Szántó Aladár István* dr., majd halála után *Bébel Ede* dr. (Vántus), *Berend Béla* dr. (Haubrich), *Nagy György* dr. és *Gonda Béla* dr. (Bokányi), *Nagy Mihály* dr., majd *Kiss Jenő* dr. (Bajáki), *Domokos Andor* dr. (Dovcsák), *T or day Gábor* dr. (Nyisztor), *Blauner Mór av.*, majd *Kollman Dezső* dr. (Ágoston), *Hojtás Ödön* dr. (Kalmár), *Székely Aladár* dr. (Kelen), *Gál Jenő* dr.” (Szabados).

1920. október 22-én a bíróság a bizonyítást befejezettnek nyilvánította. Október 25.-én terjesztettem elő a bizonyítás kiegészítése iránt indítványomat, amelyben Ágostont illetőleg 82 védelmi tanú kihallgatását, azonkívül számos okmány felolvasását indítványoztam.

A bíróság határozatában az Ágostonra vonatkozó indítvány folytán 8 védelmi tanú kihallgatását rendelte el és akadályok folytán 6 tanú kihallgatását foganatosította.

Kiemelendő, hogy a bíróság a vádlottaknak korlátlanul megengedte úgy a főtárgyaláson való első kihallgatáskor, mint a főtárgyalás berekesztése előtt — a törvény szerint megillető idolsó szó jogán — hogy védelmüket szabadon előadhassák.

A tíz népbiztos vádlott valamennyi mérsékelt szocialista. A vérbeli kommunista népbiztosok nincsenek itt. Az ittmaradtak felelnek a proletárdiktatúra bűneiért. Nem menekültek el.

Ágoston Péter dr.-nak útlevelet ajánlott fel egyik aktív miniszter. Salvus conductusa volt. Itt maradt, mert tisztának, büntudatlannak érzi lelkiismeretét. Amikor látta, hogy a kisemberek ellen megindul az eljárás, annál inkább úgy érezte, hogy itt kell maradnia. Kijelentette, hogy nincs szüksége az útlevélre, nem megy el.

Most több mint egy évi fogság után betegen, testben megtörve várja a nemzet igazságos ítéletét.

A proletárdiktatúra első percétől kezdve politikai eszközökkel ugyanazokra a célokra törekedett, mint fegyverrel az ellenforradalmár ok. Hiába folyt a magyar vér. Hiába volt annyi nemes áldozat. Örök tisztelet, kegyelet emléküknék! Ami nekik nem sikerült, sikerült Ágostonnak, aki megtalálta a kivezető utat. A július 31-ét követő napok jelzik Ágoston Péter dr. történelmi érdemét. Ott voit a lázbeteg ország mellett, hogy csillapítson és segílyt nyújthasson.

A későbbi lehiggadt történetírás fogja megállapítani, hogy Ágoston mikor cselekszik jobban? Akkor ha távol tartja magát, vagy akkor, ha a népbiztosok közé áll?

Nem azért tette, hogy a diktatúrát erősítse, hanem hogy a lázbeteg ország üterén tartva kezét, a gyógyulást siettesse.

Vájjon rosszabb vagy jobb-e, hogy a népbiztosok tanácsában olyanok is voltak, akikre nyugodt lélekkel gondolt mindenki és nem hiába gondolt?! Mily könnyű volt és mennyire fokozta a népbiztos hatalmát, ha a diktatúra kedvére, szellemében dolgozott, de mily nehéz volt, mily kockázat és önfeláldozás volt, ha annak ellenére, azzal szembeszállva lépett fel valaki, mint Ágoston.

Az igazságnak vélek szolgálni, amikor Ágoston Péter dr. védelmét a nyilvánosság rendelkezésére bocsájtom. E pör fejezet a történelemből.

Historia magister vitae est.

Ezen sorok még az ítélethozatal előtt irattak. Azonban a kormány akkor még nem engedte meg a védőbeszédnek sajtó útján való közzétételét.

1920. dec. 28-án hirdette ki a büntető kir. törvényszék gyorsított tanácsa az ítéletet. A bíróság a vádbeli cselekményekben az összes vádlottak bűnösségét megállapította a közvádló vádjától annyiban eltéréssel, hogy kevesebb számú gyilkossági cselekményben mondotta ki a bűnösséget. *Ágoston Péter dr.-t, Bokányi Dezsőt, Haubrich Józsefet és Vantus Károlyt összbüntetésként kötél általi halálra, a többi hat vádlottat pedig összbüntetésként életfogytig tartó fegyházra ítélte.* Jogorvoslatot a Friedrich-féle gyorsított eljárási rendelet kizárván, az ítélet jogerős.

A vádlottak védői kegyelmi kérvényeket adtak be, Ágoston dr. és Bokányi védői pedig új bizonyítékok alapján újrafelvételt is kértek. Egyik kérelem tárgyában sincs határozathozatal e sorok írásakor, az ítélet után négy hónappal.

Újlaki Géza dr.

Védő bizonyítás-kiegészítési indítványa tárgyában az ügyész válaszára a védő viszonzválasza

1920. okt. 25-én.

Elnök: Kíván valaki szólani?

Újlaki Géza dr. védő: Méltóságos elnök úr! Tekintetes kir. törvényszék! Úgy érzem, hogy a döntő pillanatához érkezünk el ennek a pörnek . . .

Elnök: Ne védbeszédet tessenek mondani, mert ezt nem engedem meg. Egyszerűen tessenek röviden válaszolni a közvádoló úr előterjesztésére.

Védő: Nem védbeszédet óhajtok mondani, de érzem ennek a döntésnek fontosságát, amely előtt a kir. törvényszék áll. Igyekszem a legrövidebb lenni. Egy hosszú tárgyalás után vagyunk már és arról van szó, hogy a védelem részéről följánlott bizonyítás milyen mértékben fogasíttassék. Elég fontos ez a kérdés és azért engedtessek meg, hogy türelemmel meghallgattassam.

Úgy gondolom, hogy Magyarországon még nem volt eset arra, hogy egy kormány, — legyen az törvényes vagy tényleges kormány — illetve egy kormány tagjainak a tettei felett bíraskodjék magyar bíróság. Ismétlem, nem mondom ezzel azt, hogy ez a "tanácskormány törvényes kormány volt, csak azt akarom ezzel mondani, hogy az államhatalmat — hogy, hogy nem — a kezében tartotta. Most előttünk áll egy tény. A tény az, hogy ezek a vádlottak a kormányzótanács tagjai voltak. Ezzel a ténnyel szemben a védelem bizonyos tartalmat akar kimutatni, hogy t. i. mi volt az, ami-ezeket a vádlottakat rávitte arra, hogy ők tagjai lettek a kormányzótanácsnak, mi volt az ő szándékuk. Ha párhuzamot akarnék vonni a bizonyítás kérdésében a közvádnak és a védelemnek a felfogása közt, akkor azt mondhatom, hogy a közvád megelégszik azzal, hogy egy általánosságot hoz be a vádindítványba, azt, hogy a vádlottak a kormányzótanács tagjai voltak. A vádindítvány nélküli annak megállapítását, hogy a vádlottak individuálisan mit követtek el,

annyira, hogy a védelemre hárul a föladat, hogy ezt az űrt kitölteni segítsen.

Pusztán abból a tételből indulni ki, hogy miután a vádlottak tagjai voltak a kormányzótanácsnak, tagjai voltak egy törvénytelen, erőszakos kormánynak, ez magában véve már megállapítja az ő kollektív felelősségüket és ez elegendő az ő bűnösségük bizonyítására, ebből kiindulni már azért sem lehet, mert hiszen büntető jogunk tele van az individualizáció elvével, mindenütt azt vizsgálja, hogy az egyes egyén mit tett. Büntetőtörvénykönyvünk, amint mindnyájan tudjuk, egyedül a 308. §-ában említi a kollektív felelősséget a többek bántalmazásával okozott súlyos testi sértésnél; semminemű más esetben nem említi. A lázadás ugyan csoportos bűncselekmény, azonban ez nem jelenti azt, hogy ne vizsgáltassák pl. ezeknél a cselekményeknél az, hogy ez, vagy az a vádlott mit követett el. Én úgy gondolom, hogy nem lehet teljesen elzárkózni az elől, hogy ez egy politikai háttérű bűnpör és hogy mik voltak az egyes vádlottaknak — pl. az én védencemnek, dr. Ágoston Péternek — az indító okai, mik voltak a szándékai. Vájjon az ő szándéka arra irányult-e, hogy ezeket a bűncselekményeket, a vádbeli bűncselekményeket elkövesse-e, vagy pedig arra irányult, hogy ezeket letompítsa, enyhítse, elhárítsa: ez rendkívül fontos kérdés. És ön úgy gondolom, hogy amikor azt mondja dr. Ágoston Péter: „kérem vizsgálják meg ezt az ön tetteimből, nem a szavaimból, de a tetteimből, amelyeket 'elkövettem a diktatúra előtt, alatt és után,“ akkor ez elől nem lehet elzárkózni. Én úgy érzem, hogy éppen ezen politikai háttérnél fogva ez a bűnpör mintegy kikívánczik a büntetőtörvénykönyvnek szoros paragrafusáiból és ha arra törekszünk, hogy kizárólag csak a kormányzótanácsban való részvételt vizsgáljuk, ha ezt akarjuk beleszorítani ezekbe a szűk paragrafusokba és a bizonyítást még szűkebbre akarjuk venni, mint ahogy létező büntető jogunk megengedi, akkor — úgy érzem — nem helyes úton járunk.

Nem lehet az, hogy a külső tettek közül csak azt az egy tényt vizsgáljuk: tagja volt-e az illető a kormányzótanácsnak, vagy sem. A szándékot akarja a védelem vizsgálni és bizonyítani, még pedig, ismételem, nem a szavakból, hanem a tettekből.

Még egy általánosságra kell rámutatnom, a főügyész-helyettes úr felfogásában. Hogy Ágoston Péter bűnösségét mutatja az, hogy ő szociáldemokrata volt: ezt a tételt he-

lyesnek nem fogadhatom el. Mert hiszen, pusztán azt a tényt, hogy valaki szocialista felfogású; — *legyen* ez bármily kárhozatos is előttünk — ezt magát nem lehet büntetendő cselekménynek venni, ez magában nem elegendő arra, hogy most már őt elzárjuk a bizonyítástól. Sőt bátor vagyok kimondani, hogyha eltekintünk a szocializmus végcéljától a kommunizmustól és ha a szocializmust úgy tekintjük, mint egy törekvést, amely arra irányul, hogy a természetes fejlődés útján az alsóbb néposztályok gazdasági, szellemi és erkölcsi javát előmozdítsa: ebben nem lehet kárhozatni-valót találni, sőt ez feleleveníti előttem azt a történelmi gondolatot, hogy az alsóbb osztályok javának előmozdítását szolgáló törekvés; nem egyéb, mint a francia forradalom munkájának a folytatása. A francia forradalom fölszabadította a harmadik rendet. Mi most benne vagyunk egy világfejlődésben; akárhogy kárhozzatjuk a szocializmust, akármilyen politikai eszményeknek hódolunk, de benne vagyunk egy történelmi fejlődésben, amelynek eredménye a negyedik rendnek nemcsak politikai egyéniesítése, de valóságos gazdasági egyenlősítése is, legalább oly értelemben, hogy lét-minimuma magasabb szintre emeltessék. Sőt bátor vagyok azt mondani, hogy akik, mint Ágoston Péter, a természetes fejlődés útján haladó szocialisták, azok szocializmusát hasonlítani lehet az evangéliumi emberszeretet eszméjéhez. És amilyen távol áll tőlünk ma is az az ideál, az az eszmény, ami az evangéliumban megvan, az emberszeretnek oly mértékben való megvalósítása, ép oly távol áll tőlünk a szocializmus végcéljának, megvalósítása, a kommunizmus is. És ha így fogja fel dr. Ágoston Péter az ő szocializmusát, ezt magát büntetendő cselekménynek tekinteni semmi szín alatt nem lehet.

Hogy őt pártvezetőnek kell tekinteni, ezt megint nem lehet elfogadni. Mert egészen más, ha valaki irodalmilag működik és előadásokat tart és egészen más, ha valaki izgat, agitál, erőszakos cselekményekre hívja fel az embereket. Amikor bizonyítást ajánlok fel arra, hogy Ágoston Péter nem vett részt a politikai pártmozgalmakban, tulajdonképpen nyitott ajtókat török be, mert egyetlen tényt sem tud senki felhozni arra, hogy ő a politikai pártmozgalmakban vezető ember lett volna. Szocialista, ezt nem tagadja, de csak irodalmilag működött s előadásokat tartott.

Azt mondja a közvád mélyen t. képviselője, hogy felesleges a jótetteket vizsgálni, majd azt máshol veszik figyelembe. Vájjon hol veszik figyelembe, ha nem itt? Utóvégre,

ha valaki azt mondja: tetteket követtem el, amely tettek vizsgálatából kitűnik, hogy énnekem a célom nem a proletárdiktatúra megerősítése volt, hanem ennek ép az ellenkezője, — akkor ez jogilag teljesen helytálló *tétel*. Én a büntető törvénykönyv 75. §-ában megkövetelt szándékossággal kapcsolatban akarok bizonyítást kérni, — mondja a vádlott. És ezt utasítsuk el azzal, hogy a jötettek nem jönnek figyelembe? Hát csak a rossz tettek jönnek figyelembe?

En Ágoston szerepét ebben az ügyben egy hasonlaltal vélem megvilágítani, amely hasonlat sántít, mint minden hasonlat, de hamarjában nem tudok gyakorlati példát mondani. Képzeljünk el egy hajót, ahol, mondjuk, gazembereknek tartott emberek indulnak el; kincseket raknak a hajóra abból a célból, hogy ezeket a kincseket bedobják a tengerbe, hogy kárt okozzanak. Ezzel a hajóval elindul valaki. Nem abból a célból, hogy azoknak a gazembereknek tartott embereknek segítsen, hanem abból a célból, hogy ő kivezesse a hajót az örvényből, a viharból. Ez sikerül is neki. A hajó megérkezik. De akkor lefognak a hajón volt embereket és azt mondják erre az emberre: te is ott voltál, te ép olyan gazember vagy, ott voltál a hajón, nem vizsgálunk semmit, elítélünk. A hajó Magyarország; a kincs Magyarország az alkotmánya, a polgárság joga; és az az ember, aki rászállott a hajóra: ez Ágoston Péter. Ezzel a hasonlaltal vélem én az ő szerepét megvilágítani és esedezem, vizsgáljuk meg azt, miért szállott fel ő erre a hajóra.

Azt mondja a közvád mélyen t. képviselője: közömbös, hogy mit mondanak ezek a diplomaták. En nem azért hivatkozom ezekre a diplomatákra, mintha én jogosítottnak tartanám őket arra, hogy magyar bíróság előtt folyó politikai pörbe beavatkozzanak, hogy azt befolyásolják. Tökéletesen távol áll ez tőlem. Én azokkal a ” tanukkal operálok, akik rendelkezésemre állanak. Ezekkel a tanukkal én nem nyilatkozatokat akarok bizonyítani. Én pl. *Borghese* herceg levelével és a herceggel magával azt akarom bizonyítani, hogy micsoda álláspontot foglalt el március 22.-én Ágoston, mit tárgyaltak ők, miben állapodtak meg ők az első napon, az első pillanatban és hogy amikor Ágoston még mindig tusakodott magában, hogy elfogadja-e az állást, a herceg beszélt rá, hogy fogadja el. Mert amikor Magyarország sorsa, a mi hazánk sorsa a kezében volt ezeknek a kizárólag gazembereknek tartott embereknek, akkor az lett volna a jó, hogy ne legyen ott egyetlen derék ember sem közöttük? Ez jobb, kívánatosabb lett volna? Hiszen voltak nagyon

sokan, akik nemcsak azért állottak félre, mert azt mondták, noli me tangere, én nem nyúlok ehhez a proletár diktatúrához, akik nemcsak ilyen elvi okokból állottak félre, hanem félreállottak óvatosságból. Voltak ilyen emberek is, akik félreállottak, mert nem mertek kockáztatni. Hát mi bűnnek tekintjük azt, ha ezek közül az emberek közül valaki odaállott azért, hogy segítsen? Ez már bűn, amikor ő be tudja bizonyítani, hogy nem azért állott oda, hogy ezeket a bűncselekményeket elkövesse?

Nem tudok még esetet arra, hogy ha egy diplomata diplomáciai tárgyalást folytatott, — hogy az illető diplomata kormánya megengedte volna, hogy erről a hivatalos tárgyalásról tanúvallomást tehessen. Abból tehát, hogy *Cunningham* és *Borghese* herceg nem mentettek fel a kormányaik részéről a hivatalos titoktartás alól, abból nem következtethető a vádolt hátrányára az, hogy ezek a bizonyítani kívánt dolgok tehát nem igazak. A nemzetközi jogról irt könyvekben, pl. Áldássy könyvében is benne van, hogy a diplomatáknak nem engedik meg, hogy valaha is diplomáciai tárgyalásaikról vallomást tegyenek. Egyetlen esetre sem tud a közvád mélyen t. képviselője hivatkozni, amikor ez megtörtént volna. És mit látunk? Azt látjuk, hogy ezek a diplomaták, nem törődve azzal, hogy esetleg kellemetlenséget okoznak önmaguknak, hivatali felsőbbségük előtt, odaállanak és azt mondják: Az igazság arra bir minket, hogy mi nyilatkozzunk. Ide állanak okmányokkal. Azt mondja a közvád mélyen t. képviselője, hogy ezek az okmányok magánokiratok, nem közokiratok. Tulajdonképen nem lényeges, hogy minő definíciót adunk neki, a lényeges az, hogy ezek az urak nem mint magánemberek tárgyaltak Ágoston Péterrel, a lényeges az, hogy ő nem mint magánember tárgyalt ezekkel az urakkal és hogy azok a dolgok, amelyekről szó volt, nem magánügyek voltak. Ez itt a lényeges és ezért ők tanukul és az ő írásuk bizonyítékul elfogadhatók. Ne méltóztassék azt mondani, hogy az idegen diplomata véleménye nem irányadó. Nyilatkozatuk mint tanúvallomás és az általuk kiállított írás mégis kell, hogy bizonyító erővel bírjon. Hiszen nem mondható, hogy ez a számos államférfi és politikai meghatalmazott mind elfogult és mind rosszakarója Magyarországnak. Ha ennyi diplomata száll egyértelműleg síkra Ágoston Péter személyéért, ez mégis kell, hogy valami erkölcsi jelentőséggel bírjon és kell, hogy azt a benyomást tegye, hogy ezeknek az uraknak igazuk van. Utóvégre ha Ágoston Péter a hatalomhoz akart volna ragaszkodni, akkor

talán nem ott kereste volna az összekötötést, hanem talán ő is mint Szamuely, kiment volna Leninhez. Mert hiszen akkor itt olyan uralom volt, hogy ezeknek volt befolyásuk. Ha ő hatalmat akart volna és ha színlelés volt, amit a diplomatákkal beszélt-, akkor hogyan lehet megmagyarázni, hogy ő, mint külügyi népbiztos-helyettes, tulajdonképpen roppant csekély hatáskörrel megelégedett? Hogyan lehet megmagyarázni, hogy nem akarta elfogadni az igazságügyi népbiztosságot, ami valóságos hatalmat, a forradalmi törvénytörő hatalma felett álló hatalmat, az élet, szabadság- és vagyon feletti hatalmat adta volna kezébe? Hogyan lehet megmagyarázni, hogy tiltakozott igazságügyi népbiztossá váló jelölése ellen? Hogyan lehet ezt megmagyarázni akkor, ha ő olyan stréber, konjunkturális ember lett volna?

Ami pedig konjunkturális politikáját illeti, erre a következőket bátorodom megjegyezni. Ő szocialista volt. A Károlyi uralom alatt tudvalevőleg a radikális irányzat nyomult előtérbe, mely rokon volt a szocializmussal. A Károlyi uralom, a proletár diktatúra és a Peidl kormány bizonyos tekintetben egymásnak voltak a következményei és bizonyos rokon viszonyban voltak egymással. Akkor lehetne őt konjunkturális politikusnak mondani, ha ő addigi szocialista elveivel teljesen ellentétes politikai irányzathoz szegődött volna, mint ahogy az nagyon sok politikusnál megtörtént. De ez nem mondható ő róla. Ő szigorúan következetes maradt az ő politikai irányához. Amikor azt akarom bizonyítani, micsoda emberbaráti tevékenységet fejtett ki ő Nagyváradon, akkor csak ezt a következetességet, az alsó néposztályokhoz ragaszkodását akarom bizonyítani és azt a vádat akarom megcáfolni, hogy ő konjunkturális politikus lett volna.

A közvád mélyen t. képviselője, a legnagyobb súlyosbító körülménynek azt mondja, hogy ő intelligens ember létére oda adta magát. Hiszen épen ez készítette egyetemi tanártársait és Borghese herceget, hogy azt mondják neki, hogy „megnyugvást okoz nekünk, hogy ott vagy, eredj oda.” Akkor lenne ez bűn, ha ő az intelligenciáját rosszra használta volna. De ő jóra használta. A közvád nem tud Ágoston Péternek egyetlen olyan egyéni cselekményére rámutatni, amely büntetendő lenne. Csakis egyetlen egy dologra tud rámutatni, arra, hogy tagja volt a kormányzótanácsnak.

Elnök: Ne előlegezze ezt ügyvéd úr a közvádló úrnak. A közvádló úr majd rá fog mutatni annak idején ezekre a dolgokra. Ez idő szerint csak arról van szó, hogy a bizo-

nyitás kiegészítése tárgyában az ügyész úr által elmondottakra rövid reflexiók tétessenek. Nem engedhetem meg, hogy a védő úr ilyen mederben folytassa fejtegetéseit. Nem vett részt a tárgyaláson, nem tudja, mik történtek itt, melyek voltak a kir. ügyész úr által bizonyított adatok.

Védő: Tudomásom szerint ilyen egyéni cselekvés, amely büntetendő lenne, még nem merült fel Ágoston ellenében. Ha a védelem elzáratná a bizonyítástól, akkor — hogy őszinte legyek — nem tudom tulajdonkép, hogy mi a szerepe itt a védelemnek, mert hiszen eddig még a védelem érdekében úgyszólván semmi sem történt.

Azt mondja a közvád mélyen t. képviselője, hogy közömbös az, hogy ő a túsok érdekében eljár, közömbös az, hogy ellenforradalmárokat kiszabadított. De amikor az állítatik, hogy ő, mint népbiztos, a proletárdiktatúrát erősítette, vájjon nem-e fontos annak a kimutatása, hogy ő az ellen dolgozott, kiszabadítván annak karmai közül azokat, akik az ellen felléptek.

Azt mondja a közvád mélyen t. képviselője, hogy nem lényeges az, hogy ő már június 24.-én eljár a kadettek érdekében, mert hiszen az idegen diplomaták után ment már. De hiszen ön hivatkoztam egy újságra, amelyben szó szerint megjelent Romanelli alezredesnek Kun Bélához intézett levele. Ebből kitűnik, hogy ő csak június 25.-én küldte el a kapitányát Kun Bélához. Tudvalevően Romanelli volt az első és talán az egyetlen, aki az entente képviselői közül eljár ebben az ügyben. Tehát nem-e nagyon fontos az, hogy már az első este is, amikor legjobban kellett tartani attól, hogy azokat a kadetteket összemarcangolják, Ágoston Péter már akkor fellépett és evvel kockáztatta az ő politikai alibijét Kun Béla előtt?

A közvád mélyen t. képviselője ellenzi azon tanúk kihallgatását, akik szocialisták, vagy kommunisták. Tisztelettel rámutatok arra, hogy ez nem ok, hogy ezért a tanúk kihallgatás ne rendeltessék el, mert hiszen a Bp. 221. §-ának 1. pontja csak azt mondja, hogy aki bűnrőszesség gyanúja alatt, vagy bűncselekményt követett el, annak a megsejtesése mellőzendő, de oly szabály nincs a törvényben, hogy meg se hallgatandó. A bíróság mérlegelheti vallomásukat. De különben is az mindenkinek az egyéniségétől függ, hogy mennyiben megbízható és ezt nem érinti az, hogy az illető szocialista-e, vagy sem. A szocialisták közt is van nagyon sok olyan, aki nem szavahihető, de van sok olyan is, aki szavahihető. A közvád mélyen t. képviselője több bizonyítási

indítványomra sem általánosságban, sem részletesen nem nyilatkozott...

Elnök: Arra nem lehet reflektálni, amiről nem nyilatkozott.

Védő: . . . és így nem tudom, hogy mi az álláspontja ezek tekintetében. Így pl. Kéri Pál . . .

Aczél főügyészhelyettes: Arra nyilatkoztam.

Védő: . . . kihallgatását mellőzi, mert szerinte közömbös, hogy mikor mondott le Károlyi. Itt kiemelem, hogy a vádindítványban az áll, hogy a felségsértés több rendbeli, erőszakra irányuló cselekménnyel történt. Ha megállapítatik az, hogy Károlyi erőszak nélkül adta át a kormányt, akkor ennek a vád szempontjából, igenis, feltétlenül jelentősége van.

Elnök: Károlyi nem volt Magyarország.

Védő: Nagyon fontos az a kérdés is, — én itt sem tudom, mi a közvád álláspontja és miután a közvád nem ellenezte, nagyon kérem elrendelni annak bizonyítását, — hogy Ágoston Péter már az igazságügyi népbiztosságra való jelölése ellen tiltakozott és hogy ő ezt az állást sohasem foglalta el. Ezzel kapcsolatban azután más képet nyer az a kijelentése, amelyet a Peidl kormány alatt az igazságügyi miniszteriumban tett: „Azért nem vállaltam el az igazságügyi népbiztosságot, mert a halálbüntetés és a forradalmi törvényszék ellenese vagyok.” Ez a két dolog egymással való kapcsolatban fontos és mind a kettőre nagyon kérem, méltóztassék a bizonyítást elrendelni.

A túsok, ellenforradalmárok kiszabadításáról már nyilatkoztam. Ezt nemcsak abból a szempontból kell felfogni, hogy a jótettekért úgysem bünteti meg a bíróság, hanem épen abból a szempontból, hogy *ő politikai eszközökkel dolgozott ugyanabban az irányban, amelyben az ellenforradalmárok fegyverrel dolgoztak.*

Mély tisztelettel kérem, hogy a védelem indítványát a bizonyítás kiegészítésében minél nagyobb liberalitással méltóztassanak kezelni. Különösen felhívom még arra a figyelmet, hogy itt volt egynéhány napos intervallum az eseményekben, július 31.-ikótól augusztus 4-ig. Akkor még nem volt itt idegen fegyveres erő. Ha voltak férfiak, akik megakadályozták, hogy ki ne robbanjon a terroristák dühe, akik megakadályozták a vérontást, akkor ez feltétlenül érdem. És Ágoston ebben az irányban dolgozott. Kezdetől fogva, az első naptól fogva azon iparkodott, hogy a megrázkódás nélküli, vérontás nélküli átmenetet biztosítsa. A tapasztalat azt mutatja, hogy más városokban, vagy országokban, ahol a tanácsköztársas-

ság megbukott és ahol nem voltak ilyen emberek, ott a legkegyetlenebb vérontás történt a polgárság körében. Münchenben pl. a tanácsköztársaság megbukásakor a túszoikat legyilkolták.

Aczél főügyész helyettes: Amikor összeomlott a diktatúra, a kommunistákat bántották.

Védő: Azután azokat is bántották, amikor a porosz tisztek bevonultak Münchenbe. De épen arról a néhány nappól beszélek, ami a fegyveres erő megérkezéséig telte. Nem is jó elképzelni, mi történt volna, ha nincs ez az átmenet, amelyet a köz vádló úr kifogásol.

Védőbeszéd.

(Tartatott a budapesti kir. büntetőtörvényszék
gyorsított
ügyekben eljáró ötös tanácsa előtt 1920. évi november hó
11.-én és folytatva 12.-én.)

Méltóságos Elnök Úr!
Tekintetes Királyi Törvényszók!

Ágoston Péter dr. védelmét mint a főtárgyalási elnök
úr öméltósága által kirendelt védő tisztelettel következők-
ben terjesztem elő.

Hálátlan szerep, amire vállalkoztam. Nem örömet
tettem ezért. De ha elvállaltam, *úgy* ezen közjogi köteles-
séget minden irányban lelkiismeretesen kell betöltenem.

Ezen perben, amelynek politikai, társadalmi s törté-
nelmi háttere van, egyetlen iránytűm lesz *védői esküm*, a
mely egyenlő értékű a bírói eskü szentségével. Irányadók
lesznek egyedül *a törvény, jog, igazság és lelkiismeretem*.
Ezen szempontok azok, amelyek egyszersmind a haza érde-
keit is legjobban kielégítik.

*Mi védők nem képviselünk se világnézetet, se a
múlt, se a ma politikáját, sem pártot, sem osztályt.*

Nem lehetetlen az *objektivitást* megőriznie annak, aki
soha pártpolitikai mozgalmakban részt nem vett, aki ma
sem tartozik egyetlen párthoz sem, aki nem szolgálja egyet-
len osztály, felekezet vagy más partikuláris párt érdekét,
— aki nem kór és nem vár senkitől semmit.

*

Gyűlöletes, fájdalmas a háttér, amit e bünper nyújt.
E pör sok magyar ember vérehullására emlékeztet. A köz-
vád fölidézte ez emlékeket. *Mindenkit tisztelet illet, bár-
mely oldalon küzdjön az, aki egyéni érdekén túlmenőleg
eszméinek, vagy hitének esett áldozatul.*

A közvád tetemrehívta a vádlottakat, mint akik *első
sorban* felelősek a sok áldozatért, a nemzet pusztulásáért.

Vájjon így van-e? A sötét háttér gyászát, a felkelt gyűlölet, harag, elkeseredés *özönét* hullatta a vádlottakra és köztük *Ágoston Péter dr.-ra*. Bármily nagy legyen a gyűlölet, az igazságszolgáltatás bírója előtt nem lehet oly nagy, hogy a gyűlölet leplét levéve, meg ne lássuk azt, a mi szép, jó és igaz, ha van olyan. E küszöbökön nem léphet át a gyűlölet még ezen ügyben sem. *A gyűlölet innen visszafordul.*

Kutassuk az igazságot. *Ehhez az kell, első sorban, hogy ne akarjunk mást, csak az igazságot.* Hogy ezt elérhessük, nyomjuk el magunkban a sértett haragját és az ebből származó prejudiciumot. A gyűlölet a jót is rossznak, a fehéret is sötétnek látja. *A gyűlölet bizalmatlansága félelmetes.*

Szabad-e forrongó hangulatban az igazságot kutatni, amikor *a gyűlölet nem igazságot, hanem kielégítést kér?*

Vájjon mi a haza nagyobb érdeke? A gyűlölet kitöltése, vagy az igazság keresése, amely utóbbi egy tisztánlátással. A hozandó Ítélet nemcsak a Mának szól, hanem a Jövőnek is, hogy lássunk, tanuljunk belőle.

Sötét a kép, amelyet a közzvád Ágoston alakjáról festett. Vizsgáljuk meg e képet közelebbről.

A világháború fergetegében egy 43 éves, meglett, ismert nevű, tudós ember jelentkezik önként. Mint katona a harctéren akar küzdeni, veszendőnek látott hazájáért, honfiaiért. Felsőbbsége 1915-ben megakadályozza a katonai szolgálattól felmentett jogtan árnak katonai szolgálatban maradását. Az akadály elhárul és 1917. júliusától újra katona lett. Nem fiatal, nem egészséges. Sohasem volt fegyver a kezében. Szeretett hitvesét, íróasztalát s könyveit hagyta oda. Nem resteli az egyszerű közkatona ruháját felvenni. Manlichert és borjút cipel a hátán. Kiképzik a többi, fiatal katonával. Nem akarja bevárni még a tisztí iskola befejezését sem. Siet a harctérre, a tűzbe. 17 hónapig katonászkodott. Kész volt életét, hazájáért feláldozni. Súlyos sérülést szenvedett és mint hadirokkant tért vissza a háború befejeztekor. Ma is sínynyi a sebesülést, amely gyógykezelést igényel. A közkatonából hadnagy lett. A harci tűzben való szolgálataért Károly csapatkeresztet és több kitüntetést kapott.

Ki volt ez az önfeláldozó, rajongó hazafi, aki felkelte az emberek bámulatát?

Ágoston Péter dr. volt az, aki ma a vád szerint gyalázzal terhelt, mint nemzetének árulója vádlottként áll előttünk.

*

A bíróság úgy találta, hogy a proletárdiktatúra ideje előtti és utáni tényekre a bizonyítás nem rendelendő el. A védelem részéről kért bizonyítás még két más okból is elutasított. Így az egyik ok az, hogy a bizonyítani kívánt tények közömbösök, a másik ok, hogy a bíróság a bizonyítandókat elhiszi. Minthogy azonban a közvád visszanyúlt a proletárdiktatúra előtti tényekre is és a bíróság meggyőződését kétségtelen, hogy a vádlottak előző magatartása is befolyásolja, a védelem a néhány hét előtti ki rendelést követő rövid időt arra is felhasználta, hogy a vádlott bizonyítékait összegyűjtse. Így kerülök azon helyzetbe, hogy a beszerzett okmányokat a védőbeszéd keretében terjesztem elő.

Így a katonai szolgálatot illetőleg már rámutattam volt, hogy a közoktatásügyi minisztériumból beszerezhető a vádlottnak 1915. februárban és 1917. júliusban történt önkéntes bevonulására és felmentésére vonatkozó ügyiratok.

10173. számfejtési sz. alatt utaltatnak ki mai napig Ágostonnak hadirokkant illetményei.

Fölolvasom *Kratochwil Károly* budapesti lakos, m. kir. ezredesnek, a nagyvárad m. kir. IV. honvéd gyalog ezred és Ágoston volt parancsnokának eredeti nyilatkozatát:

Igen tisztelt Ügyvéd Úr!

Felkérve, hogy dr. Ágoston Péter úr harctéri magavi seletéről és működéséről nyilatkozzam, vagyok bátor Ont erről értesíteni.

Dr. Ágoston Péter önként jelentkezett ezredemhez, a nagyvárad m. kir. 4-ik honvédgyalozredhez harctéri szolgálatra 1917. óv december havában.

Az ezred akkor Olaszországban volt. Igen derék, becsületes tevékenységet fejtett ki, jó katonának és bajtársnak bizonyult. Mivel olaszul beszólt, őt is bevettem abba, a jóléti bizottságba, amelynek célja volt a megszállás következtében nélkülöző olasz lakosság sorsán enyhíteni és segíteni. E bizottságban igen eredményes, buzgó tevékenységet fejtett ki. A harctéren nyolc hónapig volt.

Budapest, 1920. november 4.-én.

Kratochwil Károly ezredes.

Felolvasom *Gombos Zoltán* győri lakos, ezredes, volt ezredparancsnok eredeti nyilatkozatát:

Nyilatkozat.

Alulírott mint a nagyváradi 4. honvéd gyalogezred volt parancsnoka igazolom, hogy dr. Ágoston Péter jogakadémiai tanár a harctéri szolgálat alóli felmentés kedvezményét nem vette igénybe s maga kérte önként az ezredhez való beosztását a harctérre.

Parancsnokságom alatt az olasz fronton 1917. november 26.-tól 1918. szeptember 20.-ig teljesített szolgálatot, mely idő alatt több ízben és huzamosabban is ki volt téve az ellenség általi veszélyeztetésnek. Egész szolgálati ideje alatt fegyelmezett katonaként példásan viselkedett s magasfokú kötelességtudással tűnt ki. Harctéri szolgálatának jutalmául népfelkelő zászlóssá neveztem ki. Az által, hogy önként jelentkezett a harctérre, hazafias példát adott a fronttól húzódozóknak s a harctéren is feltétlenül korrektül és mindig hazafiasan viselkedett és semmiféle destruktív irányzatban soha részt nem vett. Szocialista meggyőződését nem titkolta ugyan, de erről csak elvétve nyilatkozott magánbeszélgetéseknél s mindig csak ha mások vetették fel a témát s ha a válasz alól ki nem térhetett.

1918. szeptember elején szolgálati kiküldetésben egy: kocsival felfordulva szikladarabra esett s ez alkalommal kulcscsontja megrepedt. Repedt kulcscsonttal is tovább, szolgált s csak midőn baja nemcsak nem javult s fájdalmi elviselhetetlenné váltak, hetek múlva jelentett beteg s az én tanácsomra hagyta el a harcteret és az ezredet.

G-nyőr, 1920. november 6.-án.

Gombos Zoltán ezredes,
a győri gyalogezred parancsnoka.

Felolvasom *Gazdag Géza* tanár, volt századparancsnok nyilatkozatát:

Nyilatkozat.

Ágoston Péter jogakadémiai tanár, volt népbiztos, a világháborúban a nagyváradi 4-ik honvéd gyalogezredben teljesített szolgálatot. Katonának önként vonult be. A harctéri ezredhez 1917. december havában jött ki, és az ezredparancsnokság az én századomba osztotta be. Ágoston Péter akkor hadapródjelölt volt.

A4, honvéd gyalogezred harcaiban az olasz fronton a Monte Tombánál nehéz viszonyok között az első tűzvo-

ialban vett részt egészen addig, amíg vállpercének eltö-
rése miatt rokkanttá válva, az ezredparancsnokság más
beosztásba nem vezényelte. Ez idő alatt harctéri magatar-
tása jutalmául zászlóssá neveztetett ki, továbbá bronz vitéz-
ségi érmet és Károly-csapatkeresztet kapott. (Károly-csapat-
keresztet csak azok kaptak, akik legalább 3 hónapot töl-
töttek tűzvonalban!)

Ágoston Péter jó bajtárs és bátor katona volt. A
harctéren sem a tisztek, sem pedig a legénység között
semmiféle agitációt nem folytatott. Legkevésbé pedig de-
struáló agitációt! A 4. honvéd gyalogezred különben a
legutolsó pillanatig — a visszavonulási parancsig — vitézül
harcolt és talán az egész osztrák-magyar hadseregben egy-
huzamban a legtávolabbi tűzvonalban. Azután a világ-
háborúban példátlan fegyelmezettséggel, a legteljesebb rend-
ben vonult vissza. Így is vonult be az ezred érintetlenül,
minden felbomlástól menten 1918. november közepén, a
forradalom legteljesebb dühöngésének idején Nagyváradra.
Akkor pedig már aligha volt Magyarországon érintetlen
alakulat. Mindez semmiesetre sem történt volna így, ha
Ágoston Péter, vagy akárki más a négyes honvédeket
előzetes agitációval fogékonyra tette volna a destruktív
tanok iránt.

Budapest, 1920. november 8.-án.

Gazdag Géza tart. főhadnagy,
századparancsnok a 4. h. gy. e.-ben,
áll. polg. isk. tanár.

Felolvasom *Devecska Ferenc* budapesti lakos, tartá-
lékos tiszt, festőművész, Ágoston volt bajtársa nyilatko-
zatát:

Nyilatkozat.

Ágoston Péter dr. mint hadapród jelölt őrmester ön-
ként jelentkezett harctéri szolgálatra a 4-ik honvéd gyalog-
ezredhez 1917. évi december havában.

Mint a negyedik ezredparancsnoksághoz beosztott tiszt,
közvetlen tapasztalatból ismerem Ágoston Péter dr. harc-
téri magatartását. Tudom róla, hogy polgári állásánál fogva
nerd kellett volna a harctérre jönnie, a kényelmes polgári
otthont elhagynia, hogy az életveszéllyel és nélkülözésekkel
járó harcteret felkeresse. Abból a körülményből, hogy ő
mégis harctéri szolgálatra vállalkozott, hazafias érzésére
következtetek.

Több ízben volt ellenséges tűzben. A piavei offenzíva

alkalmával parancsnokságom alatt a Monte Vallina magaslaton levő megfigyelő állásban teljesített szolgálatot.

Harctéri, illetve tűzvonalbeli szolgálatai alapján megkapta a Károly-csapatkeresztet.

Jó bajtársnak, kötelességtudó, engedelmes katonának ismertem.

A harctérről 1918. szept. havában Nagyváradra vezényeltetett, mert karján súlyosan megsérült.

Mikor a negyedik honvédgyalozezred a forradalom mételeyétől meg nem fertőzve 1918. november havában Nagyváradra bevonult, Ágoston dr. mint főispán-kormánybiztos hazafias beszédben üdvözölte a visszatérő ezredet.

Budapest, 1920. november 9.-én.

Devecska Ferenc tart. hadnagy,
a volt 4. honv. gy.-e. harcászati segédtisztje.

*

Nagyvárad városában 1901. évtől kezdve két évtizeden át egy lelkes házaspár vezeti a humanitárius és minden szépre-jóra irányuló mozgalmakat. Az elnyomottak, szegények barátjai, a könnyek letörlői ők.

Nem vezeti őket más, mint a legtisztább emberszeretet, amely embertársai szenvedéseit segítség nélkül tűrni nem tudja.

Van-e anyagi küzdelmekkel telt világunkban sok hozzájuk hasonló?

Amíg mások a hatalmasok nyomában előmenetel, cím, kitüntetés, vagyon után törik magukat, ők a szegényekkel, rongyosokkal, a nincsetlenekkel, a fázó és ruhátlan gyermekekkel törődnek.

Ki ez a ritka, önzetlen, lelkes férfi?

Ágoston, aki a vád szerint konjunkturális, stréber, hatalom után vágó, akire a vád szerint száz ember vére hull vissza, aki ezeket önös üzleti érdekekből, lelkiismeretlenül áldozatul dobta.

Az ellenségtől megszállott Nagyváradról nem lehetett bizonyítékokat beszerezni. De elég lesz a kezemben levő is.

Itt van a Nagyváradai Gyermekbarát egyesület 27. évi jelentése, az 1915. évről. Ezen egyesület ügyvezető elnöke Ágoston, elnöke Eimler Károly polgármester. A jelentésből olvashatjuk a világháború idejéből való egyesületi működés jellemzését ekkép:

„Napközi otthonaink 1915. december 15.-től a leg-

kás és szegényebb hivatalnok osztály részére *kertgazdasághoz* teremtettek. Előkészítette a nagyvárad *szegényügy* rendezését. -

Ágoston figyelme Nagyváradon az összes szociális kérdésekre kiterjedt. Amikor engemet Nagyvárad város tanácsa az 1918. évben a nagyvárad lakáshivatal elnökévé kinevezett és a lakásügy szervezésével megbíztak, akkor tudtam meg, hogy Ágostonok fáradságos munkával már évekkal azelőtt összeállították Nagyvárad *lakásügyi statisztikáját*.

A háború folyamata alatt Ágostonék nem hogy a destrukción törték volna a fejüket, hanem Nagyváradon a legmesszebb menőleg támogatták a *győzelem ügyét*.

Dr. Ágoston Péter szociálpolitikai működéséhez méltó volt kulturális működése. A nagyvárad *Társadalom Tudományi Társulat útján* évről-évre előadás-sorozatokkal nevelték Nagyvárad intelligens társadalmát. Az előadások ingyenesek voltak, legfeljebb húsz fillér, negyven fillér ruhatári díjat vettek. Állandóan zsúfolásig meg szokott telni a városi székház közgyűlési terme, ahol nemcsak nagyvárad, hanem fővárosi előadók is magas nivójú előadásaikat tartották.

A tartalmasabb előadásokat füzetekben is közreadták, sőt önállóan is adott ki a Társadalom Tudományi Társulat értékes munkálhat.

Dr. Ágoston Péter már a háború elején Nagyvárad város figyelmét felhívta arra, hogy az *élelmezést hatóságilag* szükséges szervezni, mert különben az ország rendje összeomlik.. Amidőn siket fülekre talált, ezen jóslatát használtam én fel a Rendőrségi Lapokban, Nagyvárad közbiztonságáról megjelent cikkemben.

Hogy dr. Ágoston soha nem destruálni, hanem ellenkezőleg rendet teremteni akart s hogy a társadalom reformálásánál egyáltalában nem volt a szélsőségek embere, igazolja az *októberi forradalom alkalmával* Nagyváradon történt szereplése. Á Szent László hídon át egy sárgára fényezett kétfogatú fiákerrel hajtattak át dr. Berkovics René városi tiszti orvossal és engemet felkértek, hogy üljek fel, menjek velük, mert arról értesültek, hogy egyes katonák garázdálkodnak, levagdadják a tisztek disztinkcióit. A kocsiról a Royal kávéház előtt mindhárman leszálltunk és a tömeg között üldözőbe vettük a katonákat. Azok elillantak ugyan, azonban azután hasonló garázdálkodás nem fordult elő.

Nagyváradon a *katonaság fékentartása tényleg kizárólag az Ágostonék munkája volt*. Amikor a kommunista Bálint Mihály ék fel akarták lázítani a katonaságot, az Ágoston

vezetése alatt álló szocialisták mentek a helyszínre és csitították le a hangulatot.

Tudomásom van arról, hogy dr. Ágoston annak idején kieszközölte a *Károlyi-kormánynál az oláhokkal szemben való ellenállást*. Budapestről egy alkalommal hazafelé utazva, összetalálkoztam a vonaton dr. Berkovics René nagyváradai tiszti orvossal, aki együtt járt a kérdéses ügyben Ágostonnal a kormánynál és közölték velem a kormány hozzájárulását.

Amidőn az 1919. évi március hó 21.-ón a kommunizmus kitört és én a viszonyok miatt nagyon elkeseredtem, Ágostont egy este 8 órakor felkerestem lakásán, mivel a külügyi népbiztosságon képtelen voltam hozzá bejutni. Elpanaszoltam a magyar rendőrség sérelmeit és kértem közbenjárását a kormányzótanácsnál. Ekkor fejtette ki röviden előttem, hogy a *polgári társadalomnak nem szabad visszahúzódnia a munkától* és akkor az éretlen konjunktúra elemek garázdálkodását ellensúlyozni lehet. Bizonyára ez a meggyőződés kónyszerítette őt arra, hogy mindvégig állásában maradjon és ellensúlyozni törekedjék a kommunizmus esztelenségeit és barbárságait.

Egyszóval minden-elfogulatlan igazságra törekvő ember tiszta lelkiismerettel állíthatja, hogy dr. Ágoston Péter nem rombolt, hanem ernyedetlen munkával alkotott a magyar társadalom számára és különösen szerencsétlen városunknak: Nagyváradnak ezt az alkotásokkal telt korszakát bátran lehet „az Ágostonok korszakának” elnevezni.

Budapest, 1920. november hó 3.-án

Dr. Dajka Endre

Nagyvárad városi rendőrkapitány.

Dr. Bary Zoltán bírósági jegyző nyilatkozata ez:

Alulírott egy félesztendei külföldi tartózkodás leszámításával 1916. év tavaszáig Nagyváradon laktam, jogi tanulmányaim egy részét a nagyváradai jogakadémián végeztem, ahol dr. Ágoston Péternek tanítványa voltam, majd a nagy várad városi kir. járásbíróságnál és a kir. törvényszéknél, mint jegyző működtem s ez idő alatt alkalmam volt dr. Ágoston Péter közéleti és társadalmi működését és magatartását megfigyelni és egyéniségét megismerni.

Dr. Ágoston Péter, mióta visszaemlékezni tudok, a szocialista, elveknek mindig lelkes előharcosa volt s elvei mellett erősen kitartott dacára annak, hogy az akkori több oldalról nyert értesülesem szerint, egyetemi tanszékhez juta-

sának — amit a jogi és szociológiai téren kifejtett nagyértékű és közismert tudományos munkásságával egyébként kiérdemelt — örökös akadályát képezte.

Nagyvárad város csaknem valamennyi népjóléti és szociális intézményének dr. Ágoston Péter és felesége voltak a megteremtői, a meglévők pedig nekik köszönhették felvirágzásukat. Hogy csak a fontosabbakat említsem: a „Gyermekbarát Egyesület”, „Népiroda”. „Anya- és Csecsemővédelmi Egylet” dr. Ágoston Péter és felesége vezetése alatt kiváló és mintaszerű intézményekké fejlődtek és sok nyomorult elhagyott szegényt és árvát mentettek meg az élet és társadalom, számára.

Dr. Ágoston Péter nagyváradai közéleti és társadalmi működése a legtávolabb állott a destrukciótól, hazafias építőmunka volt az, melynek áldását sok ezren élvezték.

Hazafiasságának élénk tanújelét adta akkor, amidőn a vallás- és közoktatásügyi minisztériumtól nyert felmentése dacára a háború alatt katonai szolgálatra önként jelentkezett.

Nagyváradról való elköltözésem után jelent meg dr. Ágoston Péternek „A zsidók útja” című munkája, amelyben a zsidóság legnagyobb része antiszemita tendenciát látott s ezért a nagyváradai sajtó egy része élesen támadta, sőt tudomásom szerint a nagyváradai szabadkőműves páholyban is heves támadások érték s a páholy tagjainak nagy része azt követelte, hogy könyvét dolgozza át, ő azonban minden támadással szemben védelmezte könyvében elfoglalt álláspontját.

A proletárdiktatúra alatt népbiztosi állásában kifejtett működését közvetlenül nem ismerem, mert mindjárt a diktatúra első heteiben megszállott területre, Nagyváradra mentem s ott vártam be a diktatúra végét. Ahogy azonban Ágoston egyéniségét, felfogását és nagy intelligenciáját a múltból ismertem, az a határozott meggyőződésem, hogy a népbiztosi állást csak azért vállalta el, hogy a csöcselék diktatúrájának borzalmait és szélsőségeit mérsékelje.

Kijelentem még, hogy dr. Ágoston Péterrel sem rokoni, sem baráti viszony nem köt össze, úgy hogy fenti nyilatkozatomat minden subjektív befolyás nélkül tehettem meg.

Budapest, 1920. október hó 27. napján.

Dr. Bary Zoltán

kir. törvényszéki jegyző,
a Lakáshivatal elnöki titkára.

1901-ben lett Ágoston a nagyváradi kir. kath. jogakadémian a magánjog tanára. A tanári pályán a forradalomig nem is vitte tovább, bár mások csekélyebb értékű irodalmi munkássággal régen meghaladták őt.

Vámbéry egyetemi tanár, tanú vallotta, hogy a bpesti kir. tudományegyetem tanácsa *jelölni* akarta őt rendes tanárnak. Őt tartották elismert értékű tudományos működése folytán a jelölésre legjogosultabbnak. Szocialista volta azonban a jelölést megakadályozta, mert az egyetemi tanács tudta, hogy a kormány a szocialista tudóst nem nevezte volna ki. A közoktatásügyi minisztérium megkeresése mellőztetett, ez iránti indítványunk ellenére. Vámbéry vallomásával azonban mindez tényként megállapítandó.

Hogyan is kedvezhetett tanári előmenetelének Ágoston magatartása, aki szocialista meggyőződésének két évtizeden át nyíltan és bátran kifejezést adott, Írásban és szóban.

Vájjon konjunktúrát jelentett-e az elmúlt két évtized alatt a szocialistaság? Nem jelentett sem tisztességet, sem befolyást, sem hatalmat, legfeljebb lenézést és lekicsinylést..

Még arra sem igyekezett Ágoston, hogy a szocialista pártnál vigyen vezetőszeret. Azonkívül, hogy a munkásoknak tudományos előadásokat tartott, magában a politikai pártmozgalmakban részt nem vett, a pártvezetőség tagja nem volt, sőt még 1918-ban sem választották meg a nagyváradi munkástanács tagjává, amelynek pedig mintegy 70 tagja volt.

Mint bihari embernek, mint nagy irodalmi működést kifejítő, széles látókörű, sokat utazott és több nyelvet beszélő tudósnak mily könnyű lett volna *Tisza István* gróf biharmegyei társaságához simulni. Nem kellett volna sok, hogy képviselő legyen és mint Tisza gróf biharmegyei gárdájához tartozónak, nyitva állott volna az út a politikai Parnassus felé.

Nem tette. Hű maradt és mindig következetes önmagához.

Ez az ember, aki mindig az *élelmesség* antitalentumja volt, aki menekült a befolyástól és a hatalomtól, ma úgy áll előttünk a közvád szerint, mint törtető politikai kalandor, ki megfertőzte a társadalmat.

Pedig *evangélista* volt. Fanatikus, aki szerette embertársait és szerette nemzetét, akit szíve tett szocialistává, azon világnézlet hitévé, amely elsőként és legnagyobb erővel karolta fel az alsóbb néposztályok ügyét.

Miben állott dr. Ágoston Péter szocializmusa? Több rendbeli műve alapján, próbáljuk jellemezni. Elvei nem változtak a proletárdiktatúra alatt sem, amiként ezen idő alatt

tartott beszédeiből megállapítható. E szélsőséges időkben sem hagyta el mérséklete.

Szocializmusa ugyanaz maradt a proletárdiktatúra alatt is, ami a békeidőben volt, *amikor az soha a hatóságok részéről kifogás alá nem esett.* Mindig csak a termelő eszközök szocializálását, államosítását kívánta. (Népszava 1919. máj 31. számában megjelent beszéde.) A magántulajdont azonban megszüntetni nem akarta. Több tekintetben eltért a magyar szociáldemokrata párttól. Hangsúlyozta erős *nemzeti érzését.* Szükségesnek tartotta a *nyelv és a nemzeti egyéniség* fenntartását, mert a nemzeti eszme még nem élte ki magát. Ebből következett, hogy a nemzet fennmaradása érdekében, *nemzeti hadsereget* is kívánt. Ragaszkodott a *területi integritáshoz.* Szükségesnek tartotta a *vallást.* A *természetes fejlődés* alapján állott és ellenzője minden *erőszakos* cselekedetnek. Ehelyett a felvilágosítás, az észre és szívrehatás embere. Ezt célozták történelmi, jogi és társadalomtani művei, cikkei, a munkásság és polgárság számára tartott előadásai. Nem gyűlöletet, ellenkezőleg megértést és szeretetet hirdetett. Mérsékelt, sohasem túlzó. Nem demagóg, nem népszónok.

A felfogása emlékeztet a francia szabad szocialistákra, akiknek feje *Millerand*, akinek hasonló elvei nem lehettek valami társadalomrontók, mert aligha lett volna a francia kapitalista köztársaságnak napjainkban egyhangúlag megválasztott elnöke.

Szolgáljanak bizonyítékul Ágoston imént jelzett felfogása mellett, műveiből vett alábbi idézetek:
„A *mi útjaink*” című 1916-ban megjelent könyvében kikel Mitteleuropa terve ellen, mert a németek túlnyomó 'erejével szemben féltette a kis magyar nemzet életét.

Műve 37-ik lapján így ír:

„Kultúra alatt a léleknek tökéletesedés útján való haladását értjük s ezért a vallás és a kultúra rokon. Csak-hogy míg a *vallás* a léleknek ezt a tökéletesedését az egyedüliségben keresi, addig a kultúra az emberiség együttműködésében. A vallás szerint a lélek tökéletesedését, sőt tökéletességét el lehet érni embertársaink segítségével, a kultúra szerint csak a velünk együttélőkkel együtt. A kultúrának tehát eszközre van szüksége. Ezek a tudomány, művészet, az állam s társadalom, a termelés, árucseré, stb.”

58-ik lapon: „A nemzetek nem áldozzák fel méltóságuk tudatát és függetlenségüket a gazdaságilag előnyösebb életnek, mint ahogyan az egyesek sokszor megteszik ...”

„Amennyire népeknek története van, úgy ez annak a megírása, hogy a nemzetek miképpen jutottak önállósághoz. *Miután pedig ez a folyamat még folyik*, tehát bizonyos, hogy a népek nem jutottak még oda, ahol sokan látják őket, hogy t. i. ma már csak gazdasági érdekeik vezetik elhatározásaikat. . . .”

„A népek előbb függetlenek akarnak lenni s azután gazdagok. Mutatja ezt még a visszavándorlás is, amikor az egyes európai visszajön az újvilágból. A gazdasági okok kihajtják, de a népiek és nemzetiek visszahozzák. A saját nemzetéhez akar tartozni, azért jön vissza. Ez az érzés a nép egészében, mint a nemzet függetlensége ól. . . .”

„Igaz, hogy sok ember méltósága tudatának egyetlen alapja az ő gazdasági ereje, de kétségtelen, mikép ahhoz, *hogy az ember méltóságának általában ez lehessen a fundamentuma és függetlenségének feltétele*, az egyes országok közötti határfalaknak le kell omlania, *de a magántulajdonnak meg kell maradnia.*”

„S még akkor is kérdés, hogy a mai erkölcsi értékeket nem váltják-e fel mások, melyeket az anyagiaknál többre fognak becsülni.”

107-ik lapon: „Azt tapasztaljuk, hogy a munkások nemzetközi szervezeteiben nemcsak az önálló országok nemzetei külön nemzeti szervezeteikkel vesznek részt, hanem az elszórtan lakó nemzetiségek is, ezért azt kell gondolni, hogy a 19. században megkezdett nemzeti fejlődés a 20-ik században tovább fog folyni és a kapitalisztikus társadalmi rendet csak a *nemzetek szervezkedése mellett* létrejött *szocialisztikus* világrend fogja felválthatni.”

116-ik lapon: „Hatásosan mindig a jobban szervezett, gazdagabb, nagyobb kultúrájú, erősebb állam törekedhetik idegen nép beolvasztására. Ez pedig Németország.”

146-ik lapon: „Csak a béke hozhat bókét, csak a népek egyenlő' joga alapján keletkező új államszövetség hozhat nyugalmat és biztosíthat az újabb háború ellen. Mert a háború előtt folyt háború szülte ezt a véres háborút.”

„Hiába hálnak ma emberek azért, hogy idegen népeket leigázzanak. Holnap újra kezdődik a háború, mert nyelvét, szabadságát, önelhatározási jogát nem hagyja az emberiség, nem hagyja a nemzet és nem hagyja az egyes ember.”

„Amint minden ember, úgy minden nemzet is függetlenségre törekszik. Amint az egyes ember érzi, hogy az egész társadalom kultúrájához és termelvényeihez joga van, úgy érzik ezt a nemzetek. Aki elzárkózik, az nem szociális lény,

azzal szemben nem érznek a többiek szociális kötelezettséget. Már pedig a jövő csak a mindenki jogán, csak a mindenki egyforma érvényesülésének lehetőségén nyugvó békés munkán épülhet fel. Egyenlő jogot minden egyesnek és minden nemzetnek. Nemzetek közti és emberek közti demokrácia hozhat csak békét az emberiségnek.”

Ha Ágoston a *szocialista és nemzeti szempontokat ily kifogástalan szép harmóniába tudta összeegyeztetni*, vajjon mi indíthatta arra, hogy a proletárdiktatúra kiküáltásakor a népbiztosi állást elvállalja?

A feleletre támpontot nyújtanak Szladits dr., Vámbéry dr., Navratil dr. egyetemi tanárok; Vigh dr., Nagyiványi dr., Rabinovits, Dormándy ezredes, Borghese herceg és a többi entente-képviselők tanúbizonyságai, illetve levelei.

Szladits dr. és Vigh dr. tanuk egyezően vallják, hogy Ágoston drt sohasem látták oly levert állapotban, mint március 22-én, amikor népbiztosi meghívásáról értesült. Akit hatalmi állás elnyerése vezet és örvendeztet, az nincs soha nem látott, levert hangulatban. Szladits dr. vallja, hogy úgy nézett ki, mint aki savanyú almába harapott. Aki a békeidőben az ereje teljében lévő Magyarországon szinte menekült a hatalomban való részvételtől, pedig abban része lehetett volna nagy belső értékénél fogva, annak ugyan. mi örömet okozhatott volna Magyarország legvégzetesebb, leggyászosabb napján az elveivel nem egyező proletárdiktatúra kormányzótanácsában Kun Béla zsarnoki oldalán adminisztratív népbiztoshelyettesi állást elfoglalni?

Ne mondja senki, hogy egyéni érdek, hatalmi vágy vezette volna Ágostont.

A szocialista párt egy párttá egyesült a kommunista pattal. Ő, aki két évtizeden át hirdette a szocialista eszméket, azon lelki probléma elé volt állítva, hogy szabad-e neki, mint a szociáldemokrácia elismert értékének a mélységes szakadók felé érve, óvatosan, kényelmesen visszavonulni? Vagy pedig missiója, *kötelessége* van, ha már a szocialista párt a proletárdiktatúrára szánta el magát. Minél végzetesebb a lépés, minél nagyobb a veszély, annál több a kötelesség, amely reá hárul.

Nagyiványi dr., Vigh dr., Szladits dr., Weisz István dr. vallották, az entente diplomaták és Praznovszky meghatalmazott miniszter nyilatkozatai bizonyítják, hogy mint szocialista, kötelességének tartotta ellensúlyozni, hogy még inkább *balra* ne haladjanak és hogy” ő a rendszert jobb felé irányítani törekedett.

Miként a *szülő* akkor követi nyomon gyermekét legnagyobb gonddal, lia veszélyes útra indul, — úgy volt ő a szívéhez nőtt szocializmussal.

A Vyx-féle jegyzék utáni kétségbeesésben széles körökben úgy tekintettek az orosz szövetségre és a bolsevizmusra, mint mentő horgonyra, mint utolsó salto mortaléra. így« gondolkodott maga Szladits dr. egyetemi tanár is, miként azt vallotta. Nagyiványi dr., Vigh dr. tanuk szerint, Ágoston úgy nyilatkozott: ez az utolsó sakkhúzás.

Az orosz seregek Galicia és Románia határán voltak. Ha aközben Kolcsak és Denikin kitörő ellenforradalmi folytán az orosz seregeket vissza nem vezérlik, úgy az orosz szövetségbe vetett remény nem hiúsult volna meg.

Ágoston azt is érezte, amikor lelkitusakodásában március 22-én a várost fel és alá járta s már az első napon *Borghese herceg* levele szerint vele tanácskozott, hogyha ő elfogadja a népbiztos-helyettesi állást, alkalma nyílik a szélsőségeket mérsékelni. Tisztában volt vele az első napon, hogy könnyen megeshetik a rendszer fenn nem tarthatása. Ez esetben tanulva a forradalmak előbbi példáin, a kormányzótanács kebeléből inkább biztosíthatja a megrázkozás nélküli vértelen átmenetet.

Az, aki kész volt vérét és *életét* ontani hazájáért a harctéren, mert kötelességérzete így diktálta, az kész volt *nevét* is feláldozni, ha úgy gondolta, hogy ezzel jót tehet.

A ki. önfeláldozásra kész, azt nem azért teszi, mert az neki jó, hanem azért, mert *másoknak jó*.

De hát miért nem járt el ugyanígy más mérsékelt szocialista, pl. Garami?

A kérdés eldöntése a különböző , egyéniségekben rejlik. *Garami óvatosabb, hidegebb. Ágoston fanatikusába, rajongóbb.*

Hogy Ágostont tiszta célok vezették, azt bizonyítja nemcsak múltja, hanem a proletárdiktatúra alatt és után elfogulatlan szemmel vizsgált magatartása is. Bizonyítja az ő szegénysége, az, hogy a hatóság emberei nála semmi lefogalható értéket nem találtak, az ő abszolút *puritán* igénytelensége, az, hogy ahol csak tehetett, jót cselekedett, hogy eredeti céljához híven mérsékelt s a proletárdiktatúra bekes, *vértelen* levezetésében az érdem oroszlánrészé őt illeti, hogy a proletárdiktatúra alatt is a valóban hatalmat jelentő igazságügyi népbiztosi állást egy pillanatra el nem foglalta, hogy a nap *24 órájának* túlnyomó részét munkával töltötte és hogy *minden egyes tettében politikai esz-*

közökkel ugyanarra törekedett, amire az ellenforradalmárok fegyveres úton, vagyis a tanácsköztársaság átalakítására.

Azt se mondja azért senki, hogy Ágoston árulója volt a szocialistáknak, mert a proletárdiktatúra átalakítását épen a szociáldemokrácia érdekében állónak tekintette, épen úgy, mint a vasmunkás s más szakszervezetek és az összes mérsékelt szocialisták nem voltak hívei a proletárdiktatúrának. Hiszen a szocialista és a kommunista párt a formai egyesülés ellenére a valóságban sohasem tudott összeolvadni. . .

*

Ágoston ezer bizonyosságát adta annak, hogy nemzeti érzése nem kisebb szocialista érzésénél. Ha még a *polgárság* körében is a Vyx-féle jegyzék az emberek gondolkodását és reményét az oroszok és ezzel kapcsolatban a bolsevizmus felé irányította, akkor e gondolatot nem lehet a szocialista Ágostontól rossz néven venni.

Ágoston úgy látta, hogy a *németekkel* való élet-halál szövetségben a végkimerülésig harcoló nemzetet szerencsétlenség érte. Károlyiéknak az *ententebe* vetett bizakodása nem vált valóra. Így tértül önkéntelenül az emberek figyelme *Kelet* felé.

Az első napon Ágoston aggályait fejezte ki *Kun Bélának*, aki azzal nyugtatta meg őt, hogy nem orosz mintára fogja a tanácsköztársaságot Magyarországon bevezetni.

*

Az a vád is elhangzott Ágoston ellen, hogy oly konjunkturális politikus, aki szolgált a Károlyi rendszert mint főispán és mint belügyi államtitkár, majd a tanácsköztársaságot és minisztere lett a szocialista Peidl kormánynak.

Ez a vád nem helytálló.

E kormányrendszerek megegyeztek abban, hogy *ellentétesek voltak az összes előbbi rendszerekkel*. Az, hogy a radikális szocialista Károlyi-kormány belügyminisztere Batthyányi gróf által 1918. nov. 10-én *Biharmegye főispáni állására* meghivatott, azért történt, mert ezen állásra — a városban és megyében általában elismert értékes működésénél fogva — predestinálnak tartották. — Főispáni működése a leghazafiasabb irányú volt, mert megszervezte a románok elleni fegyveres ellenállást. Ezt bizonyították az önvallomásaikban a Berinkey-kormány miniszterei.

Épen ezen érdemei keltették fel a további figyelmet. A kormány 1919. januárban belügyi államtitkárnak hívta meg. Természetes volt, hogy ama rendszer elsősorban a maga értékes régi híveit vette igénybe. *Miként a kormányban több szocialista miniszter volt, úgy a vidéken több szocialista főispán is működött.*

Nagyiványi dr. és Vigh dr. vallották, hogy mint nagyképzettségű, sok nyelvet ismerő, *reprezentálni* tudó régi szocialistát hívták meg a külügyi népbiztos-helyettesi állásba, hol szükség volt rá. Bár Kun nem bízott benne, rá volt utalva, mert az entente képviselők csak vele tudtak és akartak érintkezni.

Havi fizetése mint népbiztosnak mintegy 2500 korona fehér pénz volt. Mindig szerényen élt. Hivatása, irodalmi tevékenysége, a szegények érdekében kifejtett munkássága tökéletesen lefoglalták idejét, kielégítették vágyait és ezek szolgáltatták örömeit. *Nem volt egyéb igénye és szenvedélye.* Nagyiványi, Vigh tanuk vallották, hogy mint népbiztos tojást nem vett, mert drágálta, 90 korona egyetemi leckepénzért félnapon át utánajárt, mert kellett.

Nagyiványi, Vigh, Vámbéry, Jancsik, Rabinovits vallomásából, de működése egész irányából is megállapítható, hogy a szélsőséges és (Dietz főkapitány vallomása szerint) 480 főnyi terrorcsapatjára támaszkodó Kun Bélával szemben nem volt és nem lehetett hatalma és döntő politikai befolyása.

Nem is kínálkozhatott erre alkalom az adminisztratív hatáskörrel felruházott külügyi népbiztoshelyettesi állásban. Innen el akarta vonni Kun és megválasztatta a fővárosi munkástanács elnökségébe. Ágoston az entente képviselőkkel történt megállapodása szerint, ragaszkodott a külügyhez. Az entente képviselők ezt ki is fejezték Kunnak. Így Kunnak csak az sikerült, hogy *félíg* vonta el a külügyből. A fővárosi állás után külön *fizetés nem járt*, ellenben növelte Ágoston munkáját, amely az éjjelekbe is nagyon sokszor benyúlt. Ezt az állást április 17-től júniusig töltötte be.

Kun azután végleg el akarta távolítani a külügyi népbiztosságtól és megválasztotta igazságügyi népbiztosnak, bár Ágoston a jelölés ellen tiltakozott. Ez az állás már *önállóbb* hatáskörű volt. Élet, halál és az elkobzott vagyonok feletti *uralmat* jelentette. Ezt az állást Ágoston nem akarta elfogadni, hanem Budapestről eltávozott, hogy a cseh fegyverszüneti tárgyalásokat vezesse *Ligetfalun s Pozsonyban*, majd a *bécsi* tárgyalásokat az entente képviselőkkel. Ezen tárgyalások eredménye lett az ideiglenes tiszta szocialista

kormány, Peidl vezetése alatt és a népképviseleti rendszer visszaállítása.

Az *igazságügyi népbiztosi* állást azért nem akarta elfoglalni, mert a forradalmi törvényszékek szervezetének s a halálbüntetésnek éles ellenzője volt s ezek miatt Rónaival össze is veszett. Június 20.-a után már semmi ügykört nem töltött be Pesten. A jegyzőkönyvekben *csak névleg szerepel* mint a második kormányzótanács igazságügyi népbiztosa, *mint ahogy Bokányi is népjóléti népbiztosnak* említetik lemondása után hónapokon át.

Az igazságügyi népbiztosi ügykört ez időben tényleg Balázs Emil és Rónai Zoltán töltötték be.

A mérsékelt, emberszerető Ágoston nem illett be Kun szoros bizalmikörébe. *Ő nem is lakott a Hungáriában, a szovjetházhan, ahol ez a szűkebb kör lakott.*

Nem volt tagja a döntő politikai hatalmat gyakorló ötös direktóriumnak, később politikai bizottságnak, sem a gazdasági bizottságnak. Egy márciusvégi kormányzó-tanácsi jegyzőkönyv szerint megválasztották az alkotmányozó bizottságba, de a tanácsköztársasági alkotmány tárgyalásában részt nem vett, merőben ellentétes felfogása miatt. Ezt bizonyítja a Népszava ápr. 1. számában közölt részletes tárgyalás, illetve az, hogy a márc. 28-án újjáalakított bizottságból kimaradt.

A közvádoló úr megemlítette, hogy Ágoston *nagyobb összegeket* utalványozott. A felmutatott két levélben azonban Kun Béla kéri fel Ágostont, hogy helyette utalványozzon. Ugyanis ő akkor nem volt a külügyi hivatalban. A vád ezen két levéllel csak amellettt szolgáltatott bizonyítékot, hogy ha Ágoston kivételesen pénzt utalványozott, ezt nem eredeti hatáskörében, hanem csak Kun *helyettesítésében*, külön meghagyására tette.

Felolvasom a következő okmányok hiteles magyar fordításait:

1. *Borghese Livio* hercegnek az olasz király rendkívüli követének és meghatalmazott miniszterének, Rómában 1919. november 8.-án kelt eredeti levelét, amelyen az aláírást Cerruti bpesti olasz politikai biztos hitelesítette.

Hiteles fordítás francia nyelvből.

Róma, 1919. november 8.-án.

Tisztelt Tanár úr!

Igen nagy késedelemmel kaptam meg múlt október 12.-ről kelt levelét és teljességgel nem tudom, vajjon ebben

a pillanatban az én levelem még valamiképen hasznára lesz-e. Az igazat megvallva és nagy sajnálatomra, az utóbbi időben nem vagyok tisztában azzal, hogy mi történik Magyarországon, másrészt pedig ön bizonyára érteni fogja, hogy *mint idegen állam hivatalnok és a jelen körülmények között nem bocsátkozhatom szabadon részletekbe* arról, ami történt az önök szerencsétlen országában a szovjetek uralma alatt.

Márc. 22-én, a forradalmat követő napon volt először alkalmam önnel találkozhatni és ezen naptól fogva gyakran Budapesten és később Bëcsben. A meggyőződés, amelyet magannak mind ezen alkalmakkor formáltam és amelyet megerősített az ön által számos ízben kifejtett tevékenység, miként ön különben tudja, az volt, hogy ön egy értékes mérséklő elemet képviselt azon időszak kormányában, másoknál jobban értvén meg az általános helyzetet, a szélsők követésének veszedelmét, annak a szükségét, hogy harcoljon a destrukciónak és a hiszterizmusnak ezen rendszere ellen, amely csak romlásához vezethetett az ön országának, amely iránt, nagyon természetes okoknál fogva, a legélelnebb és legőszintébb szimpátiával viseltetem. A fentebb említett okoknál fogva nagyon jól emlékszem, hogy önt több ízben arra kértem, hogy ne lépjen ki a kormányból, amint ön tenni kívánta és az én véleményem szerint ön jobban járulhatott hozzá, hogy a rend helyreállíttassék és hogy a szovjetek áldatlan uralma megszüntetessék, továbbá, hogy a bécsi és budapesti tárgyalásokon siettesse a kormány bukását.

A már fentebb említett okoknál fogva nem hiszem, hogy további részletekbe bocsátkozhatom, de kötelességem volt ön előtt megerősíteni véleményemet önről és *az ön tevékenységéről*, kívánván, hogy az összes jelenlegi nehézségek az ön személyére és az ön országára nézve gyors és kielégítő megoldást nyerjenek.

Fogadja köszönetemet kívánságaiért, amelyeket szívesen elfogadok.

Ön tudja, hogy mindig szívesen fogok visszajönni Magyarországba és hogy nagyon boldog volnék, ha egy napon jobb körülmények között láthatnám viszont, mint ahogyan elhagytam.

* Itt Borghese herceg a főtí gr. Károlyi-, valamint a gr. Apponyi-családokkal való rokonságára céloz.

Fogadja, tisztek tanár úr, legjobb érzelmeimnek kifejezését.

Aláírva: *Livio Borghese s. k.*

Az alulírt budapesti olasz politikai biztos ezennel tanúsítja, hogy a fentebbi aláírás Borghese Livio hercegnek, az olasz király öfelsége rendkívüli követének és meghatalmazott miniszterének aláírása.

Budapest, 1919. december 29.-én.

Aláírva: *Cerruti s. &.*, olasz politikai biztos.-

(A budapesti olasz politikai bizottság pecsétje.)

A borítékon: Dr. Ágoston Péter tanár úrnak Budapest, IV., Ferenc József rakpart 27. III. 11.

2. Felolvasom ugyancsak *Borghese Livio* hercegnek Klagenfurtban 1920. november 3-án kelt levelét, amelyet hozzám intézett. Borghese a levél szerint, mint a szövetségközi népszavazási bizottság olasz delegátusa időzik most Klagenfurtban.

Szövetségközi népszavazási bizottság
olasz küldöttsége Klagenfurtban.

Klagenfurt, 1920. november 3..

Ügyvéd úr!

Október 27-iki levelét tegnap este kaptam meg itt és sietek Önnek azonnal válaszolni. Azon gondosságból, amelyet az Önnek adandó válaszra fordítok, Ön saját maga megítélheti, hogy Dr. Ágostonnak igen jó emlékét őrzöm és hogy amennyire csak tehetem, súlyt helyezek annak elkerülésére, hogy valóban igazságtalanság követtessék el.

Szerencsétlenségemre az Ön kérdései közül többre nem tudok felelni. Több hónap múlt már el a budapesti vörös tragédia óta és minthogy azóta több más állást töltöttem be s más kérdésekkel foglalkoztam, nem vagyok képes ezen korszak összes részleteit emlékezetembe idézni. De Rómából dr. Ágostonhoz intézett levelemnek és a magyar törvényszók által a királyi külügyminisztériumhoz kérdésekre adott hivatalos válaszonak nézetem szerint nagyon alkalmasoknak kell lenniök arra, hogy Ön az igazságot diadalra juttassa és megszabadítsa védecét egy csomó olyan vádtól, melyeket bizonyára nem érdemel meg! Magam előtt tartva a különböző pontokat, melyekre Ön választ óhajtana tőlem, megírom Önnek azt, amire emlékszem.

Először valóban a Múzeum utca 12. szám alatti ház egy lakásában találkoztam dr. Ágostonnal, este, úgy hiszem 10 óra felé és onnan körülbelül két órával később távoztam. Ami a Kun Béla által tett nyilatkozatokat és az ő kormányzati intencióit illeti, jól emlékszem, hogy hallottam azokról beszélni és valószínűleg dr. Ágoston által, kit gyakran láttam, de lehetetlen lenne teljes lelkiismerettel, határozott formában állítanom azt. Ellenben határozott formában állíthatom azt, hogy gyakran beszélvén dr. Ágostonnal, megvitattuk azokat az eszközöket, amelyek legalkalmasabbak lennének a terror uralmának megszüntetésére és a kommunista uralomnak vérontás nélkül szocialista kormányra való alakítására, kiküszöbölve a legtúlzóbb és legveszedelmesebb elemeket, akik e pillanatban hatalmon voltak. Miként alkalmam volt több ízben kijelenteni, dr. Ágoston a szovjet kormány mérsékelte és józan elemét képezte és mikor Kun Béla el akarta őt távolítani és meg akart tőle válni, emlékszem, hogy nehéz feladat volt számomra dr. Ágostont maradásra bírnom, avégből, hogy legalább egy ember legyen a kormányban, akire számíthatok a többiek szélsőséges és vétkes szándékainak egyensúlyozásánál.

Ami az utolsó kérdést illeti, lehetetlen olyan bizonyítékokat szolgáltatnom, amilyeneket Ön kér tőlem. Azonban kijelenthetem Önnek, hogy amikor Bécsben voltam (Budapestet június 20-án hagyván el) tudtam, hogy megbeszélések folytak Böhm úr és Ágoston úr között és hogy ők ketten azon dolgoztak, hogy megbuktassák a bolsevista uralmat és hogy Ágoston úrról úgy beszéltek, mint az új kabinet új minisztereinek egyikéről.

Íme ezt válaszolhatom Önnek Uram, az Ön levelére és kívánom, hogy ez hasznára legyen Önnek dr. Ágoston védelmében, ki meggyőződésem szerint, az egész idő alatt a szovjet kormány mérséklő és józan eleme volt és ki jóval a bukás előtt együtt dolgozott az összes tisztességes és komoly elemekkel, hogy annak végét siettesse.

Fogadja Ügyvéd úr nagyon megkülönböztetett nagyrabecsülésem kifejezését.

Borgliese Livio.

Dr. Újlaki Gréza úrnak, Budapest. 3. Felolvasom *Reginald Gorton* angol tábornoknak 1919. aug. 9-én Ágostonnéhez intézett levelét. Ezen levél előzménye az volt, hogy megelőző nap Gorton látogatást tett Ágostonoknál.

Ritz szálló, 1919. aug. 9-én.

Kedves Ágostonné Úrnő!

Múlt éjjel Hóiban tábornokkal vacsoráztam és azt mondtam neki, hogy személyes szívességet tenne nekem, ha az Ön háza elé egy őrt állítana, mert Ön aggódik férjének biztossága miatt. Ő azt mondta, hogy nem állíthat őrt azonban a rendőrség utasítatott, hogy oltalmazza meg a házat és, hogy nincsen ok az Ön aggodalmára.

Remélem, hogy Ön már most egészen meg lesz nyugodva, miután bírom a *kormány*nak és *Halban tábornok*nak *ígéretét*, hogy semmiféle sérelem sem fogja érni az Ön férjét, akinek, valamint Önnek is legszívélyesebb üdvözetemet küldöm és maradok az Ön őszinte híve

Aláírva: *Reginald Gorton s. k.*

4. Felolvasom *H. E. Yates* amerikai ezredes, a *szövetségközi missio* delegátusának a maga és a szövetségközi képviselő nevében Bpsten 1919. szeptember 19-én *Mattyasovszky* volt bpesti rendőrfőkapitányhoz intézett eredeti levelét.

Budapest, 1919. szeptember 19.

Mattyasovszky lovag úrnak,

a budapesti rendőrség főkapitányának

Budapest.

Tisztelt Uram!

Van szerencsém arról értesíteni, hogy Ágoston Péter úrnak a detektívek részéről történt üldöztetése sem az én, sem a szövetségközi bizottság tagjainak helyeslésével nem találkozok és ennek azonnal való megszüntetését kérem. Meg kell, hogy engedjék neki, hogy kijárjon, amikor az neki tetszik. Kérem egyúttal, hogy a lakáshivatalt is szíveskedjék értesíteni, hogy Ágoston Péter úr lakásának rekvirálását is igen rossz néven vennék, (lakásának rekvirálása igen kedvezőtlenül tekintetnék általunk) és ez is azonnal megszüntetendő.

Megragadom ezt az alkalmat arra, hogy értesítsem miszerint úgy hallom, hogy az újságok azt írják, hogy egy amerikai tisztet beosztottak a rendőrségen. Ez azonnal rektifikálandó, mint valótlanosság. A szövetségközi bizottság engem küldött ki, hogy a rendőrség, csendőrség és határrendőrség újjászervezésének kérdését tanulmányozzam és ebben segítségre legyek. Ebben a munkában több amerikai

tiszt támogat engem. Ez a rendőrséghez való viszonyunkra vonatkozó tényállás.

Tisztelettel

H. E. Yates

col. az Egyesült Államok ezredese,
katonai attaché.

5. Felolvasom ugyanezen *H. E. Yates* amerikai ezredesnek 1919. nov. 17-én Vary dr. főügyész úrhoz intézett levelét.

Budapest, 1919. november 17-

Nagyságos *Dr. Vary Albert* úrnak,
állam-főügyész h.

Budapest.

A budapesti m. kir. államrendőrség főkapitányának a hozzám érkezett jelentése szerint Ágoston Péter volt népbiztos, kinek általam kiállított védlevele volt, az államrendőrség rendelete folytán letartóztatott. Ágoston, Péter hadirokkant lévén, kérem, hogy Öt oly bánásmódban kegyeskedjék részesíteni, hogy a fogság egészségi állapotát ne veszélyeztesse, esetleg Öt valamely szanatóriumba internálni megfélemlenő ellenőrzés alatt tartva.

H. E. Yates amerikai ezredes
a magy. csendőrség és rendőrség
szövetségeközi felügyelője és ellenőre.

6. Felolvasom *Reymond Sheldon* amerikai ezredesnek a szövetségeközi katonai misszió kiküldöttjének Bpsten 1919. dec. 12-én dr. Vary főügyész úrhoz intézett levelét.

Amerikai bókétárgyaló bizottság, szövetségeközi katonai missio
Budapesten, Magyarország.

Budapest, 1919. december 12-én.

A magyarországi szövetségeközi katonai missiótól Budapesten.

Dr. Vary Albert államügyész úrnak, Budapesten.

Tárgy: Ágoston Péter úr letartóztatása.

Ezzel a levéllel elküldöm Önhöz Ágostonné úrnőt azzal a kórelemmel, hogy Öt személyesen fogadni szíveskedjék.

Úgy az amerikai, mint a brit táborno­kok érdekelve vannak ebben az ügyben, valamint Causey ezredes is Bécsben. Ágostonné úrnő át fog Önnek adni egy levelet, amelyet november 17-én irtunk, amelyet azonban a nevezett

úrnő nem tudott átadni, miután nem tudta Önt otthon találni. A szövetségközi katonai bizottságot érdekelni fogja az Ön haladéktalan eljárása ebben az ügyben. Az amerikai képviselő helyett:

Raymond Sheldon
az Egyesült Államok ezredese.

7. Felolvasom *Reginald Gorton* angol tábornoknak, a szövetségközi katonai missio britt képviselőjének 1920. jan. 29-én Ágostonnóhoz intézett levelét.

Szövetségközi katonai missio,
britt képviselő. Budapest, 1920. január 29.

Kedves Ágostonné Nagysád!

Causey és én előterjesztettük a miniszterelnöknek az Ön férje egészségi állapotát és intézkedését kértük, hogy az Ön férje minnél előbb átszállitassék egy sanatóriumba. Remélem, hogy ez meg fog történni. Nagyon sajnálom, hogy férje rossz egészségi állapotáról kellett értesülnöm.

Az Ön őszinte híve *Reginald Gorton.*

8. Felolvasom *Thomas Cunningham* angol ezredesnek, bécsi britt delegátusnak 1920. október 23-án kelt hozzám intézett levelét.

British Legation, Vienna. 1920. október 23.

Uram!

Kérem, vegye tudomásul, hogy megkaptam okt. 20-iki levelét, amelyet áttettem Ö Felsőge ausztriai miniszteréhez.

Értesítettek róla, hogy az ausztriai entente képviselőik által az osztrák kormányhoz intézett közlemények másolata, amelyek azokra az eseményekre vonatkoznak, amelyek 1919. júliusában Bécsben történtek és amelyekben Ágoston úrnak része volt, Önnek közvetlenül tovább itt attak.

Nincs módomban ezekre vonatkozólag bővebb nyilatkozatot tenni.

Azon alkalmakkal, amikor Ágoston úrral, mint magyar miniszterrel Bécsben találkoztam, *O változatlanul mérsékelt volt nézeteiben és kifejezést adott árinak, hogy nagyon óhajtja, hogy országa visszatérjen a kormányzás normális módszereihez.*

Kiváló tisztelettel
Th. Cunningham

katonai követ

Nagys. Dr. Újlaki Géza úrnak, Budapest, VI. Nagymező-u. 39.

9. Felolvasom *Lindly* a bécsi britt delegáció tisztviselőjének 1920 okt. 23-án hozzám intézett levelét, Cunningham intézkedése folytán.

British Legation, Vienna. 1920. október 23.

Uram!

Az Ön október 20-iki levelét dr. Ágoston tárgyalásának ügyében, Sir Thomas Cunningham, aki most ennél a küldöttségnél katonai attaché, áttette hozzám.

Mint ahogyan Ön tudja, a magyar törvényszék megkérte az osztrák hatóságokat ez év márciusában, hogy tudakolják meg, hogy vájjon Sir Thomas Cunningham tanúskodhatnók-e személyesen Kun Bélának és a többieknek a tárgyalásán, hogy válaszolhatna-e a kérdéseknek egy sorozatára, amelyek ezen személyek cselekedeteire vonatkoznak. Én referáltam ezen kérdésről kormányomnak és úgy határozott, hogy *Sir Th. Cunninghamnek nem engedhető meg, hogy egyikébe is a javasolt folyamatoknak belemenjen.* Én mindamellet felhatalmazást kaptam, hogy egy kijelentést tegyek és ezt az osztrák kormányval közöljem, hogy ezt úgy használják fel, ahogy jónak gondolják.

Ennek a kijelentésnek másolatát mellékelem.

Vagyok Uram, az Ön legalázatosabb szolgája

Lindly

Nagys. Dr. Újlaki Géza úrnak, Budapest, VI. Kagymező-u. 39.

Ezen levél mellékleteit képezik:

10. az *angol kormány* 1920. ápr. 2-án kelt nyilatkozata és közlése (Renner osztrák kancellár útján a magyar kormány, illetve a bpesti kir. törvényszékhez intézve) annak pótlásául, hogy Cunninghamnek nem engedtetett meg a bpesti kir. törvényszék megkeresése folytán az, hogy tanúvallomást tegyen.

M á s o l a t .

Az angol Felsőnek ausztriai főmegbízottja üdvözlését jelenti a kancellárnak, az állami külügyminiszternek és vonatkozással múlt hó 23-iki közlésére a budapesti büntető-törvényszék által a bécsi helyi törvényszékhez intézett azon megkeresést illetőleg, hogy Sír Thomas Cunningham ezredes meghívassák tanúskodásra a Kun Béla és társai ellen folyamatban levő bűnügyi tárgyalásokhoz, tisztelettel tudatja, hogy Ő Felsőgének kormánya nem látja megengedhetőnek, hogy Sír Thomas Cunningham engedélyt kapjon a tanús-

kodásra, vagy egy olyan kijelentés tételére, mint amilyent az osztrák kormány múlt hó 19-iki közlésében kíván, mert egy ilyen tett ellentétben volna minden eddigi gyakorlatlallal.

Lindly úr azonban felhatalmaztatott Ő Felsége kormánya által, hogy mellékelten dr. Rennerhez juttasson rövid memorandumot a múlt évi júliusi eseményekről, tetszés szerinti felhasználásra, a Bécsben lévő francia, olasz és amerikai képviselők jóváhagyásával.

Vienna, 1920. április 2.

Másolat.

Böhm Vilmos úr, a Bécsben lévő magyar szovjet-miniszter, múlt óv július 22-ón az entente Bécsben lévő képviselőihez közeledett az osztrák külügyminiszter dr. Bauer es az angol katonai képviselők útján.

Bizonyos szükséges előzmények után válaszul nem forma szerinti feltételek közöltettek a Szövetséges és Amerikai képviselők által, mint amelyek a tárgyaláson cselekvések kiindulási alapjául szolgálhatnának. Ezek a megállapítások közöltettek Parissal, de a Legfelsőbb Tanácstól nem jött határozott válasz, amelynek e tárgyban tett egyetlen közlése az az általános nyilatkozat volt, amelyet az osztrák lapok július 27-ón közöltek és amelynek másolata ide van csatolva.

Ez az általános nyilatkozat közöltetett Böhm úrral, mint amely fölöslegessé tesz minden előzetes tárgyalást a Szövetséges és Amerikai képviselők részéről.

Böhm úr, továbbá Haubrich és Ágoston urak, akik vele együtt működtek, kormányt alakítottak a Szövetséges és Amerikai képviselők által megjelölt irányelvek szerint abban a pillanatban, amikor Kun Béla népbiztosai elmenekültek helyükről. Ennek a kormánynak megalakítása a Szövetséges és Amerikai képviselők véleménye szerint elejét vette sok zavargásnak és vérontásnak, amelyek sok emberélet és vagyon pusztulásához vezettek volna.

11. Az előbbihez mellékeltetett az a jegyzék, amelyet Clemenceau a szövetséges és társult kormányok nevében Parisból 1919. júl. 27-ón intézett Kun Bélához, követelvénn annak lemondását. Ezen jegyzék a Népszava 1919. július 30-iki számában megjelent.

Mit bizonyítanak ezen okmányok?

1. Bizonyítják, hogy a proletárdiktatúra első napjától márc. 22-től kezdve Ágoston nemcsak hogy nem helyeselte azt, hanem a mielőbbi átalakulás érdekében működött s amíg ez sikerült, azt mérsékelni igyekezett.

2. Bizonyítják, hogy Ágoston *több ízben ki akart lépni a kormányból*. Majd Kun Béla bizalmatlansága miatt őt a külügyből eltávolítani akarta, az entente képviselői azonban csak nehéz fáradsággal bírták rávenni Ágostont és kierőszakolni Kunnál, hogy ne lépjen ki, mert ekkép jobban járulhatott a rend helyreállításához és ahhoz, hogy a bécsi és budapesti tárgyalásokon siettesse a kormány bukását.

3. Bizonyítják, hogy az olasz, angol, amerikai, francia politikai meghatalmazottak közös véleményük szerint nem *bolsevikinek, kommunistának* tekintették Ágostont, hanem a polgári rend fixpontjának, józan, higgadt és a rend helyreállítására alkalmas politikusnak, aki a kormány kebeléből diplomáciai úton ugyanazon cél sikere érdekében dolgozott, amely célra az ellenforradalmárok fegyveres úton törekedtek.

Borghese és Cunningham levelei és az utóbbi által beküldött *kormánynyilatkozatok* bizonyítják, hogy minden *eddigyi gyakorlattal ellentétben az, hogy diplomata, idegen bíróság előtt tanúkihallgatásnak tegye ki magát, diplomáciai tárgyalások felől*. Azonban ezen diplomaták áttörték az igazság érdekében a hivatali béklyókat és egyenként kötelességüknek tartják az igazság érdekében a tényállást bizonyítani, sőt a kötelességen túlmenő nagy megbecsülést, melegséget és barátságot tanúsítanak Ágoston személye iránt.

Ha igaz is, hogy az ententenak Vyx által küldött jegyzéke pattantotta ki a bolsevizmust Magyarországon, de kétségtelen az is, hogy ezután már az ententenak nem a bolsevizmus fennmaradása, hanem annak megszűnése, vagy amint várta, annak *kialvása állott érdekében*. Az *összeomlásnak az élelmiszerblokád* folytán is és szinte önmagától való bekövetkezését is várta az entente, *ha katonát nem is akart értünk áldozni. Közép-európában a tanácsköztársaság fennmaradása tűzfészket* jelentett volna egész Európára nézve.

Az Ágoston által július 5—10.-e közt vezetett majd Böhm követ által folytatott bécsi tárgyalások eszközölték ki a *Clemenceau jul. 27.-iki Kunhoz intézett* jegyzékét, amelyben az éhségblokáddal Kun lemondását követeli és

azt, hogy a terroron alapuló kormány engedje át helyét a népképviselői rendszeren alapuló más kormánynak.

Miként a bécsi angol delegációnak Renner osztrák kancellárhoz intézett, felolvasott memoranduma bizonyítja, ezen lemondást követelő *jegyzék előkészítésében Ágostonnak oroszlánrésze volt.*

Ezen angol memorandum azt a fontos tényt bizonyítja még, hogy az *Ágoston munkálkodása folytán, az ő, Haubrich és Dovcsák vádlottak részvételével alakult Peidl kormány létrehozása „ő szövetséges és amerikai képviselők véleménye szerint, elejét vette sok zavargásnak és vérontásnak, amelyek sok emberélet és vagyon pusztulásra vezettek volna.”*

Nem lehet kétség abban az egyben, hogy mindezek megakadályozása közös érdeke volt az ententének és Magyarországnak, a Vyx jegyzék átadását követő időszakban.

Gondoljunk *JRomanelli* alezredesnek a vérengzések megakadályozására irányuló nemes fáradozására, beláthatjuk, hogy ez időben a magyar érdekekkel nem ellentétes érdekeket képviseltek az entente-meghatalmazottak. A tanácsköztársaságnak és *veszélyeinek* elhárításával kapcsolatos tények bizonyítását az entente diplomaták részéről *bizalommal, teljes hitelének* kell elfogadnunk. Ezt a felfogást megerősítette Nagyiványi dr. külügyi titkár is tanúvallomásában.

Céltalan afelett vitázni, hogy a diplomaták ezen levelei és az angol kormány közlései közokiratok-e? *Ezek tartalmának valódiságát az eljárás összes adatai megerősítik*, így Nagyiványi, Vigh titkárok, a *jobbra* irányítást bizonyító *Szladits, Vámbéry, Weisz István dr., Rabinovits* és *Jancsik* tanúk, valamint az Ágostonnak kétségtelenül tényeiből megállapítható *mérséklő* magatartása és bécsi tárgyalásai.

A magyar közvélemény csak azt tudja, hogy *Ágoston a kormányzótanács tagja volt és ezért kiáltja feléje a pereatot.* Hogy a kormányzótanács tagja nem az ő bolsevizmusát jelenti, hanem az ellenkezőt, azt csak azoktól tudhatjuk meg, akiknek akkoriban alkalmuk volt vele érintkezni, *őt leplezetlen valóságban látni és tevékenységéről, igazi szándékáról, céljairól meggyőződni.* Ha titkárait, hivatalnoktársait és a vele tárgyalásokat folytató entente-diplomatákat halljuk, úgy egészen más ítéletet formálunk felőle, mint ahogy ezeknek is más az ítéletük, mint a közvádznak.

Lényeges az, hogy a fölolvastott entente-nyilatkozatok

közvetlen tapasztalatok alapján szolgáltatnak bizonyoságot azon tárgyalásokról, amelyeket hivatalos személyek Ágostonnal, mint szintén hivatalos személlyel hivatalos ügyekről folytattak.

Nem kell külön hangsúlyoznom, hogy azokban a kérdésekben, *amelyekben nyilatkoznak, ezen diplomaták egyéni* és politikai megbízhatóságához kétely nem férhet. *Borghese hercegről* megemlítem, hogy nemcsak egyik legelőkelőbb olasz arisztokrata család előkelő és köztisztelt tagja, hanem a főtí gr. Károlyi, valamint a gr. Apponyi családok révén a magyar arisztokráciával is vérbeli rokonságban és kon-genialításban van.

Amiután az entente elérte Kun Béla kormányának összeomlását, működése arra irányult, hogy tekintettel arra, miszerint *a fegyverek a munkásság kezében voltak, a szakszervezetekre támaszkodó ideiglenes* átmeneti kormányba oly miniszterek kerüljenek, akik nem bolsevikiek, hanem *a polgári rend helyreállításának biztosítékai*. Ilyeneknek látták az entente diplomaták *Ágoston, Dovcsák és Haubrich* vádlottakat. Ajtók mögötti tárgyalásaiknak épp oly szem- és *fültanúik* voltak, mint azon tárgyalásoknak, amelyeket *Kun Bélával és ennek közelebbi elvbarátaival* folytattak. Az, hogy tapasztalataik alapján komoly és súlyos okaik lehettek, hogy a polgári rend bizalmát *éppen csak az említett* három vádlottban találták és a *többiben nem*, megnyugtató bizonyítékot szolgáltat a mi számunkra is.

* * *

Amennyiben valaki a tanácsköztársaságnak — belső hibái folytán — Önmagától való megdőlése elhúzódását nem akarta megvárni, annak megbuktatására ezen módszerekről lehetett szó:

1. *Belülről* való fegyveres ellenforradalom *nem volt sikerrel biztató* a megszervezett fegyveres erővel, a politikai megbízottak, nyomozók és kémek rendszerével szemben. Az ellenforradalmi kísérletek nem is vezettek eredményre. Véresen elfojtattak. Andrassy Gyula gróf szegedi és bécsi újságokban megjelent nyilatkozatában célhoz nemvezetőknek nyilvánította a fegyveres ellenforradalmi kísérleteket.

2. Másik mód az *idegen fegyveres erővel* való levetrés. Ez, miként a román példa mutatta, nagyon kétélű és veszélyes módszer.

3. A harmadik mód diplomáciai eszközökkel való harc. A tapasztalatok szerint ezen mód legkevésbé volt észsze-

rútlen. Ezért volt indokolt az entente-diplomaták azon álláspontja, hogy „a polgári rend fixpontjának tekintett” Ágoston maradjon a külügyi népbiztosság kebelében, ne lépjen onnan ki, hogy ekkép módjában legyen a kivezető utat egyengetni. Ez így is történt.

Vájjon tévednek-e az entente diplomaták abban, hogy Kun Béla lemondásától a románok bevonulásáig, vagyis jul. 31.-től aug. 4.-ig terjedő napokban, — amint magukat kifejezik — súlyos zavargásoknak, *vérontásnak és vagyonpusztulásnak vette elejét* a Peidl-kormány létrehozása, amelyben oroszlánrész illeti Ágostont? Ha emlékünkre idézzük a müncheni azon napokat, amikor a tanácsköztársaság bukása bizonyos volt, de *a porosz tisztek* Münchenbe még be nem vonultak, akkor mélységes hálával és köszönettel fogunk adózni azon férfiak iránt, akik időszerű és okos politikájukkal Budapestet megkímélték hasonló véres eseményektől. Tudjuk, hogy Münchenben ezen napokban mi történt. A polgári túsok és politikai foglyok közül kiválasztották *a legelőkelőbbek sokaságát, összegyűjtötték a múzeum egy nagy termébe* és ott a legkegyetlenebbül legyilkolták.

Hasonló volt a terve Budapesten a mintegy 480 főnyi terrorcsapatnak, a sok desperádónak. Kun Béla május 2.-án Surek beszédére válaszolván, kijelentette, hogy a túsok legyilkolása még nem időszerű, mert azt jelentené, hogy „utánunk a vízözön”, de ő még lemondani nem akar.

Szamuely Tibor hangoztatta, hogy a burzsoázia holttesteiből barrikádokat emeltet. *Ne felejtjük, hogy július 31.-én az ő kezükben voltak az ágyuk, gépfegyverek és puskák.*

Bölcs politika volt az új kormány kijelentése, mely szerint *az öntudatos szervezett munkásság erejére támaszkodik.*

A tiszta szocialista kormány ezen kijelentése és Haubrichnak a rend, fegyelem fenntartására tett intézkedései a szenvedélyekre csillapítólag hatott.

Az új kormány proklamációjában kijelentette:

„Az entente hatalmai ultimátumot intéztek hozzánk. Követelték, hogy a tanácsrendszer alapján álló kormány helyét más kormány váltsa fel. Ehhez a feltételhez fűzték a béketárgyalások megkezdését. Az új kormány célja a rend fenntartása és az entente-tal való tárgyalások megkezdése”.

A kormánynak az a rendelete, amely szerint „az eddig érvényes összes jogszabályok, a volt tanácskormány

összes rendeletei is mindaddig érvényben maradnak, amíg azokat a kormány kifejezetten hatályon kívül nem helyezi”, csupán *megnyugtató elvi kijelentés maradt, amelynek a tett intézkedések rögtön ellentmondottak.*

A „Hivatalos Közlöny” végigtekintése rögtön meggyőz arról, hogy a tanácsköztársaság alapelveivel teljesen ellentétes s a polgári rend visszaállítására irányuló legfontosabb rendeletek egymást követték e pár nap alatt úgy, hogy gyorsabban már cselekedni sem lehetett.

Néhány rendeletet felemlíték:

I. sz. rend. „Magyarország államformája tárgyában.” Eszerint az államforma Népköztársaság.

3. sz. rend. „A politikai természetű cselekmények miatt indított bűnvádi eljárások megszüntetése és a kiszabott büntetések elengedése.” E rendelet végrehajtásával az ideiglenes igazságügyminiszter, Ágoston bízott meg.

4. sz. rend. „Államrendőrség felállításáról.”

10. sz. rend. „A nemzetgyűlési, törvényhatósági és községi választójogról.” Természetesen a választójog minden társadalmi osztályra kiterjedt.

II. sz. rend. „Az alkotmányozó nemzetgyűlési választásokról.”

A Peidl-kormány tagjai között a jelenlegi vádlottakból hárman szerepelnek. Ágoston Péter külügyminiszter, ki egyszermind az igazságügyminisztérium ideiglenes vezetésével bízott meg, Dovcsák Antal ipar- és kereskedelemügyi és Haubrich József hadügyminiszter lett.

Ágoston, mint ideiglenes igazságügy miniszter a következő rendeleteket bocsájtotta ki:

5. sz. rend. „A bíróságok és államügyészségek működésének visszaállításáról.”

6. sz. rend. „A sajtószabadságról.” Eszerint a sajtó korlátozására vonatkozó intézkedések hatályukat veszítik.

7. sz. rend. „A lakásrekvirálási eljárások felfüggesztéséről.”

8. sz. rend. *A házak köztulajdonba vételére vonatkozó rendelkezések hatályon kívül helyezéséről.* Ezen első lépés jelezte az utat a kommunizálás visszacsinálására.

12. sz. rend. „Az ügyvédi kamarák autonómiájának helyreállításáról.

A Peidl-kormány alig működhetett 6 napig. Aug. 6.-án a románok közbejöttével megtörtént a Peidl-kormány lemondása. Amiként a Kun Béla kormányának nem volt

Ágoston spiritus rectora, annál inkább ilyené volt a Peidl-kormánynak.

A Peidl-kormány lemondásakor *Schnetzer tábornok az új kormány hadügyminisztere kormánya nevében biztosította a Peidl-kormány tagjainak mentességét minden üldöztetéstől.*

Az akkori miniszterelnök és József kir. herceg offenzíve, akkori kormányzó hasonló kijelentést tettek Gorton angol tábornoknak, mint a szövetségközi missió vezetőjének. Ezen kormányigéretnek bizonyítéka a Gorton előbb felolvasott levele és az ő szóbeli közlése Ágostonhoz.

A salvus conductus nyilvánvalóan a népbiztosi tevékenységre vonatkozik, mert a Peidl-kormány tagjai ellen semminemű kifogás és eljárás fel nem merült.

Ily kormány-kijelentés nem kötelező ugyan a bíróságra, de kötelezi az utód-kormányt, amelynek utasításától függ a vádhatóság vádemelése.

Pékár összekötő miniszter kijelentette volt, hogy Ágoston, Dovcsák és Haubrich kívánságukra bármikor kaphatnak útlevelet. Elutazhatnak, amikor akarnak. Pékár ezt a kijelentést dr. Monroe angol kiküldött előtt is megtette.

Ágoston azonban azt válaszolta, hogy neki nincs oka elmennie és különben is, ha a *közemberek üldözésben részesülnek, akkor neki itthon a helye.* így nyilatkozott Ágoston dr. Bary Zoltán dr. előtt is.

Ezen benső büntudatlanság nem bizonyít mást, mint azt, hogy az Ágoston lelkiismerete tiszta.

Felségsértés vádja.

Rátérve az egyes konkrét vádbeli cselekményekre,, vizsgálat tárgyává kell tenni, hogy általában a vádlottaknál, különösen védecemnél fennforgott-e *jogellenesség tudata, a szándék és a causalis nexus?*

Akkor, amikor a proletárdiktatúra megváltoztatta Magyarország alkotmányát, a világháború utáni új magyar alkotmány kialakulóban volt. A proletárdiktatúra a Károlyi-forradalom forradalmi alkotmányát változtatta meg, amely erőszakkal söpörte el a királyságot, a főrendiházat és a régi magyar parlamentet. Kétségtelen a Berinkei-kormány tagjainak tanúvallomásából, hogy ez a hatalmat *erőszak alkalmazása nélkül* adta át a munkásságnak. Hogy erőszak alkalmaztatott volna, arról az ügyekben részt nem vett Ágostonnak nem volt tudomása.

Az, hogy a munkásság — a kezébe kapott államhatalomtól elválaszthatatlan erőszak kifejtésével — hatalmi tényeket gyakorolt, ez már az államhatalom gyakorlása. Más azonban az *alkotmány megváltoztatása céljából* és más az *államhatalom fentartása céljából kifejtett erőszak*.

A Btk. 127. §. feltételezi, hogy az állami főhatalmat gyakorló főhatóság felség-hatalma ellen oly módon követhetők el a sértés, hogy a főhatóság létesése meg nem szűnik. Mert ha a főhatóság ledöntetik és az államhatalom egy új főhatóság birtokába kerül, akkor már ez az új államhatalom, amelynek egyedüli ismertető jele a tényleges hatalom.

Szóval a Btk. felségsértésről szóló fejezetének §-ai nem irányulnak és nem is irányulhatnak *a győztes forradalom által életrehívott új főhatalom ellen.*

A közvádnak az az álláspontja, hogy diadalmas forradalomnak csak az tekinthető, amely a nemzet *többségére* támaszkodik.

Ez ellentétben pedig az áll, hogy a tényleges állami főhatalom kialakulásánál döntő a *hatalom, az erő, szerveztség, szóval a tényleges állapot, mert ez a főhatalom lényege.* Ez az álláspontja Concha Győző dr. „Politika” című művének és uralkodó álláspontja más politikai szakműveknek is. Ezen tant tanulják ma is a budapesti kir. tudományos egyetemen.

A büntetőjognak alapvető tétele, hogy ahol nincs *jogellenes* cselekményről szó, ott nem lehet bűncselekményről beszólni.

Az államhatalom gyakorlásával kapcsolatos *cselekmények természete olyan, hogy ha azok nem az állam parancsára történének, közönséges bűncselekmények volnának.* A legtöbb állami cselekmény visszajára fordítva, bűncselekmény. *Az emberölés nem büntetendő, ha ezt az állam nevében, annak szerve cselekszi és büntetendő, ha ugyanezt egyes egyén, vagy egyének teszik.*

Az összes bűncselekményeknél tehát a főkérdés az, meg van e bennük a jogellenesség ismérve? *Ha a tanácsköztársaság szervei nem gyakorolták az államhatalmat, jogellenesen jártak el és akkor annak népbiztosai, bírái és katonái gyilkosok.*

Kérdés e szerint az, hogy a tanácsköztársaság szervei kizárólag gyakorolták-e abban az időben Magyarországon az államhatalmat az ellenség által meg nem szállott területen?

A tanácskormánnyal konkuráló államhatalom nem létezett. Egy ideig még a külföldi hadsereg által megszállott területen sem volt ellenkormány.

Miután a megszerzett államhatalmat huzamosabb ideig gyakorolta, cselekményei *jogelleneseknél*; *nem jelentkeznék, minthogy akkor hatályos normába nem ütköztek*. A tanácsköztársaság tényleges hatalmát Ausztria és Csehország elismerték azzal, hogy diplomáciai képviselőket küldtek hozzá. A cseh köztársaság francia tábornokok közreműködésével nemzetközi szerződést kötött a magyar tanácsköztársasággal. Az entente-államok meghatalmazottakat küldtek a tanácsköztársaság kormányzata idejében. Smuts tábornok az entente meghatalmazásából tárgyalt a proletárállam megbízottjaival. Clemenceau jegyzéket intézett a magyar tanácskormányhoz az entente nevében.

A tanácskormányt önkénytelenül elismerte maga az *ellenforradalom kormánya is, akkor amikor némely rendeletét megtartotta*. Így érvényesnek ismerte el a tanácsköztársaság ideje alatt hozott perenkívüli bírói határozatokat, bizonyos körülmények között a válóperekben hozott ítéleteket, — a fiatalkori büntetésekkal szemben kibocsájtott, — óvó- és védő nevelő intézkedéseket (4038/1919. M. E. sz. rend.) elismerte az iskolai bizonyítványokat, átvette a munkásbiztosítási rendeletek bizonyos részét stb.

Nem lehet kétségbe vonni a tanácskormány állami jellegét azon okból, mert cselekményei *erkölcsi vagy politikai szempontból* kifogás alá esnek.

Az államhatalomnak nincs erkölcsi ismertető jele. Ugyanolyan joggal lehetne azt is mondani, hogy az orosz császárság, vagy a török szultánság kormánya nem volt államhatalom, mert elítéltük a cárizmus börtönrendszerét, vagy az örmények legyilkoltatását.

A Btk. 2. §-a szerint nemcsak akkor alkalmazandó a legenyhébb intézkedés, ha a cselekmény elkövetésétől az ítélethezágig terjedő időközben egymástól különböző törvények lépnek hatályba, hanem akkor is, ha egymástól különböző gyakorlat lép hatályba. Ha másképp járunk el, akkor voltaképp visszaható erőt tulajdonítunk olyan anyagi jogszabálynak is, melynek nincs visszaható ereje.

Nyilvánvaló, hogy a vádlottak abban a hiszemben jártak el, hogy ők az államhatalmat gyakorolják. A Btk. 81. §-a szerint csak a büntetőtörvény téves felfogása nem zárja ki a beszámítást. De egyéb törvények pl. a közjogi törvények téves felfogása a beszámítást kizárja. Ha tehát

a vádlottak közjogi tévedésben is lettek volna, úgy a közjogi tévedés olyan ténybeli tévedésnek tekinthető, amely a 82. §. alapján a beszámíthatóságot kizárja.

Ágoston felségsértése.

A Btk. 127. § 2. pontjában megkívánt arra irányuló közvetlen cselekmény, hogy a magyar állam alkotmánya erőszakkal megváltoztassék, védecemnél tökéletesen hiányzik.

Ő az úgynevezett platform létrehozásában részt nem vett, se a megegyezés aláírásában. Csak márc. 22-én szerzett tudomást az átalakulásról és népbiztosi kinevezéséről. Navratil dr., a társadalmi gazdaságtan egyetemi tanára és Szladits dr. egyetemi jogtanár eskü alatt vallották, hogy Ágoston népbiztosi kinevezését jóakarátú megnyugvással vették tudomásul.

A vád azon része, amely szerint a szovjetalkotmány és a kormányzótanács tagtság elfogadásával és ezen alkotmány megvalósításában való részvétellel Ágoston felségsértési követett el, sem áll meg. Az erre irányuló szándék ugyanis nemcsak hogy teljesen hiányzott Ágostonból, hanem az ellenkező szándék fennforgására döntő bizonyítékok vannak.

Az Ágostont illetőleg vallomásttevő összes tanuk és az okiratok r. teljes egyértelműséggel és határozottsággal bizonyítják Ágoston működésének azt a következetes célját, hogy ő az első naptól, március 22.-től kezdve mindvégig nem a proletárdiktatúra megerősítésére, hanem annak mielőbbi vértelen átalakítására törekedett.

Nem a forma a döntő, hanem a lényeg, a valóság.

Nagyiványi dr. eskü alatt vallotta, hogy Ágoston azt a generális parancsot adta ki titkárainak, hogy bárki fordul hozzájuk segítségért, politikai elvre, felekezetre és társadalmi állásra tekintet nélkül mindenkinek segítségére kell lenni.

Felolvasom *Praznovssky Iván* meghatalmazott miniszter és párisi rk. követünknek hozzám, a m. kir. külügyminisztérium utján küldött távirati kijelentését, amely a 2752/1895 lg. M. rendelet szerint tanúvallomásnak tekintendő. A távirat következő:

Kgys. dr. Újlaki Gréza úrnak,
ügyvéd Budapest.

Értesítem Ügyvéd urat, hogy dr. Ágoston Péter volt u. n. külügyi népbiztos bűnügyében Praznovszky Iván nagykövet és meghatalmazott miniszter, aki jelenleg Parisban a

magyar állam külképviseelője f. é. november hó 8-án 462. sz. alatt kelt jelentésében vallomásként a következőket közölte: Való ugyan, hogy dr. Ágoston Péter vele szemben kommunistának, illetőleg gyakorlati radikális szocialistának vallotta magát, de elítélte a terror és moh uralmát. Abban az időben amikor Ágoston Péter külügyi népbiztos volt, a kommunisták által üldözött sok ember baján segített és arra törekedett, hogy a tisztviselői kar, az ország érdekében helyén maradjon, ami azonban nem sikerült és a külügyminisztériumból való távozása után ott a tisztviselők legnagyobb részét eltávolították, vagy lemondatták. Ágoston Péter hivatalon kívüli működése Praznovszky Iván előtt nem ismeretes.

Budapest, 1920. november 10-én.

Aláírás.

Dormándy Géza ezredes, Nagyiványi, Vigh, Weisz István dr. belügyi titkár tanuk eskü alatt bizonyították és a hivatkozott tanuk egész tömege bizonyíthatta volna még, hogy Ágoston a túsók, ellenforradalmárok és a ludoviceumbeli kadettok élete, szabadsága s nagyon sok vagyón megmentése érdekében minden tőle telhetőt megtett, sikerrel jáit el és e tekintetben a legnagyobb hála tette magát érdemessé.

Nagyiványi és Steinitz titkárok tudnák az Ágoston előtt is ismeretlen megmentettek nevét felsorolni. A Nagyiványihoz intézett erre irányuló kérdés feltétele azonban, nem engedtetett meg.

Ágoston a megmentettek tömegéből csak a következő nevekre emlékszik:

Nagy Ferenc, Kmetty Károly, Nagy Ernő egyetemi tanárok; Csernoch hercegprímás és Griesswein kanonok (e két főpap letartóztatását megakadályozta); Mátéffy Viktor esztergomi plébános, Samassa Adolf belügyminiszter; Ungvári József és Händl Vilmos debreceni lakosok; huszonkilenc veszprémi túsó és ellenforradalmár; a Ludoviceum fiatal kadettainak életét biztosította az első düh kitörése ellen Kun Bélánál élete veszélyeztetésével még az ellenforradalom estéjén, jun. 24.-én, holott Romanelli csak másnap küldte kapitányát Kunhoz (Népszava jun. 26. szám); Andrassy Gryula jószágigazgatója, Külügy-Hadügy szerkesztője, gelsei báró Gruttman, báró Bornemissza Gráborné, dr. Ulain Ferenc; megakadályozta Dormándy Géza ezredes és tisztársainak a külügyminisztérium szolgálatából való eltávolítását, ami megkönnyítette Dormándy ellen-

forradalmi céljait (utóbbit bizonyította maga Dormándy és Nagyiványi); dr. Temesvári Tivadar, báró Bánffy Györgyné, (kelenhegyi villáját mentette meg) stb. stb.

Ágostonnál nem mondható, hogy jócselekedetei csak mint enyhítő körülmények veendők figyelembe, minthogy nála minden néven nevezendő egyéni bűncselekményt képező tett, beszéd, vagy rendelkezés hiányzik s ezek hiányában a jócselekedetek kizárólagosak, amelyek nem az enyhítő körülmények, hanem a szándékosság s így egyáltalán a bűncselekmény fennforgása kérdésénél veendők számba.

A tanácsköztársaság *alkotmányának elkészítésében* részt nem vett, mert azt helytelenítette. Erre mutat, hogy bár márc. 22.-én az alkotmánykészítő bizottságba beválasztották, márc. 28.-án abban nem vett részt, a tárgyalásokból s a bizottságból teljesen kimaradt (Népszava akkori száma).

A *forradalmi törvényszékek* szervezési módja miatt veszett össze Rónai dr. igazságügyi népbiztossal. Hogy mennyire helytelenítette az alkotmány részét képező bíróság eltorzítását, semmisem bizonyítja jobban, mint az a tény, hogy emiatt nem vállalta el az igazságügyi népbiztosságot és azért sem, minthogy egyáltalán helytelenítette a halálbüntetéseket. Bizonyította Vántus, Nagyiványi, Vigh és bizonyíthatnák a többi hivatkozott tanuk.

Hogy a választójogból a polgári osztály kizárását pótolja, ajánlotta a fogyasztók tanácsának megszervezését. Erre irányuló beszédjét közli a „Népszava” május 31-iki száma. Hangsúlyozza, hogy csak a termelő eszközök szocializálандók, a helyi tanácsokban helyet kell juttatni a *fogyasztók képviselőinek*. Ily formában a proletariátuson kívüli összes osztályokat kívánta a választójogba és közigazgatásba behozni. Ugyanezen beszédében szorgalmazza, hogy a tanácsok kongresszusában az egyes szakszervezetek is képviselve legyenek. A tanácskongresszuson ily indítványt tett. Ezzel a régi mérsékeltőbb elemek súlyát és befolyását kívánta növelni.

Azon váddal szemben, hogy az alkotmány népképviselői s törvényes rendszere ellen tör, áll az a tény, hogy ő volt az, aki az ideiglenes, átmeneti Peidl-kormány létrehozásával *a népképviselői rendszert, egyszersmind a rendes bíróságok, államrendőrség és egyéb közigazgatási hatóságok működését visszaállította*. Hogy a Peidl-kormány koalíciós kormánnyá akart átalakulni és a többi osztá-

lyokat is beakarta vonni a kormányzásba, nemcsak a választások elrendelése, hanem az is bizonyítja, hogy a Népszava aug. 5. száma szerint már az első napokban, még a választások előtt tárgyalásokba bocsájtkozott Nagyatádi-Szabó Istvánnal, a kispagdzák vezérével és Giesswein Sándorral.

A magyar alkotmány részét képező terület lehető visszaszerzése érdekében tartott beszédet Békéscsabán. Közli a Népszava ápr. 22-i száma. Ebben a beszédben a románok, csehek és szerbek támadása elleni ellenállásra buzdít.

Nagyiványi, Vigh tanuk és Praznovsky meghatalmazott miniszter nyilatkozata bizonyították, — a többi külügyminisztériumi tisztviselők, kikre tanúként hivatkoztunk, pedig bizonyíthaták volna, hogy Ágoston úgy a külügynél, mint a fővárosnál azon volt, hogy *a régi tisztviselők* állásaikban megmaradjanak. Egyetlen kommunistát sem vett fel. A tisztviselők addig maradtak ott, amíg Ágoston ott volt. A Népszava jul. 10.-i számából kitűnik, hogy Ágoston távozása után sikerült Kunnak száz külügyi tisztviselőt elbocsájtani, a többiektől pedig Kun a tanácskormány iránti hűségfogadalom aláírását követelte.

Ágoston a fővárosnál kidolgozott egy szervezeti szabályzat-tervezetet, amely szerint a régi tanácsnokok és tisztviselők megmaradtak volna. Kun ezt a tárgyalás alapjául sem fogadta el, mint olyat, amely a proletárdiktatúra elveivel nem egyezik. Ágoston a 80-as bizottságot egy beszédében arra kívánta rávenni, hogy a régi tanácsnokok és tisztviselők közreműködését vegyék igénybe. Mindezt bizonyítják a fővárosi központi munkástanács beszerzett jegyzőkönyvei.

Ágostonnál hiányozván a felségsértési szándék, nem szükséges a Btk. 136. §-ára hivatkozni, amely részére a büntetlenséget amúgy is biztosítaná. Az ezen §-ban említett hatóságnak feljelentést — törvényes magyar államhatalom hiányában — pótolta az entente-hatalmakkal való egyetértést a proletárdiktatúra elhárítására.

Ágoston június 20. után már egyik hivatalában sem működött. A fővárosi központi munkástanács elnöki állásáról is lemondott. Június 25.-én Ligetfalun, Pozsonyban, majd Bécsben működött. Julius 10.-től 15-ig a bécsi olasz és angol meghatalmazottakkal tárgyalt és megegyezésre jutott a népképviselői alkotmány visszaállítására nézve.

Ez alapon Cunningham öt szakszervezeti vezetőt hívott meg Bécsbe, de csak Payer és Weltner érkezett meg,

akik az Ágoston által létesített megegyezéshez hozzájárultak. Amikor Kun Béla nem akart lemondani, az entente Ágoston fellépése folytán küldte a már említett júl. 27-i jegyzékét, amelyben Kun lemondását követeli és kijelenti, hogy vele nem tárgyal. Majd júl. 31.-én tartott értekezleten Ágoston is azok között volt, akik Kunt rávették a lemondásra.

Nem érdektelen a m. kir. budapesti hadosztálybíró-ságnak *Tombor Jenő* alezredes elleni felségárulási bűnügyben hozott felmentő ítéletének következő indokolása:

„Az utolsó vádpont szerint vádlott azáltal, hogy a kommün alatt magas vezető állásokban szolgált, a legjobb tudása és tehetsége szerint ... a bellázadást szándékosan nagyobbitotta. A haditörvényszék az e vádban rejlő nagy horderejű elvi kérdés tekintetében az összes körülmények gondos mérlegelése alapján a következő álláspontot foglalta el.”

„A kommün alatt teljesített szolgálatnak pusztá ténye magában még bűncselekménynek nem tekinthető, mert ennek ellenkezője végső konzekvenciájában ama teljesen tarthatatlan felfogáshoz vezetne, hogy mindenki, aki a proletárdiktatúra alatt bármilyen állásban szolgált és akként a proletárdiktatúrát fennmaradásában támogatta, elvileg bűnvádi eljárás alá vonandó.”

„*De még valamely — ha mindjárt katonai is — vésető állás vállalása, illetve megtartása a proletárdiktatúra alatt, sem tekinthető a haditörvényszék felfogása szerint önmagában még felségárulásnak.* Sok vezető állásban levő hivatalnok éppen azzal, hogy a kommün alatt is hivatalban maradt, nagy értékeket mentett meg a hazának és megóvta sok alárendeltjének jogos érdekeit ... A felségárulás büntetnének tényálladékához a bellázadás előidézésére, illetve nagyobbítására irányuló szándék is megkívánatik. Ez a szándék pedig a haditörvényszék felfogása szerint még nincs adva azzal, hogy valaki — noha látja a proletárdiktatúra terrorisztikus hatalom-kezelését — mégis szolgál, hanem ahhoz az is megkívánatik, hogy szolgálataival a proletárdiktatúrát abban a vonatkozásában is támogatni akarja és támogassa, amely azt bellázadássá teszi ...”

„Beigazolást nyert az is, hogy vádlott férfias, önérzetes egyénisége, mely vádlott védekezésében a főtárgyaláson is kifejezésre jutott, a konjunktúrázás gyanújának még látszatát is kizárja. (HB. 50/1920. VIL)”

A haditörvényszék beszólt helyettem. A védelem álláspontja tehát nem áll egyedül, hanem azt osztja a nemzeti hadsereg magasrangú tisztjeiből álló haditörvényszék.

Lázadás.

Amennyiben a kormányzó-tanács képviselte az állami főhatalmat, a hatalmát megtámadók elleni intézkedései, illetve a támadás visszaverése az államhatalom fentartása érdekében történt. Amennyiben hatalma ellen támadás nem intéztetett volna, a Btk. 153. §-ban említett megtámadása a polgárok valamelyik osztályának sem következett volna be.

Miként a felségsértésnél, úgy a lázadásnál is a Btk. feltételezi, hogy a lázadás *az uralmon levő főhatalom* főhatóságai s annak érdekei ellen követtessék el. Azonban az állami főhatalom, illetve az azt képviselő kormányzó-tanács lázadást nem követhet el. Ilyennek állítása *contradictio in adjecto*.

A vörös hadsereg szervező rendelete március 30-án adatott ki. Azonban a vörös hadsereg már előbb felállított, mielőtt a kormányzó-tanács intézkedett volna. Ennek bizonyítékai a Népszava megelőző összes számaiban közzétett felhívások a vörös hadseregbe való belépésre. Bizonyítók maga a vád, amely szerint a vörös hadsereg már március 21. és 22. közötti éjjel szállotta meg a vasúti pályaudvarokat, postahivatalokat és egyéb középületeket.

Egyébként a vörös hadsereg a 23. sz. rendelet 5. § szerint a külső és belső ellenség ellenében állítatott fel és nem vitás, hogy a cseh és román kül-ellenség ellen harcolt.

Ha a vörös hadsereg miatt vád emeltek ezen népbiztosok ellen/ úgy vádat kellene emelni mindazon tisztak «lien is, akik a vörös -hadseregben szolgáltak. Ez is mutatja, hogy ez a vád nem egészen helytálló.

A lázadás vádja a legkevésbé emelhető Ágoston ellen, aki nemcsak, hogy nem támadott a polgári rend ellen, hanem azt élete veszélyeztetésével védelmezte.

Nagyiványi és Vigh vallotta, hogy Korvin, a politikai nyomozó osztály főnöke nyersen ráizent, hogy ne avatkozzék a dolgába. Egy Lenin-fiú gránáttal fenyegette meg. Jancsik vallotta, hogy Ágostont fekete listára tették a terroristák. Az I. kerületi munkástanács megfenyegette.

Ismétlések elkerülése végett röviden mutatok rá arra, hogy Ágoston a polgári rendet védte akkor, amikor nemcsak hogy nem bocsájtott el egyetlen régi külügyi vagy fővárosi tisztviselőt sem, hanem mindkét hivatalban mindent elkövetett megtarthatásuk érdekében. Innen összes tisztviselőtársainak odaadó meleg szeretete és ragaszkodása, amit máig megtartottak.

Az ellenforradalmárok, túsok, kadetok megmentése szintén nem nevezhető a polgári rend elleni támadásnak. Különösen nem, amikor a külügyi népbiztosságnál titkárainak oly generális parancsot adott, namely szerint nemcsak egyéneket, vagy ismerősöket kell védeni, hanem mindenkit, legyen az akármilyen ellenforradalmár, szegény, vagy gazdag, legyen akármilyen vallású.

A *túsok* elfogatása április 21.-én, húsvétkor történt. Ez Kun ténye, nemcsak a kormányzó-tanács, hanem a politikai bizottság megkerülésével is. Ezen időben a kormányzó-tanács legtöbb tagja vidéken járt beszédek tartása végett. Ekkor beszélt Ágoston Békéscsabán, a Népszava másnapi száma szerint. Amikor a népbiztosok nagy része visszatért, már befejezett ténnyel álltak szemben. A dolgot egyszerűen visszacsinálni nem lehetett, mert a munkásság hangulata a román invázió és terror következtében rendkívül elkeseredett volt. A diktatúra szigorú, módszerének első alkalmazása erre vezethető vissza. Az exponáltabb és előkelőbb politikai foglyok, mint Wekerle, Szurmay, Sztéryni, Hazai fogva tartása inkább volt az ő védelmük az ellenséges néphangulattal szemben.

Ágoston, aki tömegesen szabadította ki a túsokat, nemcsak hogy nem helyeselte a túsok elfogását, hanem nyíltan helytelenítette azt, s az ő többszörös felszólalásainak eredménye az a kormányzó-tanácsi intézkedés, amely szerint az öreg és beteg túsok szabadon bocsájtandók.

A városháza udvarán a politikai biztosok megverése alkalmával gyakorolt magaviselete jellemző Ágostonra nézve. Mint a fővárosi ötös tanács elnökének, mintegy főpolgármesterének kötelessége lett volna a támadó tisztviselőket forradalmi törvényszók elé állítani. Ehelyett néhány intó szóval elégitette ki a proletárdiktatúra követelményeit. A tények beszélnek. A tény pedig az, hogy Ágoston ez esetből kifolyólag bajt senkinek sem okozott. Az ellentétes felfogású városi tisztviselők tanúvallomásaiból is kétségtelenül megállapítható ez. A legcsekélyebb hátrány e vallomások alapján terhére nem írható.

Horváth Győző, az ellenforradalomban résztvevő százados és sógornője, Endeszné, tanuktól érthető, hogy előttük minden népbiztos gyűlöletes. Még ezen tanuk sem tudnak egyetlen konkrét tény hiányában egyebet Ágostonnak a Gólya-várban tartott beszédéről mondani, minthogy az izgató volt. Ez azonban nem tényállítás. Ezen tanuk az egyedüliek, akik arról tanúskodnak, hogy Ágoston izgatott.

Emlékezetes, hogy a Károlyi uralom idejében a törvény iránti tisztelet általában megdőlt. Mikor novemberben a frontról hazajöttem, öt napi hazautazásom közben beszélgetve a nép embereivel, oly kijelentéseket hallottam: „*nincs király, nincs törvény.*” Tisztában voltam vele rögtön, hogy vége a rendnek. Napirenden voltak a falusi jegyzők, földesurak, zsidók megtámadása, üzletek, javak pusztítása, rablások, gyilkosságok és útonállások. A hazaözönlő katonák és a parasztok versenyeztek a fosztogatásban. A Károlyi kormánynak nagy hibája volt, hogy az állam hatalmát nem tudta az anarchiával szemben érvényre juttatni.

A kormányzótanács által kihirdetett statárium és felállított forradalmi törvényszékek hivatva voltak a központi hatalom erejét érvényesíteni. A fegyveres erőt a vörös hadsereg és vörös őrség adta.

Különböző garázda elemek egyéni akcióiért a kormányzótanács nem tehető felelőssé. Épp oly kevéssé állt módjában, hogy minden egyéni akciót meggátoljon, mint a Károlyi kormánynak, vagy a legutóbbi kormányok bármelyikének. *Minden forradalom történetében a központi hatalom lényeges gyöngülésével találkozunk.* Az egyéni akciók ellen úgy a kormányzótanács, mint az igazságügyi és belügyi népbiztosok állandó küzdelmet folytattak, erről meggyőz a rendeletek gyűjteménye és a Népszava átlapozása. A 42. sz. *rendelet* lép fel a legszigorúbban, amikor halálbüntetést rendel mindazok ellen, akik önhatalmúlag intézkednek oly ügyekben, amelyek a kormányzótanácsnak, az egyes népbiztosságoknak, vagy az alájuk rendelt hatóságoknak intézkedési körébe tartozik. Az egyéni akciók ellen nemcsak rendeletekkel és törvényszék elé állításokkal folyt a harc, hanem a sajtóban és a szószéken is. Kivégezték a Vándori házaspár gyilkosát és a rabló vörös katonákat.

Miután Ágostonnál — az ő ellenkező ténykedései miatt — nem forog fen a lázadás bűncselekménye, nem szükséges a Btk.-nek a büntetlenséget biztosító 159. §-ára hivatkozni. Eszerint nem büntetnek azok, akik a hatóság felhívására a lázadás színhelyét elhagyják és a lázadásban többé részt nem vesznek.

Ily hatósági felhívás nélkül Ágoston június 20-ika után felhagyott budapesti működésével. Miként többször kiemeltem, ő addigi hivatali működéseit e napon beszüntette, hogy Budapesten kívül közvetlenebbül dolgozhassék Bécsben a proletárdiktatúra átalakításán. Június 20-ika után nem

lehet rámutatni egyetlen olyan ténykedésre, amely Ágostonnak június 20-ig viselt hivatali ügyköréből eredt volna, csak olyanokra, amelyek a cseh fegyverszüneti és a bécsi, rendszerátalakítási tárgyalásokra vonatkoznak. Amit a kormányzótanács június 20-ika után tett, azért szintén nem lehet Ágoston felelős.

A Btk. 159. §, de a felségsértésnél a büntetlenséget biztosító hasonló 136. § is élénken illusztrálja — szemben a közzvádnek álláspontjával — hogy igenis a legnagyobb individuális kezelést parancsol a törvény, minden egyes vádlott részvétele fokozatának vizsgálatánál.

A jelen esetben az a különös helyzet forog fenn, hogy a felségsértés vádja kell, hogy a lázadás vádját absorbeálja. A 154. és 155. §-ok akkor alkalmazandók, amennyiben súlyosabb büntetés alá eső büntett nem forog fenn.

Az alkotmány megváltoztatásához, helyesebben a megváltoztatás fentartásához kellett, hogy az új főhatalom ellen támadók leveressenek. Vagyis a lázadási cselekmény a felségsértési cselekmény eszközöként jelentkezik és közös akarat elhatározás eredményei.

Gyilkosság.

Ezen legsúlyosabb vádnál szólok *a kollektív felelőségről*, ami azonban az összes vádpontoknál egyaránt felmerül. A közzvád kijelentése szerint nem erre alapítja a vádat, hanem *a tettes-társaságra*. Teszi ezt azonban anélkül, hogy az ebből folyó törvényes követelménynek eleget tenne, vagyis annak, hogy kimutassa azt, hogy a vádlottak és köztük Ágoston egyetlen embert is felbujtott volna a gyilkosságra, vagy a kormányzótanácsi tagság magában a felségsértési, lázadási és pénzhamisítási szándékot bizonyítja-e? Miután a közzvád ezzel adós maradt és ezen adósságát teljesíteni nem is képes, a tettes-társaság mögött mégis csak a kollektív felelősség rejlik. Csak a szó másított meg.

Societas delinquere non potest. Senki sem lehet felelős a más cselekedeteiért.

Az egyetemleges felelősséget a Btk. csak a 308-ik §-ában ismeri, ez a kivétel, tehát máshol nem alkalmazható. A lázadás csoportos bűncselekmény, de itt is egyénként külön-külön vizsgálendő a vádlottak szándéka, bűnössége stb.

Oly főbenjáró vádnál, mint a gyilkosság, nem az

egyetemlegességből kell kiindulni, amely a büntetőtörvénybe és a büntető-jogtudomány alapvető elveibe beleütközik, hanem ellenkezőleg a Btk. alapvető azon szabályait kell a legszorgosabban vizsgálni, amelyek a szándékosságra és a causalis nexusra vonatkoznak.

A közvád szerint a Btk. elavult. Nem ez a baj, a Btk. nem avult el, a büntető jogtudomány ma sem tért el a szóbanforgó alaptételektől. A baj az, hogy az érvényes törvény szerint az emelt vádak a vádlottak ellen nem volnának emelhetők, csak akkor, ha egyéni bűncselekményük bizonyíttatik.

A közvád felhívta a bíróságot, hogy ne tartsa magát az elavult Btk.-hoz. Ezzel szemben a *bíróság esküjére* fog gondolni, amely szerint csak a „törvények, törvényes szokások és rendeletek szerint” járhat el.

A Btk. 1. §. ”a magyar alkotmány sarkalatos biztositéka. *Büntető törvénnyel szemben — a törvény értelme szerint, — törvényrontó szokásnak helye nincs.* Ha a Btk. 1. §. megsértetnék, a legsúlyosabb sérelem esnék azon a magyar alkotmányon, amelynek megsértését kívánja épen a közvád üldözni.

A vádlottak szemben találják magukat a közhangulat gyűlöletével, s ezzel szemben egyetlenegy *a pajzsuk: a szentesített magyar törvénykönyv.* Ha ez sem hagyatik meg nekik, akkor minden kihull a védelem kezéből, pedig egyik védőtársunk kijelentette volt első megjelenésünkkor, hogy a törvénykönyvvel kezünkben jelentünk meg.

Ki hiszi el Ágoston Péter dr.-ról], aki egész életén át az emberszeretet művét gyakorolta, akiben az emberismerő ántánt-diplomaták a polgári rend fix pontját találták, aki hazájáért s honfitársaiért önkéntesen a harc tüzeiben életét kész volt feláldozni, akinek annyi anya, feleség és nővér köszönheti hozzátartozója életének megmentését, — aki mindenütt csak mérsékelt és csillapított, s akinek csak az a fájdalma, hogy a diktatúra zsarnokaival szemben tehetetlen volt még több jó elkövetésében — ki hiszi el, hogy ez az ember honfiai meggyilkolását akarta?

A legtüzesebben vizsgálni kell a gyilkossági szándék fennforgását, mert hiszen az ellenkező szándéokra vannak csak bizonyítékok s'ha így vagyunk, csődöt mond a közvád formai egyetemleges felelősségi elve.

Éppen a büntetőjog az, amelyben nem a forma, hanem a lényeg, a valóság a fő. Még a magánjogban is kevésbé vizsgálja a bíró a formát, hanem a felek akaratel-

határozását. Ha a formák után akarunk menni, akkor a váltó-, vagy csekkjog területére jutunk.

Hogy a vádbeli esetről különösen mennyire helytelen az egyéni büntetőjogi felelősség mellőzése, néhány példával világítom meg.

A Berinkey-kormány tagjai vallották, hogy a polgári miniszterek a legkétségbeejtőbb helyzetekben nem tudták akaratukat a szocialista miniszterekkel szemben érvényesíteni.

A most lelépett *bécsi kormányban* ellentétes világnézetű szocialisták és keresztény-szocialisták voltak együtt s az utóbbiak kénytelenek voltak meggyőződésükkel mérőben ellenkező intézkedésekhez hozzájárulni, helyesebben ahhoz, hogy ily intézkedések az egész kormány nevében adassanak ki.

Ez éppen a politika útja és itt világlik ki, hogy mily élesen elkülönül a politikai és büntetőjogi felelősség.

Vájjon hibásabb-e Ágoston annál a sok katonatisztnél, rendőrnél, vagy csendőrnél, akik pedig a fegyveres oltalom emberei, vagy a többi, polgárnál, akik még inkább tehetetlenebbek voltak, mint Ágoston, mert semmit sem tudtak tenni Kun Béla, Szamuely Tibor, Cserni József és közegeik véres munkája ellen? Ezzel szemben ez a gyilkosnak jelzett Ágoston volt az, akinek éppen azért, mert a kormányzótanács tagjai közé tartozott, módjában volt menteni. Ha a nyilvánosság előtt nem is szállhatott szembe a terrorral, de amint ezer bizonyítékkal bizonyítható — hivatalában, amint csak lehetett, számtalan életet, szabadságot és vagyont mentett meg.

A tanúk bizonyították, hogy Ágoston mily kifakadásokkal értesült a különböző atrocitásokról. Mikor ezek miatt ismételt ki akart lépni a kormányzótanácsból, annál inkább intették az entente-képviselők kötelességére és ő annál inkább érezte ezt, minél több fájdalmat okoztak a visszaélések neki.

Ágostonnak az általa kárhoztatott halálbüntetéseket úgy kellett fogadni, *mint adott tényeket*, amelyeket az ő körében csak részben tud enyhíteni, de megmásítani a diktatúra zsarnokságával és terroristáival szemben nem áll hatalmában.

Hát vájjon egyáltalán hihető-e az, hogy valamely egyén képes lett volna a proletárdiktatúra mindent lenyűgöző rendszerével szemben a terrort leszerelni? Tudjuk, mily életveszélyes volt csak megmukkanni, vagy véleményt mondani is ezekben az időkben?

Amiatt, *hogy Ágoston bent volt a kormányzótanácsban*, egyetlenegy emberrel többet nem ítélték el, nem végeztek ki, vagy egyetlenegy embernek emiatt bántódása nem lett.

Ellenben annak, hogy Ágoston tagja volt a kormányzótanácsnak, nagyon sok emberélet, szabadság és vagyon megmentése köszönhető.

Itt felidéződik a vád azon szemrehányása, mely szerint Ágostonnak, mint *intelligens*, tudós embernek nem lett volna szabad a kormányzótanácsba belépnie. Ezen szemrehányás csak akkor volna indokolt, ha Ágoston intelligenciáját és tudását arra használta volna fel, hogy ő a formai belépésen kivül a proletárdiktatúrát a valóságban erősítette volna, ha ő a tudását a proletárdiktatúra felépítésére fordította volna. Azonban ezen épületnek egyetlen része sincs, amely Ágostonnak köszönhetne volna létét. *Nem volt ő spiritus rector a semminek*, amiért a Btk. szerint komolyan és sikerrel megvádolható volna. Lehull ezen szemrehányás róla, mert a tanúk csak szeretettel és melegséggel tudtak Ágoston működéséről beszélni és arról, hogy ő az intelligenciáját és tudományát csak jóra, csak üdvösre fordította.

Egyik felszólalásomban egy hasonlattal világítottam meg Ágoston szerepét. Bűnösöknek tartott emberekkel indul el a kincsekkel rakott hajó a tengeren. Rászáll egy ember, hogy kivezesse a viharból és örvényből azt. A parton megtámadják a kiszállókat. Ezek között van Ágoston, aki a hajót kivezette.

Vagy talán egy másik példa még világosabb lesz. Elindulok többed magammal, akikről tudom, hogy azok valakit megtámadnak. Velük tartok, de csak azért, hogy a megtámadottnak én nyújtsam az *első segélyt*. Én is ott vagyok a tett helyén, engem is támadónak tartanak, holott a vád helyett köszönet illetne.

Mindebből látszik, hogy Ágoston kormányzótanács tagsága és az emberölések közt a legszigorúbb vizsgálat sem tud szemernyi causalis nexust felfedezni.

Felbujtás.

Hogy a Btk. 69. § 1. pontjabeli felbujtás helyet nem foghat, védőtársaim már kifejtették. Csatlakozom előterjesztéseikhez. Csak azt emelem ki, hogy a felbujtás *incerta personaval* szemben fenn nem foroghat.

A 278. §-al kapcsolatban az kívántatnék meg, hogy Ágostonban meglegyen *az előre megfontolt szándék* — a vád szavai szerint — arranézve, hogy a hatalom és uralom fentartása céljából az ellenszegülő ellenforradalmárok megöltessenek.

A vád itt is nélkülozi a ténybeli alapot. Ellenkezöleg Ágoston előre megfontolt szándékkal a tanuk és az entente-diplomaták egyértelmü bizonyáságtétele szerint, szakadatlanul és következetesen arra törekedett, hogy a proletárdiktatúra hatalmát átadja oly kormánynak, amely a társadalom többi osztályainak bevonásával a népképviselési rendszert visszaállítja.

Itt ismételten rá kell mutatnom arra, hogy Ágoston a forradalmi törvényszékek megszervezésében semminemü részt nem vett. Emiatt „ összekülönbözött Rónaival, mert a bírák nem jogtudók voltak, a bűncselekmények tónyálladéka nem volt megállapítva és nem volt fellebbezés. Egyáltalán nem értett egyet a szervezeti és eljárás szabályokkal. A halálbüntetésnek különösen ellenzöje volt. Bizonyította ezt Nagyiványi, Vigh, Rabinovics és Vántus. Az igazságügyi népbiztosság önálló hatalma élet, halál és vagyon feletti rendelkezést adott volna neki; ha hatalmi céljai lettek volna, örömet elfogadta volna. Á jelölés ellen tiltakozott, az igazságügyi palotába be sem tette a lábát. Amikor mint a Peidl-kormány ideiglenes igazságügyi minisztere első ízben megjelent az igazságügyi palotában, az őt fogadó főtisztviselők előtt kijelentette, hogy mint igazságügyi népbiztos azért nem foglalta el az állását, mert nem helyeselte a forradalmi törvényszékek működését és a halálbüntetést. Hivatkoztam dr. Bartha Richárd, Börcsök Andor, Benárd Emil, Térfy Gyula, Kemény Andor főtisztviselőkre és Mocsai portásra.

Még egy-két megjegyzés a pszichológia köréből:

Feltehető, elhihető-e, hogy ugyanaz az Ágoston, aki 20 éven át jótékonyági tevékenységet fejt ki, tehát olyat, amelyet csak az emberszeretet diktál,

hogy Ágoston, aki a rendszer megváltoztatásán dolgozott,

aki a diktatúra alatt a halálbüntetés ellen nyilatkozott,

aki ellenforradalmárokat kiszabadított,

aki a fellázadt városi tisztviselők ellen fel nem lépett,

aki a tisztviselőket vissza akarta mind állásukba helyezni,

ugyanakkor az ellenforradalmárok életére törjön,

akik ugyanezt akarják.

Kormányzótanácsi jegyzőkönyvek.

A kormányzótanácsi jegyzőkönyvek ellen tanubizonyításnak helye volna akkor is, lia okiratoknak tekintetnek vagy közokiratok volnának. A t. kir. törvényszék az alibitanukkal való bizonyítás iránti indítványt azzal az indoklással utasította el, hogy nem bizonyítható, miszerint Ágoston az április 22. és 24.-iki korm.-tanácsi ülésen jelen nem volt, a június 4.-iki ülésre pedig annak végén érkezett, mert a jegyzőkönyvek szerint jelen volt. Legyen szabad arra hivatkoznom, hogy még a *polgári perrend 316. §-a* szerint is — annál inkább a bűnperben — „*az ellenbizonyítás a közokirattal szemben is meg van engedve*”, már pedig maga a bíróság nem tekinti a korm.-tanácsi jegyzőkönyveket közokiratoknak.

Nem kívánok annak taglalásával sem foglalkozni, hogy e jegyzőkönyvek *bizonyítékok*, vagy csak *bűnjelek*.

Még Vikár Béla szakértő azon véleményére sem hivatkozom, amely szerint Révész Mihály gyorsírási technikája, intelligenciája, megfigyelőképessége nagyon alacsony fokon áll, csak oly valóságokra mutatok rá, amelyeket mindnyájunknak ilyeneknek kell elismernünk.

Kétségtelen, hogy a jegyzőkönyvben a megjelentekről való névfelsorolás nem bizonyítja, hogy ki melyik pont tárgyalásánál *érkezett*, mely pont tárgyalásában vett részt, mikor *távozott el*, egyáltalán részt vett-e a határozatok hozatalánál, mi volt az ő *akaratelhatározása*, ennek szabadsága nem korlátoztatott-e — a Kún szorosabb környezete, a politikai bizottság és a terrorcsapatok által gyakorolt ellenállhatatlan terror által. — Nem bizonyítja, hogy az illető mire *szavazott*, illetve valamely indítvány, pl. kegyelmi kérvény *elutasítása* ellen, vagy *amellett* szavazott-e?

Tudjuk, hogy ezen jegyzőkönyveket a kormányzótanácsi üléseken *senki fel nem olvasta*, a jegyzőn kívül *senki alá nem írta, nem hitelesítette*. Soha egyetlenegy eset sem fordult elő, hogy valamely kormányzótanácsi tag a jegyzőkönyvek valamelyikére *hivatkozái* volna, vagy valami *kijelentés felvételét*, vagy elhagyását kívánta volna.

Tudjuk, a közzvád is hangsúlyozza, hogy a *formák nem tartattak be*, az ülésen oda nem tartozó emberek is megjelentek, matrózok, katonák is, kisebb-nagyobb zajongó csoportok alakultak a teremben. A kormányzótanács csak pusztá forma volt, mert a döntés a Kun Béla akaratától és a „diktatúra kezelésére” hivatott politikai bizottságtól

függött. Jellemző erre nézve, hogy szavazásról ezen jegyzőkönyvek nem emlékeznek meg, csak egyetlen esetben, április 22.-én.

A határozatok nincsenek elkülönítve a különböző felszólalásoktól, eltérnek a „Tanácsköztársaság” hivatalos lapban, másrésről a hírlapokban megjelent és a Garbai elnök által kiadott szövegtől is.

Szabad-e a legsúlyosabb vádak bizonyítását ily iratokra alapítani, amelyeket a bíró *még egy kisebbszerű polgári perben sem fogadna el bizonyítéknak.*

A jegyzőkönyvek többi bizonyítási hiányosságaira rámutattak védőtársaim, ön még csak azt emelem ki, hogy nemcsak *alakilag, hanem tartalmilag is a legaggályosabbak* ezek, mert sokszor értelmetlenek, önmaguknak ellentmondó s tartalmuk valódisága egyéb bizonyítékokkal *megcáfoltott*, viszont a felajánlott, de el nem rendelt bizonyítással bizonyítani kívánt *tények megcáfolást nem nyertek.*

Időrendi sorrendben haladok a gyilkossági vádak pontjait illetőleg.

Nem vitás, hogy a statáriális rendelet az első kormánytanács ülés előtt készített azon ötös direktórium által, amely megelőzte a kormányzótanács lételetét s amely később politikai bizottságnak neveztetett. A statáriális rendeletet Ágoston nem írta alá, neve épp úgy akarátán kívül került oda, mint Cszimadia*Sándornak, vagy Szabó Orest dr.-nak a neve.

A közvád szerint a konkludens tényekből állítható az, hogy a vádlottak hatalmi állásuk és uralmuk megtartása érdekében akarták a kivégzéseket és hozzájárultak az ily irányú rendeletekhez. Ágostonnál, mint ahogy már kimutattam, *a konkludens tények homlokegyenest az ellenkezőt bizonyítják.*

A március 24.-iki kormánytan. jkv. szerint az ülés 4 ó. 30 p.-tól 11 ó. 10 p.-ig tartott. Csupán annak bizonyítására, hogy bár a jkv. szerint Ágoston az ülésen jelen volt, van feltüntetve, ez nem lehetett így, mert dr. Hóbelt Ede tanú és Vántus bizonyítják, hogy ekkor Vyx-hez intézendő jegyzékkel volt elfoglalva és azt vitte el személyesen Vyx-hez.

Dr. Hébelt tanúkihallgatása nem rendeltetvén el, nyilatkozatát felolvasom.

Budapest, 1920. október 20.

Igen tisztelt Kolléga Úr!

Engedje meg, hogy Ágoston Péterre vonatkozólag, akinek védelmét vállalni szíves volt, közöljem a következőket:

Tudom, hogy Ágoston Péter a március 24.-iki (hétfői) kormányzótanácsi ülésről a vacsorái szünet alatt — este 728-kor — eltávozott.

A diktatúra a jogtanárok állását is megrendítette. Ágoston Pétert kerestem, hogy érdeklődjem nála a jogi oktatásra vonatkozó tervek iránt. Először a külügyminisztériumban kerestem, onnan azonban a miniszterelnökségre küldtek azzal, hogy Ágoston résztvesz a „minisztertanács” ülésén. A minisztertanács előszobájában kérdezősködtem utána és azután is, soká fog-é tartani a minisztertanács. A szolga azt mondja, hogy az ülés nagyon soká fog tartani, Ágoston azonban vacsora után hazamegy, várjak tehát reá.

½ 8-kor Ágoston kijött távozásra készen. A kórt felvilágosításokat röviden és sietve adta meg. Haza akartam kísérni, de elmondta, hogy hazamenés előtt Vyx alezredeshez kell még mennie fontos és sürgős ügyek megtárgyalása végett. Egy más úrral együtt autóba ült és eltávozott.

Ha jónak látja, idéztessen be tanúnak. A fentieket eskü alatt fogom vallani.

Kartársi üdvözzel:

Dr. Hebelt Lde, ,
L, Hidegkúti-út 32.

Ezen ülésen mutatta be Rónai Zoltán a forradalmi törvényszék felállításáról szóló rendelet-tervezetét. A felszólalók között nem szerepel Ágoston. Azt már 'kiemeltem, hogy mi sem állott távolabb tőle, mint hogy ezek működését és szervezési módját helyeselje.

Március 25.-én, Gyümölcsoltó napján, ünnepelte Ágoston születésnapját feleségével és vendégükkel, *Hoffmann Vilma* nemzeti zenedei tanárnővel, aki esküvel megerősített meggyőző, vallomásával bizonyította, hogy a jegyzőkönyv ellenére Ágoston kora estétől, amíg ő náluk volt — éjfélig mindenesetre — otthonában, körükben időzött.

Az április 14.-iki jelenlét és Ágoston személyes felszólalása megcáfolására a védelem indítványozta, hogy a *külügyminisztériumból* szereztessék meg a vonatkozó *Írásbeli előterjesztés* az oroszországi hadifoglyaink hazaszállítása dolgában. Ugyanis Ágoston ezt az írásbeli előterjesztést adta át Garbai elnöknek, ki azt az ő távollétében az ülésen előadta. így került a jegyzőkönyvbe, mintha ő személyesen felszólalt és megjelent volna.

Más vádlottaknál is előfordult, hogy mert más valaki helyettük írásbeli előterjesztést tett, az ülésen jelenvoltnak van jelezve.

Április 22.-én, húsvét utáni kedden felvett jegyzőkönyv szerint Ágoston jelen volt a szovjetház 328. számú szobájában. A jegyzőkönyv szerint ezen ülésen tárgyalták a *Várkonyi, Stenczel, Nikolényi* halálraítéltek kegyelmi kérvényét.

A védelem szerint ezen ülésen Ágoston nem volt jelen s a jegyzőkönyvbeli tévedés onnan származhatik, hogy védenem ugyanekkor, ugyanezen épület földszintjén megtartott fővárosi központi munkástanács ülésén elnökölt. A védelem hivatkozott: *Biermann István, Bogár Ignác* és *dr. Vigh Győző* tanukra. Az előbbi kettő kihallgatása nem rendeltetett el. Dr. Vigh esküvel megerősítette azon vallomását, amely szerint emlékszik a szovjetházban tartott ily munkástanács ülésre s arra is emlékszik, hogy közben vacsoráztak s az említett tanukon kívül a vacsorán Ágoston felesége és még egy úr volt jelen. Utólag a védelem megállapította, hogy ez az úr nem lehetett más, mint *dr. Katz Béla*. Vigh dr. valószínűnek tartja az április, 25.-iki fővárosi munkástanács jegyzőkönyv megtekintése után, hogy *a szobánforgó első ülés pár nappal április 25. előtt lehetett*, a dátumra azonban pontosan nem emlékszik.

Miután a közvád által nem ellenzett alibi-tanuk kihallgatása nem foganatosított, a védelem nem tehet mást, mint rámutat arra, hogy a *Vigh által valószínűsített alibi-igazolás megcáfoltnak nem tekinthető*. A dátum emlékezetes lehet azért, mert húsvét utáni keddről van szó és mert április 20.-án, húsvétvasárnap a népbiztosok a közvád szerint is vidéken tartottak beszédet (Ágoston B.-csabán), a következő napon, húsvéthétfőn, 21.-én pedig Ágoston Esztergomban beszélt, hova felesége is elkísérte.

Ebből megállapítható az is, hogy Ágoston távol állott minden vonatkozásában az április 21.-iki keleti korm.-tan. rendeletről, amely Szamuely Tibort a tiszántúli vörös hadsereg mögött a rend és fegyelem fentartásával megbízta. A közvád megállapította, hogy a korm.-tan jegyzőkönyv e napról és ily tárgyról nem létezik és létezett.

A közvád által említett konkludens tények a legvilágosabban arra mutatnak, hogy Ágoston *akarátán kívül és ellenére* történt úgy Szamuely április 21., mint június 4.-iki kiküldetése.

Szamuely a Népszava április 23.-iki számában megjelent 1. sz. parancsában kétszer is „a keleti hadsereg rögtönítélő törvényszéke *elnökének*” nevezi magát. Ha ő mégis a *bizottság mellőzésével* saját személyében járt el,

úgy excessus mandati forog fen, amelyért még a megbízó sem felel, még kevésbbé Ágoston.

Védőtársaim már rámutattak arra, hogy senkinek *sem kellett Kunt, Szamuelyt vagy dr. László Jenőt felbujtani, amikor ezek voltak a kommün Robespierrejei. Ők maguk fűtötték a legnagyobb szenvedéllyel Kun Bélát és a Hungária-házat (Kún-szobát), amelyhez Ágoston nem tartozott.* Az egyik gazdasági bizottsági jegyzőkönyvben azt olvastuk, hogy maga Rónai panaszkodik, hogy *dr. László Jenő nem akarja a túsokat a korm. tan. rendelete ellenére szabadlábra helyezni.*

Lélektani ellentmondás, hihetetlen s a valóságba beleütközik, hogy Ágoston, akár mint egyén, akár mint hivatalos ember akarta legyen Szamuely kiküldetését s az ő gyilkosságait, amikor legfőbb igyekezete az volt, hogy válogatás és kivétel nélkül lehetőleg minden áldozatot megmentsen Szamuelyék karmai közül.

Szamuely el sem ment a kiküldetés után és két hét telt el május 4.-ig, amikor az iratok szerint Szolnokon megjelent. Nagyiványi és Vigh tanuk esküvel bizonyították, hogy Ágoston egész nap és még éjjel is dolgozott és így nem volt ideje a szállongó hírek hitelességéről meggyőződést szerezni. Amikor a túsok elfogatásáról egy újtjáról hazatérve értesült, ily szavakba tört ki: „Őrületség, bolondság!” Máskor úgy nyilatkozott felháborodásában, mikor a Hollán gyilkosságot hallotta: „Benne vagyunk a tetvekben.” Kunt megkérdezte a Szamuely-hírek felől. Ő megnyugtatta s azokat valótlan rémmeséknek minősítette. Junius 17.-én jelent meg Szamuely cáfolata, amely szerint a dunántúli kegyetlenségek valótlanak.

Junius 4.-én tartott korm.-tan. ülésen, amikor a Szamuely dunántúli kiküldetését tárgyalták, csak az ülés végefelé jelent meg Ágoston. A hírlapokból megállapítható és dr. Steinitz Dezső volt külügyi titkár is igazolhatja, hogy ezen szerdai pártnapon Ágoston a *budai Vigadóban beszélt a bútor és lakás elrequirálása ellen. Szamuely kiküldetése az ülés elején, a 2. pontnál határozottatott el, ellenben Ágoston az ülés végén érkezett a Vigadóból.* Ennek megfelelően a jegyzőkönyvben valóban *utolsóelőttinek van jelezve, bizonyítékául annak, hogy az ülés- elején elővett ügy tárgyalásánál részt nem vehetett.*

Ha a jegyzőkönyv felhasználható, hogy a legsúlyosabb vád a vádlott *ellen* azzal bizonyíttassék, akkor bizonyítékul szolgál a vádlott *mentségére* is. Fel kell tételezni, hogy a

jegyzőkönyvet író az érkezés sorrendjében sorolta fel a megjelenteket. Az is bizonyos, hogy a népbiztosok nem egyidőben, hanem az ülés folyamata alatt is érkeztek. A Vigadóból Ágoston még hazament vacsorázni és úgy ment az ülésre, azért került a jelenvoltak névsora végére.

A jegyzőkönyv szerint Szamuely, Vántus és Jancsikból álló *hármás bizottság* küldetik ki a „vonatkozó intézkedések megtételére”. Ezzel szemben, mint a főtárgyaláson védencem értesült, *Szamuely egyedül járt el*, mert Vántus és Jancsik visszajöttek és a hivatalos lapban a felhatalmazásuk úgy jelent meg, hogy „minden rendelkezésükre álló eszközzel a Dunántúl a rendet tartásáért fen”.

Így tehát a Szamuely meghatalmazása *két irányban képez többletet a korm.-tan határozatával szemben*. Ezen többletért még azon népbiztosok sem felelősek, akikre a kiküldetés hozzájárulása bizonyítható.

A közzétett *„a dunántúli kiküldetés alapján csak azok ellen emel vádat, akik résztvettek az ülésen, amelyben azt elhatározták”*, helyesebben résztvettek a Szamuely kiküldetésének elhatározásában. Már a tárgyalási sorrendből és a jelenvoltak névsorából megállapítható utólagos érkezése alapján, in dubio mitius elvénél fogva is, kell, hogy a vád eljuttatása Ágostonra is kiterjedjen.

A közzétett az az álláspontja, hogy Szamuelynek a *Duna-Tisza közötti (pestmegyei) június 22—25.-iki szereplése a dunántúli kiküldetésre vezethető vissza*. Ez ugyan nem állhat meg, mert a Duna-Tisza köze nem egy a Dunántúllal, valamint azért sem, mert Szamuely június 4.-én konkrét megbízást kapott, amely *tárgyilag, helyileg s ezáltal időbelileg is korlátozva van*. Feltűnő az is, hogy a tanúvallomások alapján a közzétett szerint is a Szamuely kiküldetését tartalmazó iratot *Kún Béla írta alá*.

Ez azt bizonyítja, hogy ez a pestmegyei kiküldetés nem a korm.-tan. ténye, amelynek az elnöke Garbai, hanem *Kún Bélának ténye* s akkor ez új megbízás s nem vezethető vissza Szamuely előbbi kiküldetésére.

A *vörös őrség eseménykönyvében levő június 22.-iki feljegyzés* pedig azt bizonyítja, hogy a dunántúli ellenforradalom letörésével *Szamuelyt — tehát nem a bizottságot — az első hadtestparancsnokság* bízta meg és nem a korm.-tan. Ezt a megbízást *eltitkolták* valószínűleg az akkor tartott szovjetkongresszus miatt.

Mindez különben nem érdekli Ágostont, aki a fentiek szerint a június 4.-iki kiküldetés tárgyalásánál jelen nem

volt. Június 20.-tól pedig semmi ügyben többé be nem folyt, illetve már június 13.-ika után (miként Nagyiványi bizonyította) még egy hétig csak azért járt a hivatalba, hogy utódját, Bolgárt instruálja.

A kőszegi és sopronkövesdi tanúk szerint Szamuely együttjárt Korvinnal és Csernival, vagyis minthogy Vántus és Jancsik nem mentek el, a szovjetház az előbbieket küldte ki helyettük. Ez is azt bizonyítja, hogy Szamuelyt a szovjetház (vagyis Kún szűkebb környezete) sem jogosította fel arra, hogy *saját személyében* járjon el. Újabb esete az excessus mandatinak.

A kőszegi tanuk vallották még, hogy Szamuely még 14 embert akart kivégeztetni június 6-án, de nem tette, miután telefonon beszélt Landlerrel, aki ezt a kormányzótanácsnak bejelentette. Tehát leintették Szamuelyt. A tanúk tévednek abban, hogy ez Miskolc elfoglalása fölötti örömben történt, mert Miskolcot már május 21.-én foglalták el.

Nem szabad megfeledkezni arról, hogy legkevésbé a korm.-tan. mérsékelt tagjai, a vádlottak, szerezhettek közvetlen tudomást az atrocitásokról. Mindegyik népbiztos saját ressort-ügyeivel volt elfoglalva. Amíg kerülő úton hozzájuk jutott a hír, az soká tartott, s akkor is letagadták. Csak a diktatúra után lettek ismeretessé Szamuely kegyetlenségei. Most az időpontot összetévesztik. Különbön is a közben felmerült hírek nagyrészt valótlanok voltak, így Vigh tanú is említést tesz *Apponyi gróf* és *Hock* kivégzésének híreről. Híre járt annak is, hogy Szamuely engedélyt adott Budapesten *24 órai szabad fosztogatásra.* Emiatt az entente-missiók is felléptek és Szamuelyly tiltakozott. Híre járt annak is, hogy a románok tűzvonalá előtt a proletárok a burzsoá tartalékos tiszteket fogják legelői hajtani.

Fontos bizonyítók *a június 4.-iki kiküldetésre nézve Szabó László* bolsevizmusról irt könyvének egyik adata. Eszerint Landler június 11.-én Böhmnnek a következőket táviratozta:

„Vasútigazgatóság, direktórium és Pogány jelentése szerint a vasúti forgalom teljes egészében helyreállt. Ennek ellenére, *bár megállapodás történt,* hogy üldözés nem fog történni, vasutasokat Dunántúl letartóztatnak, halálraítélnak, sőt értesülésem szerint kettőt ki is végeztek. Én már intézkedtem, kérlek azonnal adj ki rendelkezést, hogy a *múltra vonatkozó minden üldözés azonnal megszűnjön,* a halálraítélteknek megkegyelmeztessék. Egyszermind rendeld el,

hogy a Dunántúl működő *bizottság* a jövőre vonatkozólag csakis a korm.-tan. jóváhagyásával kiküldött Weiszhaus elvtárssal egyetértőleg működhessék és semmiféle ügyben *meghallgatás nélkül* intézkedni ne próbáljon”.

Böhm erre Szamuelynek ily értelmű távirati utasítást küldött.

Mindebből kitűnik, hogy a Dunántúlra nézve *Böhm* rendelkezett, hogy csak *bizottság* járhatott el és hogy *megállapodás* történt az üldözések abbahagyására.

Szabó László könyve szerint a *hadügyi* népbiztosság utasította a rögtönítélő eljárás életbeléptetésére a veszprémi korm.-tan. megbízottat.

Mindez azt bizonyítja, hogy a korm.-tan. plénuma, de különösen a mérsékelt szocialisták hatalma árnyékhatalom volt s helyette más nagyobb hatalmak rendelkeztek a „diktatúra kezelése” kérdésében. A politikai bizottság, Kún szűkebb köre, a „diktatúra kezelése” alatt elsősorban az ellenforradalom leverését értette.

Forradalmi törvényszék.

Ha a kormányzótanács az állami főhatalmat képviselte, úgy miként felségsértést és lázadást nem, úgy gyilkosságot sem követhetett el.

A *statáriális rendelet* szerint halállal büntetendő, aki a tanácsköztársaság parancsainak fegyveresen ellenszegül, vagy a tanácsköztársaság ellen felkelést szít, valamint az is, aki rabol, vagy fosztogat.

A *45. sz. rendelet* szerint az ellen, aki a korm. tan. vagy a népbiztosok rendeletét megszegi, vagy azok ellen bármi módon vét, a forradalmi törvényszék a büntetést az eset súlyához képest szabja ki.

A márc. 25.-én kelt *4. sz. rendelet* a forr. törvényszékek szervezetét, a máj 16.-án kelt *94. sz. rendelet* a forr. törvényszékek szervezetét és eljárását szabályozza. E két utóbbi rendelet szerint halálbüntetést csak egyhangú határozattal lehet kiszabni.

A *67. sz. rendelet 2. §-a értelmében* a forr. törv. a vádlottat csak az igazságügyi népbiztos előzetes hozzájárulásával állíthatta elő. A *39. és 67. sz. rendeletek* szerint az előzetes letartóztatásokról értesítendő a belügyi népbiztosság.

Mindezek előrebocsájtása után rámutatok a következőkre: 1. A forradalmak idejében központi tekintély helyett

a *tömeg szenvedélyek* döntenek és ennek az adott viszonyok között lehető korlátok közé szorítására voltak hivatva a forradalmi törvényszékek. Abban az időben hivatalnoki bíróságnak nem lett volna tekintélye. Nem volt más választás; vagy bíróság nélkül kormányozni, vagy forradalmi törvényszékkal.

Már a Berinkey-kormány idején is, majd a diktatúra kitörése napjaiban önként összeállott emberekből keletkeztek forr. törvényszékek, amelyek Ítéleteket hoztak. Budafokon már március 22.-én működött ily forradalmi törvényszök. Önkényesen összeállt alakulatok házakba és szállodákba törnek, házkutatást és személymotozást tartanak.

2. Ezen rendeletek nem képezhetnek felbujtási, nemcsak azért mert jelen esetekben a reábirás *határozatlan személyekre és határozatlan személyek ellenében* irányul és mert hiányzik a felbujtó és felbujtott közti *akarategység*, hiányzik a *reábirás határozottsága*, hanem azért is, mert ezen rendeletekkel az azokat kibocsájtónak nem a halálos büntetésekkel való felbujtás volt a célja, hanem a rendeletek publikálásával azon cél vezette hogy preventive visszatartsa az embereket a büntetendőknek jelzett cselekmények elkövetésétől, vagyis *a felbujtással ellenkező cél vezette, az t. i. hogy lehetőleg senkit se kelljen halálbüntetéssel sújtania.*

A halálbüntetés esetleges alkalmazásának feltételei előre közhírré tették. *Aki tehát a feltételeket elkerülte*, az nem volt forradalmi törvényszék elé állítható.

3. Amennyiben a forr. törvényszéki halálos ítéletnek előírt biztosítékai nem tartattak meg, vagy bárki túllépte hatáskörét, akkor mindezekért a rendeleteket kibocsájtó felelős nem lehet.

4. A halálraítéltek között olyanok is voltak, akik közönséges bűncselekményeket követtek el s akik ellen való eljárást éppen a rend fenntartásának érdeke követelte.

Egyetlen bizonyíték sincs arra, hogy Ágoston kegyelmi kérvény elutasításához hozzájárult volna. Hogy a forr. törvényszékek szervezetét nem helyeselte, az előadottakon kívül különösen bizonyítja, hogy a tervező bizottságban részt nem vett, hogy április 25.-én a városházán erről beszédet is tartott, a márc. 24.-ki korm. tan. ülésen (amikor a 4. sz. rendeletet tárgyalták) részt nem vett. *Hogy a 45. és 94. sz. rendeleteket sem helyeselte, bizonyítja az a tény, hogy jún. 14.-én amikor kötelessége és alkalma lett volna a fővárosi tisztviselőknek városházi lázadása-*

kor ezeket forr. törvényszék elé állítani, ezt meg sem kibérelte s az egész lázadási ügyet ügyesen elsimította ügy, hogy senkinek bántódása nem lett.

A közvád szerint, ha utólagosan a hírlapokból értesül valamelyik vádlott ily rendeletről, — ez is megállapítja bűnvádi felelősségét.

Ez helytelen, mert *mindenki csak saját cselekedetéért* vonható felelősségre, — a máséért nem.

A kereskedelmi társaságok tagjainak egyetemleges felelőssége nem alkalmazható bűnvádi perben. Városi közgyűlési vagy városi tanács tag felelőssége sem áll fenn oly intézkedésért, amelyhez nem járult hozzá.

Közvádnak az az álláspontja, hogy ha a *forradalmi bírák és vádbiztosok* bűnösöknek mondattak ki gyilkosságban, annál inkább bűnösök a kormány tan. tagjai. Ez nem mondható így általánosságban, mert a legcsekélyebb adat sincs arra, hogy védenem egyetlen embert állítottatott volna a forradalmi törvényszék elé, vagy egyetlen ember kivégeztetésében részes lett volna valamely módon, vagy hogy ő szabad akarattal hozzájárult volna a forradalmi törvényszékeket szervező rendeletekhez.

Különben is csak a forr. törv. bírása és vádbiztosok felelhetnek. Ok bírálják el közvetlenül, ki állítható a forr. törvényszék elé, milyen cselekményt ki ellen látnak bizonyítottnak és hogy milyenfokú büntetést mérjenek ki. Tudvalevőleg a forr. törvényszékek elé állított emberek, nagyrésze nem ítéltetett halálra, vagy szabadonbocsátott. Tehát az akaratelhatározás a forradalmi törvényszék tagjaitól függött.

Terror.

Védőtársaim rámutattak már arra, hogy a diktatúra bűnügyi iratait tartalmazó I. és II. kötetben, egyetlen *bűncselekménynél sem fordul elő valamelyik vádlott-népbiztos neve*. Miután védőtársaim a terrorral már foglalkoztak, csak igen röviden mutatok reá, hogy az ötös direktórium, majd a politikai bizottság mellett — a kormányzó-tanács, különösen a mérsékelt szocialisták hatalma csak névleges volt.

Kun Bélát állandóan terroristák vették körül. A kommün kitörése után Kun és Vágó bízták meg Csernit a terror csapat megalakításával. *Kun fegyverezte fel a terroristákat*, s ezek, mint illegális és a mérsékelt kormányzó-tanácsi tagok előtt is titkosan működő szerv szerepelt a „Kun szoba”, a „Kun környezete” kizárólagos hatalmának gyakorlása végett a „legális” vörösörséggel szemben.

Kun nemcsak a halál, hanem a kegyelem felett is kizrólagosan disponált. Korvin vallotta, hogy Kun parancsára ölték meg az ukrán tiszteket és Dinnyés József az ő parancsára ölte meg Mildner századost. Kun június 7-én Szombathelyre táviratozott Szamuelyhez, melyben kímélet nélküli eljárásra utasítja. Szamuely fittyet hány Rónai igazságügyi népbiztos aggályainak — két halálraítélt ellenforradalmár ügyében és arra hivatkozik, hogy ő Kuntól a legkérlelhetetlenebb eljárásra kapott utasítást. (I kötet 109. sz.) Ládai István népbiztos vallomása szerint (I. kötet 52. sz.) *Kun és László népbiztosok exponálták magukat a halálbüntetések végrehajtásáért.* Kun egyedül, minden beleszólás és ellenőrzés nélkül disponált élet-halál között. Vámbéry, Nagyiványi és Vigh vallották, hogy Ágostonnak nem volt befolyása, nem volt „politikailag megbízható.”

Mindezen képek igazolják a terrort és azt, hogy Ágoston személye ellen külön is alkalmazták a terrort, amire már tegnap voltam bátor rámutatni.

Kun terrorizmusára jellemző, hogy amikor pártkongressuson titkos szavazás útján a választások eredményeképpen nem azokat választották meg akiket Kun akart, egyszerűen keresztülvitte, hogy a választás eredményével szemben az Ő jelöltjeit hirdették ki megválasztottnak. A terrorizmus még erélyesebben indult meg azután, hogy Lenin egy üzenetet küldött Szamuelyval, amely üzenet a „Népszavá”-ban és a „Vörös Ujság”-ban, „Halál az ingadozókra” címmel jelent meg.

Az előadottakból kitűnik, hogy a közvád nem tudott semmi egyéni bűncselekményre rámutatni. Amikor Ágoston egyéni bűncselekményeit ismertette a közvád mélyen t. képviselője, akkor mint legjellemzőbbre, utalt a Pesti Hírlap egyik közleményére, amelyben az áll, hogy Ágoston éveken át szocialista előadásokat tartott. Hasonló kaliberűek voltak, a közvád egyéb felsorolásai ' is.

Azt, hogy szocialista előadásokat tartott Ágoston, a jelen pör keretében nem lehet inkriminálni, mert hiszen két évtizeden át csinálta ezt Ágoston és soha senki ez ellen akkoriban kifogást nem tett: — az ügyészség Ágoston ellen eljárást nem indított, sőt ellenkezőleg Ágostonnak munkáságáért a társadalom elismeréssel adózott. A nagyváradai társadalomban a legelőkelőbb szerepet vitte. Az ottani gyermekvédő egyesületet is Nagyvárad város polgármesterének társaságában vezette. Maga a Magyar Jogászegylet

is az ő „szocialista izgatásai” ellenére választmányi tagjai sorába iktatta Ágoston Pétert.

De nincs is Ágoston ellen semmi egyéni büncselekményért feljelentés, vagy eljárás. Tudomásom szerint csupán két beszédét inkriminálja az ügyészség, amelyek azonban komoly vádat nem képezhetnek. Ha az ember ezeket gondosan elolvassa, azt látja, hogy ő ezekben, a proletárdiktatúra ideje alatti cikkekben, illetőleg beszédekben, egyáltalában nem haladta meg azt a mértéket, amit mint szociáldemokrata a békeidőben is követett.

Pénzhamisítás.

Ezek után igen röviden szólok még a *pénzhamisítás* vádjáról.

A kormányzótanács gyakorolta az államhatalmat. Ebből kifolyólag Ágoston Péter ugyanazon elv alapján, amit az előbbi vádbeli cselekménynél kifejtettem, nem követhette el a pénzhamisítást sem. Tulajdonképpen amiről itt szó van, az egy nagyon különös pénzhamisítási eset, mert hiszen mindnyájan tudjuk, hogy ez a pénzhamisítás egész nyíltan történt. Külön sorszámmal jelezték, hogy a kibocsátott bankjegyeket nem kívánják azonosaknak tekinteni az Osztrák-Magyar Bank által kibocsátott bankjegyekkel. Ezen sorszámok következtében mindenki tudta, hogy e pénzjegyek nem azonosak az Osztrák-Magyar Bank által kibocsátott bankjegyekkel. Annak, hogy ezeket a pénzeket mégis az Osztrák-Magyar Bank nevében bocsátották ki, tisztán és kizárólag az volt az oka, hogy mindjárt kezdetben a pénzjegyek nyomására szolgáló anyagok, kövek és technikai berendezések nem állottak rendelkezésre. Ezért kellett az Osztrák-Magyar Bank meglevő köveit és technikai berendezéseit felhasználni.

A Btk. 203. §-a a forgalomban levő pénz utánzását rendeli büntetni. Ezzel szemben az Osztrák-Magyar Bank a 200 és 25 K-ás bankjegyeket már kivonta volt a forgalomból.

Tisztelettel rá kell még mutatnom arra, hogy Lengyel Gyula, mint az Osztrák-Magyar Bank kormánybiztosa mindjárt a kommün első napjaiban, március 27.-én intézkedett. Ezen intézkedését nem népbiztosi minőségben tette, mert népbiztos csak később lett. Az ő kormánybiztosi minőségében tett intézkedéséért a kormányzótanács tagjai, különösen annak mérsékelt elemei semmiképen nem vállal-

hatnak felelősséget, mert hiszen a pénzhamisításra vonatkozó rendelkezések Lengyel Gyula tényei voltak.

Ágoston szocializmusa.

Tek., Kir. Törvényszék! Foglalkozni kívánok még röviden Ágoston Péter szociális felfogásával, rá akarok mutatni arra, hogy Ágoston a szocialista felfogásra úgy¹ jutott, hogy az ő emberszerető szíve rávezette őt a humanitárius tevékenységre, miközben szemtől-szemben ismerkedett meg a nyomorral. Így, amint ő mondja, működésében azt az erkölcsi parancsot tartotta szeme előtt, hogy: „tégy jót és használj mindenkinek”. Hogy ezt miképpen kell a társadalomban és a politikában megvalósítani, azt egy kisebb művében ki is fejtette „A progressiv eszmék terjesztésének alapelvei” címen.

Ágoston Péter felfogása — miként tegnap már kimutattam egyik könyvéből — nem teljesen azonos a szociáldemokrata felfogással, mert ő a nemzeti érzületet és a nemzeti gondolkodást a maga szocialista felfogásával mindig párhuzamosan és egyenlő erővel hangsúlyozza. Az ő szocializmusa tulajdonképpen abban csúcsosodik ki, hogy szocializálni kívánja a termelőeszközöket, miáltal az alsóbb néposztályok érdekeit akarja előmozdítani, istápolni.

A közvád mélyen t. képviselője Ágoston Péterben a szociáldemokratát akarja részben megbüntetni, amikor egyéni bűncselekmények kimutatása nélkül mint különös vétkére mutatott arra, hogy ő előadásaival megfertőzte a társadalmat. Ez más szavakkal azt foglalja magában, Tek. Kir. Törvényszék, hogy a közvád mélyen t. képviselője voltaképpen a szocialista világnézet fölött akar ítélni, pálcát törni. Hiszen lehet a szociáldemokráciában is téveszme, de a bíróság ítélezése nem irányulhat erre, nem is esik hatáskörébe az, hogy egy világnézet fölött Ágoston Péter személyében ítéletet mondjon.

A szocializmus, ha úgy tekintjük, hogy ütőkalapácsa a társadalomnak, amelynek csapásai alatt számos reform, számos javítás következett be, vagy ha úgy fogjuk fel, amint Ágoston teszi, hogy a természetes fejlődés ütemében haladva, együtt jár a nemzeti érzéssel, akkor nem mondható sem a társadalom megfertőzésére alkalmasnak, sem olyanak, ami már magában feltétlenül üldözendő. A szocializmusnak vannak eredményei. Csak egyet említek. Azáltal, hogy a haza érdekét minél több ember egyéni

érdekévé akarja tenni, azáltal, hogy az alsó néposztályokat fel akarja emelni, rendkívül jelentős kulturális, társadalmi és történeti missziót tölt be. Ezt méltányolta Lichtenstein Alajos herceg is, aki bár nem szocialista, azt mondta, hogy csak úgy győzhetjük le a szociáldemokráciát, csak azon az úton győzedelmeskedhetünk, ha a szociáldemokráciában foglalt igazságokat, a szociáldemokrata tanok igaz részét megvalósítani igyekszünk.

Kezembem van Bangha páter könyve, melynek címe: „A kereszténység és Magyarország újjáépítése”. Ennek a könyvnek 89. lapján azt írja Bangha páter: „Osztályuralmi politikát űzött az állam eddig és túlságosan kedvezett a birtokos osztálynak és az ingótoke-spekulációnak.” Elismeri Bangha páter könyvében, hogy a szociáldemokráciának az a nagy érdeme volt, hogy a tőke visszaéléseit hihetetlen erővel hirdette. Azt a konklúziót vonja le többek közt, hogy ma a magyar haza olyan helyzetben van, hogy „többé nem használnak a féligazságok, hanem csak az egész igazságok”. Csak az egész igazságok azok, amelyek ma a magyar hazát megmenthetik a mai rendkívüli viszonyok között — mondja Bangha páter.

A szocializmus végcélja a kommunizmus, de a kommunizmus Ágoston előtt olyan távoli eszmény volt, amilyen távoli eszmény az emberszeretet megvalósítása a földön. Mindkét eszmény felé törekedik az emberiség, de beláthatatlan az az idő, amikor csak közelébe is érhet ezeknek. Hiszen nem is kívánatos az, hogy a kommunizmus megvalósuljon, mert akkor tulajdonkép üressé válnék az élet és nem lenne miért küzdeni az embernek. A kommunizmus nemcsak akkor időszerűtlen — mint ahogyan erről a kérdéstről Nagyiványi dr. és Ágoston dr. egyszer maguk közt beszéltek — hogy ha minden ember legalább egy német egyetemi tanár szellemi és erkölcsi magaslatára emelkednék, hanem időszerűtlen egyszersmindenkorra, mert hiszen angyalokká kellene lenniük az embereknek, hogy a kommunizmus időszerű lehessen.

Minden eszme, ha diadalra akar jutni, kitűzi a maga ideálját. A szociáldemokrácia is, amikor a nemzetköziséget hangoztatja, tulajdonképpen csak egy harci, taktikai eszközzel él, amely nem jelent egyebet, mint azt: világ proletárjai egyesüljete, ha célt akartok érni. Hogy a szociáldemokraták miként viselkedtek a világháborúban, azt bizonyítja az, hogy a háborús országok parlamentjeiben a szociáldemokraták megszavazták a hadi hiteleket, hogy vité-

zül harcoltak a háborúban, hogy az ő hadi ipari munkájuk végzése nélkül a háborút nem lehetett volna folytatni.

Ágoston Péter pedig a maga személyében élesen eltért a szociáldemokrácia internacionalizmusától, mert ő magyarnak érezte és vallotta magát mindig, magyarnak érzi s vallja magát most is. Magyarságáért fogott kardot, a magyarság védelmében küzdött a harctéren, nem kényszerűségből, hanem önkénytesen, felsőbbsege akarata ellenére.

A szociáldemokrácia fölött e pörben különben sem lehet ítéletet mondani és pálcát törni ma, amikor azt látjuk, hogy a szociáldemokrácia eszményei annyiban a megvalósulás útján vannak, hogy a világfejlődés iránya határozottan az alsóbb néposztályok érdekeinek felkarolása mindenütt. Ez az irányzat elsősorban a szociáldemokrácia érdeme.

Ami igaz, azt el kell ismerni. Ismerjük el mi is.

Egyik eredménye a szocializmusnak, hogy, amint látjuk, mai közoktatási kormányunk a napokban rendelte el a szociológiának, a szociális ismereteknek tanítását az iskolákban, ahol eddig a társadalmi tudományt nem is tanították. Az egyik elmúlt kormánynak elnöke azt a kijelentést tette a parlamentben, hogy mindaddig, amíg a munkásság az osztályharc alapján áll, azt a munkásságot ő nem támogathatja. Íme *egy* tétel, amely mutatja, hogy milyen helytelenül bíraltatnak el ezek a dolgok. Hiszen nem az a baj, hogy osztályharc van. Mert az. osztályharc adott valami. Az osztályharc fenáll, mióta emberiség él ezen a földön. Meg volt a régi görögök idejében, megvolt a rómaiaknál a plebejusok és patriciusok közti harcban, meg volt a magyar történelemben is a főnemesség és nemesség, a nemesség és a jobbagyság közötti küzdelmekben. Meg van ma is.

Épen ezeknek a dolgoknak helytelen elbírálásából következik az, hogy a munkásságnak eme küzdelmeit *úgy* tekintik, mint valami bűnös dolgot. Nemcsak a munkásság küzd a maga osztályérdekeiért, hanem minden egyéb osztály is küzd. Csak arra volna .szükség, csak arra kellene törekedni, hogy ez az osztályharc ne fajuljon el olyan fokúvá, amely már a haza érdekébe ütközik; mert minden osztály érdek, felekezeti s partikuláris érdek felett áll a közös haza érdeke. Ez volt Ágoston Péternek is a felfogása, amikor a maga izzó nemzeti érzéséről tanúságot tett, amely érzés őt önkéntesen a harctérre vezette s amelyből folyólag ő kész volt életét feláldozni hazájáért.

Ágostonnak felfogása az, hogy legszebben az tölti be emberi rendeltetését ezen a földön, aki a hazát szolgálja s aki a hazán át szolgál az emberiségnek. Azt mondta Eötvös József báró: „Aki a maga korának él, minden kornak él.” Ép úgy mondható, hogy aki a hazát szolgálja, szolgálja az egész emberiséget. Az emberiséget nem ölelhetjük át, csak ezen a szűkebb körön, a hazán keresztül.

Olyan nemes törekvésű embert, minő Ágoston Péter, aki szívének egyik részével a magyar nemzethez fűződik, másik részével pedig szocialista, mert emberszeretete a szocializmus felé. vezette, ne ítéljük el feltétlenül csak azért mert szocialista.

Kérdés marad az, hogy ha Ágoston Péter nem volt kommunista — amint hogy nem is volt az — akkor mi indította őt arra, hogy a népbiztosi állást elvállalja? Rámutattam már tegnap arra, hogy ő kötelességének érezte, hogy e megbízás alól ne vonja ki magát. Kötelességének érezte, hogy a várható kinövéseket lenyirbálja. Népbiztos-sága alatt ennek tőle telhetőleg eleget is tett. Hogy tagja lett a kormányzótanácsnak, az csak áldozat volt az ő részéről. Az az ember, ki kész volt a haza védelmében önkényt életét feláldozni, nevét is odadobta, mikor tisztviselőjévé vált annak a rendszernek, amely rendszert elítélte. De ő tetteivel is megmagyarázza, miért tette ezt. Elhatározásaiban magasabb politikai célok vezették és ezeket a célokat egy pillanatra sem tévesztette szem elől. Az első perctől végig az lebegett előtte, miként az entente-diplomaták, Borghese herceg, Cunningham s a többiek, valamint az összes tanuk, Szladits, Navratil, Vámbéry egyetemi tanárok, Nagyiványi dr. és Vigh dr. stb. bizonyították. *Ez a cél volt a várható túlzásokból, szélsőségek-ből, kaotikus állapotokból az ország kivezetése, új kormány létesítésével a szociális eszme bevitele a magyar kormányzatba, a szociális és nemzeti eszmék egyesítésével a magyar nemzet és társadalom erősítése, az alsóbb néposztályok érdekeinek a tényleges állapotok között lehető erőteljes felkarolása alkotmányos úton.*

Ki lehet erre a feladatra alkalmasabb Ágoston Péternél, ki ezen eszmék szolgálatában évtizedeken át tudományos és társadalmi munkásságot fejtett ki, aki eszméiért a világháború előtt és alatt áldozatokat hozott és életét is kész volt a harctéren önkényt feláldozni?

Ennek a törekvésnek volt — az entente támogatásával — eredménye a kommünből kivezetőhidat jelentő Peidl-

kormány létrehozása, amelynek vezető szelleme és legértékesebb tagja Ágoston volt s amely az első napon kiadott rendeleteivel és intézkedéseivel a pártok koalíciós kormányává igyekezett átalakulni és az alkotmányos parlamenti élet visszaállítására törekedett.

Ágostontól, aki két évtizeden át önzetlenül harcolt az általa helyesnek elismert szocialista és nemzeti eszmékért, nem lehet rossz néven venni, hogy akkor, amikor féltette a szocialista eszmék jövőjét a proletárdiktatúrától (és a tapasztalatok szerint méltán féltette), amikor arra gondolt, hogy most talán utat találhatnak az ő eszméi, az erre alkalmasnak mutatkozó Peidl-kormányban részt vett. Sőt ez múltjánál fogva egyenesen kötelessége volt neki.

Ágoston a szociáldemokráciának nem azon árnyalatához tartozott, amely parlamenti többségre akar törekedni, hanem ahhoz, amely koalícióban akarja eszméit a természetes fejlődés útján diadalra juttatni. Ágoston egész életében az erőszak ellenese volt. A szociáldemokrácia eszméit az erőszak kikapcsolásával a természetes fejlődés útján akarta a megvalósuláshoz közelebb hozni. A szociáldemokráciának ezen árnyalatához tartozik Kautsky és Scheidemann.

Amikor azt mondja a közvád igen t. képviselője, hogy amit Ágoston tett, az stréberség volt, konjunkturális politika volt, úgy azt hiszem, ez a vád nem igazságos. Miután Ágoston eszméiért nagy áldozatokat hozott, miután két öztizeden át az üldözött szocializmus híve volt s távol tartotta magát attól, hogy az akkor uralkodó hatalomhoz szegődjek, akkor amikor ezen eszméi megvalósításának útjához közelebb jut s amikor múltja s élethivatása egyenesen kötelezik, hogy ne vonuljon félre, hanem álljon ki a gátra, akkor stréberségnek nem mondható a kormányba lépése.

Politikai, vagy büntetőbíróság?

Mindezekből látszik, hogy e pörnek politikai, történelmi háttere van. Politikai célokat és jóhiszeműséget kell itt elbírálni. Azért indult meg Ágoston ellen a vizsgálat, azért emeltetett ellene vádat, mert azáltal, hogy ő a forradalmi kormányzótanács tagja volt, a látszat ellene szól. De miután a valóságot, tetteit és szándékait bizonyította, akkor a látszat ellenére is módjában van a bíróságnak igazságos ítéletet hozni.

Egyik védőtársam rámutatott arra, hogy a politikai felelősség elbírálására az 1848: III. te. parlamenti bíróságot

állított fel. Ugyanezen védőtársam kifejezést adott annak a felfogásnak, hogy bár az itt vádlottakként szerepelő kormányzótanácsi tagok nem voltak felelős miniszterek, mégis valami hasonló parlamenti bíróság elé kellene őket állítani. Ebben a felfogásban annyi igazság mindenesetre van, hogy nem lehet szigorúan a büntetőtörvény §-ai szerint ítélni meg ez embereket, s azok politikáját, akik évtizedeken át *nyilvánosan* politikai eszméikért harcoltak. Ezen mérsékelt szocialistákra még sem mondhatja a közvád, hogy a „kétségbeesést, az elkeseredést üzleti alapon értékesítő közkereseti társaság tagjai” lettek volna.

Amikor a közvád rámutat arra, hogy a büntető-törvény elavult, ez más szavakkal azt is jelenti, hogy tulajdonképpen a közvád mélyen t. képviselője maga is úgy találja, hogy a büntetőtörvény szűk §-ai nem egészen alkalmasak az itt szóbanforgó vádak elbírálására.

Ezzel szemben az a véleményem, hogy az, ami a jelenleg érvényes Btk.-ünkben van, — az, ahogyan ez a felségsértést, lázadást meghatározza, — az nem lehet elavult, mert nemcsak a ma érvényes, többi európai Btk.-ek meghatározásai lényegében megegyeznek a mi Btk.-ünkben foglalt determinációkkal, hanem maga a büntetőjogtudomány sem határozza meg másképp ezeket a bűncselekményeket. Nem az a baj, hogy a Btk. nem jó, vagy elavult, hanem az, hogy nem alkalmazható teljesen ezekre a cselekményekre.

Ha ennek ellenére mégis a t. kir. Törvényszék elé utaltatott ez az ügy, úgy mindenesetre helyénvaló ha a t. kir. Törvényszék alkalmazza azokat a szempontokat, amelyeket alkalmazna egy politikai bíróság. Vagyis a bíróság az ügyet vizsgálja nemcsak a Btk. valóban nem ráülő §-ai alá vetés szempontjából, hanem annak történelmi, politikai és szociológiai jelentősége és vonatkozásai szempontjából is.

Ágoston Péterre a közvád nem képes bűncselekményt ráolvasni, még kevésbé rábizonyítani, amelyet ő maga követett volna el. *Marad a politikai felelősség. Vagyis felelősségre vonatik mások gyilkosságaiért, lázadásáért, felségsértéséért és pénzhamisításáért, amelyek ellen irányult minden tette, szava és célja.* Minthogy a politikai felelősség kérdése nem tartozik a büntető törvényszék hatáskörébe és nem a büntetőtörvény §-ai szerint bírálendő el, Ágoston Péter dr. felmentendő a vádak alól. Ha politikája hibás volt, akkor csak ez mondható ki, de ez nem jelenti azt, hogy Ágoston a gyilkos, felségsértő s így tovább.

Méltóztassék megengedni, hogy most szóljak az eljárási

szabályokról is, itt rámutassak arra, hogy a 4039/919. számú miniszterelnöki rendelet nem lehet érvényes. Ezt a magyar törvényekből teljesen objektív alapon fogom kimutatni.

A háború esetére szóló kivételes intézkedések tárgyában alkotott 1912: LXIII. t. c. 31. §-a felhatalmazta a kormányt, hogy a gyorsított bünvádi eljárást és a rögtönítelő eljárást rendeletileg szabályozza, a bünvádi perrendtartás módosításával, de a katonai bünvádi perrendtartás elveinek szem előtt tartása mellett. E felhatalmazás alapján a Wekerle- és az ezt megelőző Tisza-kormány behozta a gyorsított bünvádi eljárást, azonban megtartotta ennek a törvénynek rendelkezését. Vagyis ebben a gyorsított eljárásban meg volt a felelősség, s taxatív fel voltak sorolva az előzetes letartóztatás esetei és a rendelet máskülönben sem tért el a katonai bünvádi.....perrendtartás elveitől.

A hadviselés érdekei ellen elkövetett visszaélésekről szóló 1915: XIX. t. c. 16. §-a világosan rendeli, hogy a felségsértés, lázadás és egyéb felsorolt politikai bűncselekmények esetében, amennyiben gyorsított bünvádi eljárás alkalmaztatik, ezen eljárásnak az 1912: LXIII. t. c. 31. §-a értelmében kibocsátott szabályai nyerne alkalmazást. Ez világosan mutatja hogy a háború alatt gondolt a törvényhozás ezen politikai bűncselekményekre és még sem tartotta elavultknak a Btk. anyagi meghatározásait és rendelkezéseit.

Most kiadott a kormány 1919. augusztusában egy rendeletet 4039. szám alatt, amely szintén erre a törvényre hivatkozik, amely azonban ezeket a törvényes korlátokat egyáltalán nem tartotta szem előtt. Hogy csak egy-két mozzanatra mutassak rá, kizárta a fellebbezést és kötelezőnek rendelte el a letartóztatást nemcsak alapos gyanú, hanem egyszerű gyanú alapján is.

Mi történt tovább? Az 1920. I. t. c. 10. §-a elismerte, az 1919. augusztus 7.-én megalakult kormány rendeleteinek érvényességét. De ezen általános elismerés nem vonatkozhatik olyan kormányrendeletre, amely törvénysértő volt. Már pedig ez a 4039. számú rendelet ilyen volt, mert túllépte a háború esetére szóló kivételes intézkedések tárgyában alkotott törvény meghatalmazási körét. Az 1920. VI. t. c. pedig az 1912: LXIII. t. cikknek rendelkezéseit teljesen érintetlenül hagyta s ennek a törvénynek időbeli hatályát meghosszabbította. Azt látjuk tehát, hogy ez az 1920: VI. t. c. teljes intaktságában, egész terjedelmében megerősítette ezt az előbbi törvényt.

Nyilvánvalólag következik már ebből is, hogy olyan kormányrendelet, amely kifejezetten nem tartotta be azon törvényt, amely feljogosította a kormányokat, hogy ilyen gyorsított eljárási szabályokat léptessenek életbe, nem lehet hatályos. Ha pedig ez így van, akkor nincs más hátra, mint hogy a bíróság gondoljon az 1869: IV. t. c. 19. §-ára, mely szerint a bíróság csak a törvények és a törvényerejű rendeletek alapján ítélezhetik.

Elnök: Megjegyzem, hogy az ügyvéd úr szalmát csépel ezekkel a felfogásokkal, mert a bíróság rég megállapította ebben az ügyben a maga hatáskörét.

Dr. Újlaki védő: Erre nézve tisztelettel arra vagyok bátor rámutatni, hogy bűnvádi ügyekben oly gyakorlat, mely a törvénnyel ellenkezik, érvényesnek, vagy irányadónak nem tekinthető. En objektíve kimutattam: hogyan áll a törvény; a bíróságnak lehet más felfogása, más döntése, de mint védő ezeket kötelességemnek tartottam kijelenteni.

Méltóságos Elnök Úr! Tekintetes büntető kir. törvényszék! Azzal fejezem be védőbeszédemet, amivel kezdtem, t. i. hogy egyetlen tény áll világosan a törvényszék előtt: az, hogy Ágoston a kormányzótanácsnak tagja volt. Ezzel szemben, nem létezik semminemű egyéni bűncselekmény amely Ágoston terhére volna írható. Ő kimutatta s kész kimutatni még további felajánlott bizonyítékokkal, hogy őt a legnemesebb célok vezették. Ezeket a legnemesebb célokat követte ő, s nem a konjunktúrák után indult. Hu maradt önmagához, meggyőződéséhez, szociáldemokrata elveihez.

Ha ez bűn, akkor Ágostont el kell ítélni. Nekem nem célom hogy védjem a szociáldemokráciát, még kevésbé, hogy védjem a kommunizmust, vagy a proletárdiktatúrát. Én csak rámutattam arra, hogy azt, mert valaki szociáldemokrata, miként régebben a háború előtt nem volt büntetett, — ma sem lehet bűncselekménynek tekinteni.

Befejezem szavaimat az evangélium igéivel: „Ne a betűben keressük az, igazságot! Lélekben és igazságban imádjuk az Istent.” Ágoston a lényeket, a valóságot nézte. A külső forma talán ellene szólt. De vizsgálja meg Méltóságos Elnök Úr, Tekintetes büntető kir. törvényszék az ő belső szándékait, igazi tetteit; és ha ezeket vizsgálják meg, akkor a bíróság nem juthat egyéb konklúzióra, mint arra, hogy a magyar büntetőtörvénykönyv alapján Ágostont fel kell menteni.

A köz vád a büntetőtvénycönyvet elavultnak mondja és mégis annak alapján emel vádat. Annál görcsöbben ragaszkodik a büntetőtvényhez a védelem. Es miután kimutattam, hogy Ágoston részéről nem forog fenn semmi bűncselekmény elkövetésének szándéka, semmi jogellenes cselekedet, annálfogva őreá nézve nem lehet más eredményre jutni, mint arra, hogy a törvény betúje alapján is fel kell őt menteni.

FÜGGELÉK.

A meghozott és kihirdetett ítélet ellen — amely kötél általi halálbüntetést rendelt — a gyorsított eljárásról szóló 1919. évi rendelet értelmében perorvoslat nem lévén használható, — kegyelmi kérvényt, majd újrafelvételi kérvényt adtam be. Hangoztattam, hogy semmi sem ellenkezik jobban az igazi tényekkel, mint az, hogy Ágoston Péter részes bármely ember megöletésében. Ennek bizonyítására a tanúk egész tömegére hivatkoztam. A tények illusztrálására beszereztetett többeknek, kik Ágoston kommün-időbeli működésének közvetlen tanúi voltak, sajátkezűleg írt s aláírt nyilatkozatai, amelyeket alább közlök. Ha annyi ember, mint a kihallgatott és ki nem hallgatott, de nyilatkozó tanúk egyértelműen, a legtisztább képben, a legcsekélyebb ellentétes dologi vagy személyi bizonyítók felmerülte és zavarása nélkül bizonyítanak valamit, *akkor hell, hogy ez legyen igaz s est fogadjuk el igaznak és nem azt, amit senki emberfia nem bizonyított, csupán formula alapszik:* „Ágoston felelős azért, mert mások embert öltek és emiatt akasztással kell büntetni, mintha gyilkos volna.” Ez a formula azonban törvényes, jogi s ténybeli okokból elvetendő, — értelme, szelleme az igazsággal ellenkezik.

Az említett nyilatkozatok itt következnek:

Nyilatkozat.

Alulírott Stefan Ládai, miniszteri tanácsos, az igazságügyminiszterium kolozsvári államtitkárságánál a telekkönyvi és agrárreformi osztály főnöke és a büntető osztály főnökhelyettese,

felkérve, hogy nyilatkozzam az alábbi három kérdésre:

1. igaz-e, hogy Dr. Ágoston Péter úr, mint magyar népbiztos, a forradalmi törvényszékek felállításának és a halálbüntetésnek ellenszegült;

1. igaz-e, hogy Dr. Ágoston Péter úr a forradalmi

kormányzótanács ülésein mindig az elítéltek megkegyelmezésére szavazott;

3. milyen volt Dr. Ágoston Péter úr magatartása a Stenzel—Nikolényi-féle kegyelmi ügyben?

Minekutána jelentést tettem főnökömnek erről a kérdésről és felhatalmazást nyertem a nyilatkozattételre,

számot vetve tisztviselői és emberi kötelességeimmel és a Romániához csatolt területeken érvényben levő büntető törvénykönyv 230. §-val, mely szerint mindenki köteles a hatósággal tudatni az oly tényeket, melyektől ártatlan egyén szabadulása függ,

kijelentem

a következőket:

Ad 1. Abban a helyzetben vagyok, hogy határozott feleletet adhatok. Hárman voltunk a népbiztosok közül, akik # elleneztek a forradalmi törvényszékek felállítását, Dr. Ágoston Péter, Erdélyi Mór és én. Mi abban a véleményben voltunk, hogy a közbiztonságot a rendes bíróságokkal is meg lehet óvni. Megjegyzem, hogy mindnyájan abban a nézetben voltunk, hogy a polgárság ellenforradalmáról nem lehet szó. Kezdetben ezt nem is lehetett feltételezni, mikor minden tisztviselő letette a fogadalmat a tanácskormánynak, ennek rendeleteit az összes hatóságok végrehajtották és mindenki tudta, hogy a proletárdiktatúra az utolsó, kétségbeesett, de férfias lépés arra, hogy Magyarország kiszabadítsák a teljes felbomlásból és abból a siralmas helyzetből, melybe a háború és a Károlyi-kormányügyefogyottsága juttatta, amely kormány a társadalmi fegyelem, a munka és közbiztonság teljes felbomlását idézte elő. Nem a polgárság, amely a helyzetet elfogadta, hanem a gyülevész proletariátus (Lumpenproletariat) veszélyeztette a köztársaságot. És éppen ebből az okból békült meg a legtöbb népbiztos a forradalmi törvényszékek gondolatával^ mert Károlyiék ideje, amikor az embereket a nyílt utcán megtámadták és levetkeztették, amikor a házakat éjjel őrizni kellett, amikor a vidéken a gyilkolások, rablások és gyűjtogatások napirenden voltak, megmutatta, hogy szigorú repressió szükséges. Ez okból minden fáradozásunk hiábavaló volt. Emlékszem, hogy Dr. Ágoston Péter úr minden erejét megfeszítette a forradalmi törvényszékek és a halálbüntetés megakadályozására, mert félt, hogy utóbb ezeket mégis a polgárság ellen használják fel. De a fenti okokból a népbiztosok többsége megszavazta. Különösebben: a halálbüntetés behozataláért — ha büntetőjogi felelősség-

ről egyáltalán szó lehetne — csak azok tartoznának felelősséggel, akik résztvettek az 1919. március 21.-én *^Mindenkikez!*” feliratú szózat szerkesztésében és közzétételében, mert ebben volt megállapítva az ellenforradalmároka a halálbüntetés. Nem tudom, ki vett részt a proklamációban, de hiszem, hogy *Dr. Ágoston Péter úr nem.*

Ad 2. Lásd a feleletet 3. alatt.

Ad 3. Erre a kérdésre exact feleletet adhatok, melyből kitűnik, hogy a második kérdésre nem tudok felelni. Ugyanis ön csak egyetlenegy olyan ülésen vettem részt, melyen a tanácskormány elutasított kegyelmi kérést. Ez pedig éppen az az ülés volt, amelyen a Stenzel—Nikolényi-ügy tárgyalatott. Hogy a tényállást megérthetővé tegyem, ki kell emelnem, hogy én csak április 6-ig vettem részt a tanácskormány ülésein s később csak kivételesen, vagyis csak olyankor, ha főnököm, Rónai Zoltán úr távol volt s így is csak április végéig. Április 6.-tól kezdve azért nem vettem többé részt, mert abból, hogy Kun Béla úr visszautasította a Smuts tábornokkal való tárgyalásokat, melyek pedig az ország belbékéjét biztosították volna, azt következtettem, hogy Kun Béla úr elámította azokat a népbiztosokat, akik az ország megmentése végett csatlakoztak a diktatúrához s azt is következtettem, hogy Kun Béla úrnak a diktatúra nem eszköz, hanem cél. Ilyen kivételes eset volt, mikor a Stenzel—Nikolényi-ügy sorra került. Rónai úr Sopronban volt és az ügyet én adtam elő. Ülés előtt Dr. Ágoston Péter úr az egyik és ön a másik csoportban igyekeztünk az összes elítélteket kihúzni a bajból. A per felháborító módon volt letárgyalva, a jegyzőkönyvekből a tényállást nem lehetett megállapítani, a dolog nem volt komoly és az elítéltek gyermekek voltak. De a kommunisták terrorja igen nagy volt és Ágoston úr látva, hogy minden fáradtsága meddő, az ülés megnyitása előtt hazament. Az ülésben csak Kunfi úr és még 3—4 népbiztos volt javaslatom mellett és mikor megjelent László Jenő úr a titkos rendőrség főnökével, kinek nevét elfelejtettem, elvesztettük a csatát a kommunisták ellen. Csodálkozom, hogy ez a tény vitás lehet, mert csatoltam az iratokhoz egy jegyzőkönyvet, mely az én kegyelmi javaslatomat, László Jenő úr ellenjavaslatát (mely a büntetések végrehajtására irányult) és a szavazó népbiztosok neveit tartalmazta. (Nem tudom, szoltam-e vallomásomban erről a jegyzőkönyvről, vagy akkori kétségbeesett lelkiállapotomban elfeledtem.) Ha már nincs meg, lehet, hogy László úr tüntette el.

Ezt a nyilatkozatot bármikor kész vagyok bíróság előtt esküvel megerősíteni.

Kolozsvár, 1921. február 12.

Dr. Kiss Géza

min. tanácsos, osztályfőnök.

Stefan Ladat.

Dr. Barr János

ítélőtáblai tanácselnök.

*

Nyilatkozat.

Garbai Sándor, a volt magyar tanácsköztársaság elnökének felkérése folytán 1919. április közepétől 1919. július végéig, a tanácsköztársaság megdőléig az úgynevezett kormányzótanács ülései jegyzőkönyveinek vezetésével voltam megbízva.

Az ezen idő alatt tartott kormányzótanács üléseken Ágoston Péter volt népbiztos felszólalásaiban mindig a terror alkalmazásával szemben foglalt állást, ellenzője volt mindennemű halálbüntetés kimondásának és végrehajtásának. A kormányzótanács azokon az üléseken, amelyeken mint jegyző résztvettem, két esetben tárgyalt halálos ítéletet, mind a két esetben, főleg Ágoston és Rónai Zoltán népbiztosok mérséklő álláspontjának hatása alatt, a kormányzótanács a halálos ítéleteket megsemmisítette.

Az 1919. évi június 4.-én tartott kormányzótanács ülésen Kun Béla volt népbiztos tett indítványt arra vonatkozólag, hogy a dunántúli ellenforradalom leverésére háromtagú, teljhatalommal felruházott bizottság küldessék ki. Az indítványt hosszabb vita követte, azonban a nagy zajban konkrét határozat ki nem mondatott. A határozatot a jegyzőkönyv részére Kun Béla az ülés után diktálta be. Szamuely Tibor, aki a vitában szintén résztvett, avval a kijelentéssel távozott, hogy nem vállal semmiféle megbízatást.

Kijelentem, hogy hajlandó vagyok mindezeket bíróság vagy más hatóság előtt is jegyzőkönyvbe mondani.

Wien, 1921. február 5.

Dr. Bihari Mihály.

Nyilatkozat.

Alulírott igazolom, hogy Ágoston Péter ellenezte a forradalmi törvényszékek felállítását és a halálbüntetés alkalmazását. Az alkotmánytervezet megbeszélése céljából

hivatalos helyiségében 1919. március utolsó napjainak egyikén értekezlet volt. Ekkor is a forradalmi törvényszékek ellen foglalt állást, amiért többekkel heves szóváltásba elegyedett, úgy hogy emiatt az alkotmánytervezetet készítő bizottságból ki is hagyták. Egy kegyelmezési ügy kapcsán is összeszólalkozott azokkal, akik a kegyelmezést nem voltak hajlandók gyakorolni. A halálbüntetéssel és a forradalmi törvényszékekkel szemben való állásfoglalása miatt nem fogadta el az igazságügyi népbiztosságot, mint ezt előttem több ízben kifejezetten kijelentette. Kelt Wien, 1921. február 25.

Előttünk, mint tanúk előtt:

Rónai Zoltán

Hajós Jenő,

Freund Béla.

*

Nyilatkozat.

Alulírott esküvel is hajlandó bizonyítani, hogy Ágoston Péter állandóan ellenezte a forradalmi törvényszékek fölállítását, illetőleg szervezését és az igazságügyi népbiztosi állást sem vállalta. Beleegyezése nélkül nevezték ki és csak a kényszer hatása alatt vállalta a külügyi népbiztosi hely. állást. Köztudomású, hogy minden embertelenséget és kegyetlenséget elítélt és akin lehetett, segített.

Wien, 1921. február 4.

Weltner Jakab.

*

Nyilatkozat.

Tudomásomra jutott, hogy Dr. Ágoston Péter újravételért folyamodik. Saját elhatározásomból sietek ez ügyben mindazt elmondani, amit tudok.

Mint a magyarországi szocialista párt titkára június hó 16.-ig állandóan részt vettem a kormányzótanácsi üléseken.

Többször szóba került a halálbüntetés alkalmazása, mint elvi kérdés, többször konkrét halálos ítéletek elleni kegyelmi kérvények kapcsán.

Világosan emlékszem, hogy Ágoston Péter minden alkalommal a legmesszebbmenően exponálta magát halálos ítéletek végrehajtása ellen. Az e kórdós körül folytatott elméleti vitákban is a legélesebben kikelt minden alkalommal ama szélsőséges álláspont ellen, mely a halálos ítéletet kormányzati eszközzé akarta tenni. Egy alkalommal, azt

hiszem, a Stenzel-féle ügyben, ezért Kun Bélával csaknem személyeskedéssé fajult vitát folytatott.

Június 16.-án, miután a párt a szocialista-kommunista nevet vette fel, állásomról lemondtam, de azért több alkalommal megtörtént, hogy kormányzótanácsi ülésre meghívást kaptam. Jól emlékszem, hogy Ágoston mindig a békés eszközök alkalmazását javasolta az üléseken.

Baracs Marcel fogja tanúsíthatni, hogy egy ízben egy védenca érdekében a Népopera színpadán, a színpfalak mögött rögtönöztettem Grarbaival egy kormányzótanácsi ülést, melyen főképen Ágoston intervenciója következtében sikerült egy kegyelmi határozatot hozatni. Nem tudom már, hogy milyen ügyben volt a gyűlés a Népoperában, csak arra emlékszem, hogy Ágoston milyen boldogan szorított velem kezét, mikor nagy izgalom után sikerült a kegyelmet kieszközölni.

Nyilatkozatomat magam írtam és sajátkezűleg írtam alá. A benne foglaltakat esküvel is hajlandó vagyok bizonyítani.

Wien, 1921. február 6.

Előttünk, mint tanúk előtt:

Dr. Vincze Sándor.

Dr. Bánóczi Dénes,

Herczeg István.

*

Nyilatkozat.

Az újságokból értesültem arról, hogy Ágoston Péter úr újrafölvótelt kér. Saját elhatározásomból az igazság szolgálatára kötelességemnek tartom, hogy az itt következő nyilatkozatot tegyem:

1. Az u. n. Forradalmi Kormányzótanács jegyzői tisztével bízván meg, e tisztemnek a tanácsköztársaság kikiáltásától (1919. mára 21.) emlékezetem szerint 1919. májusnak körülbelül 8—10. napjáig feleltem meg. Vallhatom, hogy amikor — emlékezetem szerint — a kormányzótanács ülésén halálos Ítélet ügye került szóba, Ágoston Péter minden egyes alkalommal a kegyelmezés mellett szólalt föl és arra is emlékezem és azt is vallhatom, hogy volt eset rá, amikor Ágoston nagyon hosszú előadást tartott a halálbüntetés ellen és ez alkalommal arra az akkor lehetetlen föladatara is vállalkozott, hogy a diktatúra eszközei közül a halálbüntetés teljes megszüntetésének szerezzen híveket.

2. A kormányzótanácsi jegyzői tisztemtől való megválásom után is írtam a kormányzótanács jegyzőkönyvét egy-két olyan alkalommal, amikor utódom a megjelenésben akadályozva volt. Vallhatom, hogy Stenzel—Nikolényi kegyelmi ügyeinek tárgyalásakor Ágoston Péter szinte emberfeletti küzdelmet folytatott a kegyelmezés érdekében. Ki kell tűnniök a hivatalos jegyzőkönyvekből a következő tényeknek: Aznap délután valamilyen bizottság (bizonyára politikai bizottsági) ülés volt, még pedig a minisztertanácsi teremben. Tisztán emlékszem, hogy ez ülésen nagyon kevesen, legfőlegb négyen-öten vettek részt és kisebb jelentőségű ügyeket tárgyaltak, bár nagyon hosszan. Tárgyalás közben rontott be a terembe Ládai István igazságügyi népbiztos és szinte magából kikelve mutatott be irományokat aznap hozott halálos Ítéletekről. Hogy ez ülésen, pontosan, kik vettek részt arra nem emlékszem; de biztosan tudom, hogy Garbai Sándor elnökölt és Ágoston Péter is jelen volt. (Ládainak nem is volt joga a megjelenésre.) Ágoston rögtön magáévá tette Ládai előterjesztését és szenvedélyességtől izzó szavakkal kelt ki az ítélezés ilyen módja ellen; sikerült is rögtön megnyernie a jelenvoltakat a kegyelmezősnek. A kevés résztvevőjű, egyébként is bizottsági ülés kegyelmi határozatot nem hozhatott — Ágoston estére renkívüli kormányzótanácsi ülést hivatott össze. Ezt az ülést a Hungária-szállóban (az u. n. Szovjetházban) tartották meg. Már az ülés megnyitása előtt egyenkint akarta meggyőzni Ágoston a kormányzótanácsi tagokat; egyikkel-másikkal heves vitái támadtak; Ágoston mindenáron ki akarta erőszakolni a kegyelmet (négy-öt esetben pl. két fiatalember, két testvér esetében és még két-három esetben ez sikerült is neki és társainak: még az ülés megnyitása előtt), de az egész vonalon kilátástalannak látta a sikert. Vallhatom, hogy Ágoston emiatt még az ülés megnyitása előtt az ülés teremből eltávozott.

3. Köztudott dolog volt a munkásmozgalomban általában, a tanácsköztársaság idejében különösen, hogy Ágoston Péter mindig ellenzője volt a halálbüntetésnek, a halálbüntetés kimondásának és végrehajtásának.

4. úgy olvastam valamelyik hírlapi tudósításban, hogy 1919. június 4.-én arról tárgyalt a kormányzótanács, hogy Szamuely Tibort a Dunántúlra küldi. Hogy ez ülés jegyzőkönyvét én vezettem-e, arra nem emlékszem. De akár mert jelen voltam, akár azért, mert utódom így informált, úgy tudom, hogy a kormányzótanács nem határozott, mert

Szamuely azzal távozott az ülésről, hogy ő nem vállal semmit.

Jelen nyilatkozatot sajátkezűén írtam és aláírtam.

Wien, 1921. február 2.-án.

Előttünk:

Dr. Révész Mihály.

Antal Sándor,

Bokor Henrik.

Borghese Livio herceg az alábbi nyilatkozat eredetijét diplomáciai úton küldte a budapesti kir. törvényszékhez. A m. kir. külügyminisztériumtól a védőbeszéd után érkezett a bírósághoz és azt Ágoston a főtárgyaláson maga olvasta fel utolsó felszólalása során.

Klagenfurt, 1920. augusztus 27-én.

Nyilatkozat.

Amit annak idején szóval és Ágoston Péter tanárhoz intézett levelemben írásban is volt alkalmam kijelenteni, az én meggyőződésem az volt és az is marad, hogy ő Magyarországon a bolsevik időszak tartama alatt a mérséklő és a szélsőségekkel ellenkező elemet képviselte, ismerve a szélső irányzat tévedéseit és veszélyességét. Tény, hogy ezen indokból érintkeztem gyakran Ágoston tanárral, és minden alkalommal úgy találtam, hogy a legnagyobb ésszerűséggel és a legjobb akarattal igyekezett kikerülni azokat a siralmas következményeket, amelyeket Kun Béla néhány tanácsadója és ő maga is fanatizmusból, vagy félelemből akartak előidézni az ő ideiglenes kormányzásuk alatt.

Ha arról volt szó, hogy enyhítenének az ítéletek és a letartóztatások, vagy egyesek mentessenek meg a tömlőétől, akadályoztassanak meg az erőszakos kisajátítások és a vallásos intézmények, magánosok és ezek tulajdonai ellen hatalmi visszaélések, valamint, ha az akkori kormány és a szélsőségek szándékairól hasznos információkat kellett beszereznem, Ágoston tanárt mindig következetesnek találtam az ő mérséklő és a kommunizmussal ellentétes eszméihez, aki ezen eszméivel egybehangzóan is járt el.

Tény az is, hogy midőn ő kijelentette előttem azt a szándékát, hogy kiválik a kormányzótanácsból, mert nem érthet egyet a túlsúlyban levő szélsőséges elemek által használt eszközökkel és törekvésekkel, ön tanácsoltam neki, hogy maradjon, kifejtve előtte, hogy ez hasznos fék lehetne

a túlkapások megakadályozására, amelyek könnyen előreláthatók voltak, ha Kun Béla szélsőséges tanácsadói teljesen szabad kezet nyertek volna arra nézve, hogy az ő módjuk szerint befolyásolják a kormány fejét és teljesen féktelenül cselekedhettek volna.

Hozzá kell még fűznöm, hogy úgy budapesti tartózkodásom ideje alatt, mint közvetlenül azután, midőn Bécsben tartózkodtam, de a magyar ügyekkel még foglalkoznom kellett, több alkalommal folytattam Ágoston Péter tanárral tárgyalásokat Kun Béla és társai kormánya eltávolításának módjairól és lehetőségeiről és, hogy mikép lehetne ennek helyébe a végleges kormányformához való átmeneti kapocsként egy szocialista-demokratikus régimet alakítani és ezen alkalomkor azt a meggyőződést szereztem, hogy Ágoston Péter tanár őszintén és komolyan távol áll a kommunista régimtől és a bolsevik tanoktól.

Livio Borghese.

Ezen fordítás az eredeti olasz szöveggel szószerint megegyezik.

Budapesten, 1920. november hó 18-án.

Dr. Krivatsy-Szűts Lajos s. h.
kir. törv. jegyző, ügyészégi megbízott.